

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

ІНСТИТУТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ, СПОРТУ І ЗДОРОВ'Я
КАФЕДРА АНАТОМІЇ, ФІЗІОЛОГІЇ ТА ФІЗИЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ

БОНДАРЕНКО О.М.

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
"ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ"
для студентів вищих навчальних закладів
всіх форм навчання**

Черкаси 2014

УДК 613:614(075.8)
ББК 51.2я73-1
Б 81

Рецензенти:

М. С. Гончаренко – доктор біологічних наук, професор, завідувач кафедри валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Н. В. Сисоєнко – кандидат медичних наук, доцент, доцент кафедри анатомії, фізіології та фізичної реабілітації Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

*Рекомендовано до друку Вченою Радою
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького
(протокол № від 2014 р.)*

Бондаренко О. М.

Б 81 Методичні вказівки "Організація самостійної роботи з безпеки життєдіяльності" для студентів вищих навчальних закладів всіх форм навчання. – Черкаси : ЧНУ імені Б. Хмельницького, 2014. – 204 с.

Методичні вказівки відповідають програмі та концепції навчальної дисципліни „Безпека життєдіяльності“, затверджених Міністерством освіти і науки України, розраховані на студентів, підготовка яких здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем „бакалавр“, та викладачів вищих навчальних закладів; можуть бути використані як навчально-методичне забезпечення для підвищення рівня кваліфікації вчителів загальноосвітніх шкіл у закладах післядипломної освіти, а також для організаторів та керівників закладів освіти. Корисний для всіх, хто цікавиться проблемами безпечної життєдіяльності.

УДК 613:614(075.8)
ББК 51.2я73-1

ЗМІСТ

Вступ	5
Тематичний план навчальної дисципліни	6
Методичні вказівки до самостійної роботи з навчальної дисципліни „Безпека життєдіяльності“	9
Теми обов’язкової самостійної роботи	10
Самостійна робота № 1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	11
Самостійна робота № 2. Перша долікарська допомога при ранах, опіках та відмороженнях. Десмургія	26
Самостійна робота № 3. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.....	29
Самостійна робота № 4/5. Перша долікарська допомога при кровотечах. Перша допомога при вивихах та переломах. Транспортна іммобілізація.....	37
Самостійна робота № 6. Техногенні небезпеки та їх наслідки.....	42
Самостійна робота № 7. Безпечні умови введення лікувальних препаратів при наданні першої допомоги при НС	46
Самостійна робота № 8. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристика	50
Самостійна робота № 9. Долікарська допомога при термінальних та деяких невідкладних станах. Реанімація	55

Самостійна робота №10. Психофізіологічна надійність людини у забезпеченні безпеки. Поведінкові реакції населення у НС	58
Самостійна робота №11. Перша долікарська допомога при отруєнні у побуті та на виробництві.....	62
Самостійна робота № 12. Основні протиепідемічні заходи в епідемічному вогнищі (дезінфекція, дезінсекція та дератизація)	66
Завдання та методика вибіркової самостійної роботи.....	70
Термінологічний мінімум з безпеки життєдіяльності.....	75
Додаток	88

ВСТУП

На сучасному етапі соціально-економічного і політичного розвитку України перед вищими навчальними закладами постає завдання: підготувати конкурентноспроможного, мобільного, високоосвіченого фахівця.

Значна роль у цьому процесі відведена вмінню студентів самостійно знаходити необхідну інформацію та, вміло застосовуючи її на практиці, вирішувати різноманітні навчальні, професійні та соціальні проблеми й гнучко пристосовуватися до ситуацій, що змінюються.

Запропоновані методичні вказівки „Організація самостійної роботи з Безпеки життєдіяльності“ відповідають програмі ідентичної дисципліни для підготовки студентів за ОКР „бакалавр“ зі спеціальностей Філологія (англійська мова і література), Філологія (німецька мова і література), Філологія (російська мова і література), Філологія (переклад), Філологія (українська мова і література).

Представлені матеріали містять тематичний план навчальної дисципліни, методичні вказівки до вивчення питань кожної обов'язкової самостійної роботи, перелік основної та додаткової літератури до них, а також методичні вказівки щодо виконання вибіркової самостійної роботи з курсу „Безпека життєдіяльності“.

Крім того, з метою вмотивованого керування професійним саморозвитком майбутнього фахівця, розроблені критерії оцінювання кожного виду діяльності студента, а також різноманітні перевіірочні завдання, що нададуть змогу перевірити ступінь засвоєння матеріалу як під час аудиторних занять, так і як засіб самоконтролю.

Також в кінці методичних вказівок подано термінологічний мінімум з Безпеки життєдіяльності та додаток, що зменшить непродуктивну витрату часу студента на пошуки відповідної інформації щодо визначень різних поніть та термінів з курсу.

Автор буде вдячний за будь-яку об'єктивну, конструктивну, науково-обґрунтовану критику та доцільні зауваження й пропозиції щодо вдосконалення методичних вказівок у подальшому.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання навчальної дисципліни „Безпека життєдіяльності“ полягає у набутті студентом компетенцій, знань, умінь і навичок для здійснення професійної діяльності за спеціальністю з урахуванням ризику виникнення техногенних аварій й природних небезпек, які можуть спричинити надзвичайні ситуації та привести до несприятливих наслідків для здоров'я та життя людини, на об'єктах господарювання, а також формування у студентів відповідальності за особисту та колективну безпеку.

Завданням вивчення дисципліни є опанування знаннями, вміннями та навичками вирішувати професійні завдання з обов'язковим урахуванням галузевих вимог щодо забезпечення безпеки персоналу та захисту населення в небезпечних та надзвичайних ситуаціях і формування мотивації щодо посилення особистої відповідальності за забезпечення гарантованого рівня безпеки функціонування об'єктів галузі, матеріальних та культурних цінностей в межах науково-обґрунтованих критеріїв прийняттого ризику.

У результаті вивчення навчальної дисципліни „Безпека життєдіяльності“ студент повинен

знати:

- взаємозв'язок і взаємозалежність життєдіяльності людини й довкілля, проблеми життєдіяльності та шляхи їх вирішення;
- характеристику вражаючих факторів та осередків ураження при надзвичайних ситуаціях техногенного і природного характеру;
- класифікацію та можливі наслідки негативного впливу шкідливих і небезпечних факторів на організм людини та довкілля;
- основні положення концепції допустимого ризику як міри безпеки та забезпечення безпеки життєдіяльності людини;
- основи анатомо-фізіологічної і психологічної безпеки людини;

- засоби, заходи та черговість надання першої допомоги у порядку само- та взаємодопомоги під час надзвичайних ситуацій, стихійних лих, катастроф тощо;
- зміст основних нормативно-правових документів з питань безпеки життєдіяльності населення України.

вміти:

- ідентифікувати та визначати рівень наявних і потенційних небезпек, а також проводити превентивні заходи щодо їх впливу;
- застосовувати елементи теорії ризику для оцінки небезпек та рівня безпеки життєдіяльності;
- аналізувати і прогнозувати вплив негативних чинників на здоров'я людини та попереджати їх дію;
- моделювати сценарії поведінки людини під час виникнення надзвичайних ситуацій;
- вміло та своєчасно використовувати засоби індивідуального захисту, сховища, укриття та інші захисні споруди для забезпечення безпеки людей в умовах надзвичайних ситуацій;
- надавати першу медичну само- і взаємодопомогу при екстремальних ситуаціях;
- компетентно застосовувати у практичній діяльності основні нормативно-правові документи для забезпечення особистої безпеки та безпеки суспільства.

Зміст дисципліни „Безпека життєдіяльності“ охоплює три змістові модулі: Безпека життєдіяльності як наукова дисципліна та галузь знань; Людина в системі „людина – машина – середовище”, Забезпечення безпеки людини і розкривається в темах:

1. Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності.
2. Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС.
3. Кількісне оцінювання ризиків небезпек людини.

4. Техногенні небезпеки та їх наслідки.
5. Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристика.
6. Психофізіологічна надійність людини у забезпеченні безпеки. Поведінкові реакції населення у НС.
7. Природні небезпеки, характер і дія їх на людей, тварин, рослини.
8. Менеджмент безпеки, правове забезпечення та організаційно-функціональна структура захисту населення та АТО у НС.
9. Невідкладна допомога при нещасних випадках та надзвичайних ситуаціях.
10. Організація безпечної життєдіяльності людини.

Робочими програмами на вивчення цієї дисципліни передбачено 54 години, з яких 20 годин на самостійну роботу і 12 годин на індивідуальну (денна форма навчання) та 38 годин на самостійну та 6 годин на індивідуальну (заочна форма навчання).

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ „БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ“

Самостійна робота студентів є позааудиторною формою активного засвоєння знань з дисципліни „Безпека життєдіяльності“. Самостійна робота студентів з дисципліни „Безпека життєдіяльності” організовується з метою залучення студентів до активного процесу пізнання проблем безпеки особистості як умови сталого розвитку людства; засвоєння ними знань, необхідних для повсякденного безпечного життя та професійної діяльності; вироблення вміння самоорганізації, дослідницького стилю діяльності, формування навичок моделювання нестандартних життєвих ситуацій та можливих шляхів їх вирішення. Самостійна робота з „Безпеки життєдіяльності“ передбачає обов’язкову складову та вибірккову складову. Обов’язкова самостійна робота включає опрацювання питань теоретичного курсу та практичного курсу (складання детального плану, запитань, виокремлення ключових слів, переклад іноземних джерел тощо), опанування основною та додатковою літературою, цілеспрямований пошук та аналіз неорганізованої, вільної інформації в області безпеки життєдіяльності, розв’язання ситуаційних задач та тестових завдань за питаннями, що винесені на самостійне опрацювання. Оцінка результатів обов’язкової самостійної роботи студентів організовується як єдність двох форм: самоконтролю та контролю з боку викладача, і проводиться при перевірці засвоєння питань, винесених на самостійне опрацювання, в ході лабораторного заняття шляхом написання міні-диктантів або розв’язання тестових завдань; перевірки конспектів, проведення експрес-контролю.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом для засвоєння студентом в процесі самостійної роботи, виноситься на підсумковий контроль поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався при проведенні аудиторних навчальних занять.

ТЕМИ ОБОВ'ЯЗКОВОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
Змістовий модуль 1. БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ		
1	Категорійно-понятійний апарат з безпеки життєдіяльності	1
2	Застосування ризик-орієнтованого підходу для побудови імовірнісних структурно-логічних моделей виникнення та розвитку НС	2
Змістовий модуль 2. ЛЮДИНА В СИСТЕМІ „ЛЮДИНА – МАШИНА – СЕРЕДОВИЩЕ”		
3	Техногенні небезпеки та їх наслідки	1
4	Соціально-політичні небезпеки, їхні види та характеристика	2
5	Психофізіологічна надійність людини у забезпеченні безпеки. Поведінкові реакції населення у НС	2
Змістовий модуль 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЛЮДИНИ		
6.1	Перша долікарська допомога при ранах, опіках та відмороженнях. Десмургія	2
6.2/	Перша долікарська допомога при кровотечах.	2
6.3	Перша допомога при вивихах та переломах. Транспортна іммобілізація.	2
6.4	Безпечні умови введення лікувальних препаратів при наданні першої допомоги при НС.	2
6.5	Долікарська допомога при термінальних та деяких невідкладних станах. Реанімація.	2
6.6	Перша долікарська допомога при отруєнні у побуті та на виробництві.	2
6.7	Основні протиепідемічні заходи в епідемічному вогнищі (дезінфекція, дезінсекція та дератизація).	2
	Разом	20

**ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИКА
ОБОВ'ЯЗКОВОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
ЗА ТЕМАМИ ДИСЦИПЛІНИ
Змістовий модуль 1.
БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
ЯК НАУКОВА ДИСЦИПЛІНА ТА ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ**

**Самостійна робота № 1.
Категорійно-понятійний апарат
з безпеки життєдіяльності
(1 год) 3 бали**

Питання для самостійної роботи № 1

1. Культура безпеки як елемент загальної культури, що реалізує захисну функцію людства.
2. Системний підхід у безпеці життєдіяльності.
3. Класифікація НС за причинами походження, територіального поширення і обсягів заподіяних або очікуваних збитків.
4. Одиниці виміру показників класифікаційної ознаки НС та їхні порогові значення у природному середовищі, виробничій, транспортній та інших сферах життєдіяльності.

Завдання для самостійної роботи № 1

1. Опрацювати літературу за темою 1.
2. Опрацювати питання до самостійної роботи.
3. Підготуватися до тестування за наведеними вище питаннями.

Рекомендована література

1. Касьянов М.А., Ревенко Ю.П., Медяник В.О., Арнаут І.М., Друзь О.М., Тищенко Ю.А. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник. / М. А. Касьянов. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2006. – 284 с.
2. Михайлюк В.О., Халмурадов Б.Д. Цивільна безпека: Навчальний посібник / В. О. Михайлюк – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 158 с.
3. Надзвичайні ситуації. Основи законодавства України. – К., 1998. – 544 с.

4. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б. Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / Ю. С. Скобло та ін. – Київ: Кондор, 2003. – 424 с.

Додаткова література

5. Безопасность жизнедеятельности: Учебник для вузов / Л.А. Михайлов, В.П. Соломин, А.Л. Михайлов, А.В. Старостенко и др. – СПб: Питер, 2005 – 302 с.
6. Захарченко М.В., Орлов М.В., Голубев А.К. та ін. Безпека життєдіяльності у повсякденних умовах виробництва, побуту та у надзвичайних ситуаціях: Навч. Посібник / М. В. Захарченко. – К.: ІЗМО, 1996. – 427 с.
7. N 1400, 12.12.2012, Наказ Міністерства надзвичайних ситуацій України Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій.
8. N 5403-VI, 02.10.2012, Кодекс цивільного захисту України.
9. Воробьев Ю. Л. Культура безопасности жизнедеятельности: системообразующий фактор снижения риска чрезвычайных ситуаций в современной России / Ю. Л. Воробьев // Право и безопасность. – 2006. – №3-4 (20-21). – С. 15 – 23.
10. Зоріна М. О. До проблеми визначення актуальності й особливостей формування культури безпеки життєдіяльності [Електронний ресурс] / М. О. Зоріна. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua>.
11. Мельник В. Безпека особи як категорія політичної науки та суспільно-політичне явище [Електронний ресурс] / В. Мельник. – Режим доступу: http://postua.info/vitali_melnyk.htm.
12. Немкова И. Н. Формирование культуры безопасности жизнедеятельности студентов в процессе профессиональной подготовки в вузе : дис. канд. пед. наук : 13.00.08 / Немкова Ирина Николаевна. – Тамбов, 2005. – 238 с.

Методичні вказівки до самостійної роботи № 1

В результаті опрацювання рекомендованої та додаткової літератури

- З'ясувати зміст поняття „культура“, „безпека“ і „культура безпеки“ зокрема; крім того, запам'ятати, що ДСТУ 2293-99 визначає термін “безпека” як стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди;
- Звернути увагу, що поняття „культура безпеки“ вперше з'явилося у 1986 році в процесі аналізу причин і наслідків Чорнобильської аварії, проведеного Міжнародним агентством з атомної енергії (МАГАТЕ). Було визнано, що саме відсутність культури безпеки стала однією з причин трагедії. Міжнародна консультативна група з ядерної безпеки при Генеральному директорі МАГАТЕ пропонує наступне визначення цього поняття: „Культура безпеки – це такий набір характеристик і особливостей діяльності організацій та поведінки окремих осіб, який встановлює, що проблемам безпеки атомних станцій, як таким, що мають вищий пріоритет, приділяється увага, яка визначається їх значущістю“;
- Ознайомитися з головним методологічним принципом БЖД, а саме системно-структурним підходом, та методом, який використовується в ній, – системним аналізом;
- Знати, що безпека життєдіяльності вивчає людину і оточуюче її середовище саме в системі “людина – життєве середовище”, в якій людина є суб'єктом – носієм предметно-практичної діяльності і пізнання, джерелом активності, спрямованої на об'єкт – життєве середовище;
- Знати, що важливим аспектом життєдіяльності є захист населення, об'єктів економіки і в цілому територій від негативних наслідків надзвичайних ситуацій, які призводять до значних людських жертв та великих матеріальних збитків. Тому БЖД у сфері надзвичайних ситуацій базується на концепції запобігання таким ситуаціям, адекватного реагування на них та ліквідації їх наслідків;
- Розглянути класифікацію НС за різними показниками: постановою Кабінету Міністрів України 15.07.98 р. №1099 надзвичайні ситуації (НС) на території України поділяються на НС техногенного, природного, соціально-політичного та воєнного характеру; також в залежності від територіального поширення, обсягів заподіяних або очікуваних економічних

збитків, кількості людей, які загинули, розрізняють чотири рівні надзвичайних ситуацій: надзвичайна ситуація загальнодержавного рівня, надзвичайна ситуація регіонального рівня, надзвичайна ситуація місцевого рівня, надзвичайна ситуація об'єктового рівня;

- Ознайомитися з основними положеннями Кодексу цивільного захисту України від 01.10.12 (додаток 1) та Наказом Міністерства надзвичайних ситуацій України від 12.12.12 „Про затвердження Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій“ і визначити основні одиниці виміру показників класифікаційних ознак НС.

Контроль самостійної роботи № 1 здійснюється на 1 лабораторному занятті шляхом тестування за відповідним варіантом.

Оцінювання: правильна відповідь на одне питання оцінюється в 0,5 балів. Максимальна кількість балів за тестування становить 3.

Варіант 1

1. Згідно з класифікацією надзвичайних ситуацій, що затверджена Постановою КМ України № 1099 від 15.07.98, надзвичайні ситуації (НС) на території України не поділяються на:

- А) НС міжрегіонального характеру;
- Б) НС техногенного характеру;
- В) НС природного характеру;
- Г) НС соціально-політичного характеру;
- Д) НС військового характеру.

2. НС, що загрожують подальшому поширенню на територію іншої держави, називаються:

- А) загальнодержавні;
- Б) регіональні;
- В) територіальні;
- Г) міжобласні.

3. Відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій га є одиницею виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій:

- А) соціального характеру;
- Б) природного характеру;
- В) воєнного характеру;
- Г) техногенного характеру.

4. Параметри середовища регламентуються відповідними санітарно-гігієнічними нормованими документами, які встановлюються державними або місцевими органами влади та охорони здоров'я.

- А) соціального;
- Б) природного;
- В) побутового;
- Г) виробничого.

5. Відповідно до ДСТУ 2293-99 термін "безпека" визначається як стан захищеності особи та ... від ризику зазнати шкоди:

- А) суспільства;
- Б) техніки;
- В) природи;
- Г) середовища.

6. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, затоплення об'єктів підвищеної небезпеки, відноситься до НС:

- А) природного характеру;
- Б) соціального характеру;
- В) виробничого характеру;
- Г) техногенного характеру.

Варіант 2

1. Які з наведених надзвичайних ситуацій (НС) на території України не відповідають офіційній класифікації згідно з класифікацією надзвичайних ситуацій, що затверджена Постановою КМ України № 1099 від 15.07.98?

- А) НС міжрегіонального характеру;
- Б) НС техногенного характеру;
- В) НС природного характеру;
- Г) НС соціально-політичного характеру;
- Д) НС військового характеру.

2. НС, що відбуваються в межах об'єкта господарської діяльності, називається:

- А) територіальні;
- Б) регіональні;
- В) об'єктові;
- Г) місцеві.

3. Відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій доба є одиницею виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій:

- А) соціального характеру;
- Б) природного характеру;
- В) воєнного характеру;
- Г) техногенного характеру.

4. Обсяги виробництва, кількість працівників, продуктивність праці, енергомісткість – це параметри:
- А) промислового середовища;
 - Б) виробничого середовища;
 - В) соціального середовища;
 - Г) техногенного характеру.
5. Термін „культура“ означає сукупність ... цінностей, створених людством протягом його історії:
- А) культурних та духовних;
 - Б) соціальних та духовних;
 - В) матеріальних та духовних;
 - Г) історичних та матеріальних.
6. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, отруєння людей хімічними або токсичними речовинами військового походження, відноситься до НС:
- А) природного характеру;
 - Б) соціального характеру;
 - В) воєнного характеру;
 - Г) техногенного характеру.

Варіант 3

1. ДСТУ 2293-99 визначає термін “безпека” як стан ... особи та суспільства від ризику зазнати шкоди:
- А) захищеності;
 - Б) комфортності;
 - В) збалансованості;
 - Г) забезпеченості.
2. Положення про Єдину державну систему цивільного захисту було затверджено:
- А) Указом Президента України;
 - Б) Постановою Кабінету Міністрів України;
 - В) Постановою Верховної Ради України;
 - Г) Постановою МНС.
3. Відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій тонна є одиницею виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій:
- А) соціального характеру;
 - Б) природного характеру;
 - В) воєнного характеру;
 - Г) техногенного характеру.

4. Ступінь електрифікації, газифікації приміщення, наявність централізованого опалення, наявність холодної та гарячої води – це параметри:

- А) соціального середовища;
- Б) побутового середовища;
- В) виробничого середовища;
- Г) індивідуального середовища.

5. Поняття „культура безпеки“ було запропоновано:

- А) МОП (Міжнародною організацією праці);
- Б) ООН (Організацією об'єднаних націй);
- В) МАГАТЕ (Міжнародним агентством з атомної енергії);
- Г) ВООЗ (Всесвітньою організацією охорони здоров'я).

6. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, нещасний випадок з людьми у лісних, гірських масивах, печерах та інших рекреаційних зонах, пов'язаний зі зникненням людей (у тому числі на воді), коли до пошуку залучаються значні сили (від 50 осіб) на тривалий час (понад 48 годин), відноситься до НС:

- А) природного характеру;
- Б) соціального характеру;
- В) воєнного характеру;
- Г) техногенного характеру.

Варіант 4

1. Ситуація, при якій значно порушується або стає неможливою нормальна життєдіяльність великої кількості людей на значній території, називається:

- А) недопустимою;
- Б) екстремальною;
- В) надзвичайною;
- Г) небезпечною.

2. До надзвичайних ситуацій регіонального рівня належать такі надзвичайні ситуації, коли для ліквідації їх наслідків потрібні ресурси, які:

- А) перевищують можливості одного району;
- Б) перевищують можливості небезпечного об'єкту;
- В) не потребують додаткових капіталовкладень;
- Г) виникають на території потенційно небезпечного об'єкту.

3. Відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій куб.м. є одиницею виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій:

- А) соціального характеру;
- Б) природного характеру;
- В) воєнного характеру;
- Г) техногенного характеру.

4. Життєве середовище людини складається з компонентів:

- А) соціального, природного, техногенного;
- Б) природного, побутового, виробничого;
- В) екологічного, техногенного, соціального;
- Г) техногенного, виробничого, природного.

5. Безпека – стан діяльності, при якому з визначеною імовірністю виключений прояв ...:

- А) ризику;
- Б) шкоди;
- В) небезпек;
- Г) наслідків.

6. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, загибель, отруєння або травмування людей внаслідок вибухів та пожеж (у тому числі внаслідок отруєння чадним газом) у спорудах житлового призначення (побутові пожежі), відноситься до НС:

- А) природного характеру;
- Б) соціального характеру;
- В) побутового характеру;
- Г) техногенного характеру.

Варіант 5

1. Відповідно до Класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій (від 12.12.12) не виділяють такі надзвичайні ситуації:

- А) НС техногенного характеру;
- Б) НС воєнного характеру;
- В) НС природного характеру;
- Г) НС соціального характеру.

2. До надзвичайних ситуацій державного рівня належать такі надзвичайні ситуації, коли:

- А) для ліквідації їх наслідків потрібні ресурси, які перевищують можливості однієї області;
- Б) для ліквідації їх наслідків потрібні ресурси, які перевищують можливості потенційно небезпечного об'єкта;

3. До життєвого середовища людини не відносяться такі компоненти:

- А) природне середовище;
- Б) соціальне, соціально-політичне середовище;
- В) психологічне середовище;
- Г) техногенне середовище.

4. Суб'єктом вивчення безпеки життєдіяльності в системі „людина – життєве середовище“ є:

- А) людина;
- Б) життєве середовище;
- В) безпека;
- Г) небезпека.

5. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, припинення подачі газу внаслідок аварії на магістральному газопроводі, відноситься до надзвичайних ситуацій:

- А) природного характеру;
- Б) соціального характеру;
- В) виробничого характеру;
- Г) техногенного характеру.

6. Відповідно Кодексу Цивільного Захисту України від 2012 року залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, виділяють такі види надзвичайних ситуацій:

- А) техногенного характеру, природного характеру, соціальні, воєнні;
- Б) техногенного характеру, природного характеру, психологічного характеру, воєнні;
- В) виробничого характеру, побутового характеру, природні та соціальні;
- Г) психологічного характеру, природні, соціальні та воєнні.

Варіант 7

1. Основними одиницями виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій природного характеру не є:

- А) особа;
- Б) відсоток;
- В) одиниця;
- Г) га.

2. Начальником Єдиної Державної Системи Захисту населення України є:

- А) Президент України;
- Б) Голова Верховної Ради України;
- В) Прем'єр-Міністр України;
- Г) Перший Прем'єр-Міністр України.

3. Життєве середовище – другий елемент системи “людина – життєве середовище”, її об'єкт, яке є частиною Всесвіту, де перебуває або може перебувати в даний час людина і функціонують ... життєзабезпечення:

- А) параметри;
- Б) показники;
- В) критерії;
- Г) системи.

4. Об'єктом вивчення безпеки життєдіяльності в системі „людина – життєве середовище“ є:

- А) людина;
- Б) життєве середовище;
- В) безпека;
- Г) небезпека.

5. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, перевищення мікробіологічних та токсичних показників питної води (ДСанПіН 2.2.4-171-10) у системі централізованого водопостачання населеного пункту протягом тривалого періоду відноситься до:

- А) НС природного характеру;
- Б) НС соціального характеру;
- В) НС техногенного характеру;
- Г) НС виробничого характеру.

6. Відповідно до Кодексу цивільного захисту України (02.10.12), технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація це:

- А) класифікація надзвичайних ситуацій;
- Б) запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- В) реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків;
- Г) класифікаційна ознака надзвичайних ситуацій.

Варіант 8

1. Основними одиницями виміру показників класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій техногенного характеру не є:

- А) кг;
- Б) година;
- В) кратність;
- Г) доба.

2. Надзвичайні ситуації воєнного характеру – це:

- А) ситуації, пов'язані з протиправними діями терористичного та антиконституційного спрямування;
- Б) ситуації, пов'язані з наслідками застосування зброї масового ураження або звичайних засобів ураження;
- В) ситуація, яка виходить за межі потенційно небезпечного об'єкта, загрожує поширенням самої ситуації або її вторинних наслідків на довкілля, населенні пункти, інженерні споруди тощо;
- Г) ситуація, що розгортається на території об'єкта, або на самому об'єкті.

3. Людина є одним з елементів – суб'єктом – системи “людина – життєве середовище”, в якій під терміном “людина” розуміється не лише одна істота, індивід, а й група людей, ..., мешканці населеного пункту, регіону, країни, суспільство, людство загалом:

- А) спільнота;
- Б) колектив;
- В) об'єднання;
- Г) угруповання.

4. Аналіз загальних груп небезпек, присутніх в системі, їх розвитку та рекомендації щодо контролю, - це:

- А) аналіз дерева помилок;
- Б) аналіз безпеки систем;
- В) ергатична система;
- Г) попередній аналіз небезпек.

5. Перше визначення поняття „культура безпеки“ було представлено:

- А) міжнародними експертами при ООН;
- Б) міжнародною комісією при СНД;
- В) міжнародною експертною групою при МАГАТЕ;
- Г) міжнародним бюро МВФ.

6. Відповідно до класифікаційних ознак надзвичайних ситуацій, затверджених МНС України від 12.12.12, перевищення в повітрі всередині житлового приміщення шкідливих (забруднювальних) речовин понад ГДК, що створює загрозу життю та здоров'ю людей, відноситься до НС:

- А) природного характеру;
- Б) соціального характеру;
- В) побутового характеру;
- Г) техногенного характеру.

Варіант 9

1. Нині діючі Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій затверджені наказом Міністерства надзвичайних ситуацій від:

- А) 22.04.03;
- Б) 15.07.98;
- В) 02.10.12;
- Г) 12.12.12.

2. Надзвичайні ситуації класифікують за масштабами поширення наслідків на:

- А) вибухові, раптові, швидкоплинні, повільні;
- Б) локальні, об'єктові, місцеві, національні, регіональні, глобальні;
- В) природні, техногенні, екологічні;
- Г) неминучі (природні), техногенні, соціальні, антропогенні.

3. Під системою розуміється сукупність взаємопов'язаних ..., які взаємодіють між собою таким чином, що досягається певний результат (мета):

- А) факторів;
- Б) складових;
- В) елементів;
- Г) ланок.

4. Ергатична система, що вивчається у безпеці життєдіяльності, – це система, одним із елементів якої є:

- А) людина;
- Б) енергія;
- В) машина;
- Г) навколишнє середовище.

5. Термін „культура безпеки“ з'явився:

- А) у 1945 році після другої світової війни;
- Б) у 2011 році після вибуху на японській атомній станції Фукусіма;
- В) у 2000 році після загибелі російського атомного підводного човна „Курськ“;
- Г) у 1986 році після Чорнобильської катастрофи.

6. Кодекс цивільного захисту України затверджений у:

- А) 22.04.03;
- Б) 15.07.98;
- В) 02.10.12;
- Г) 12.12.12.

Варіант 10

1. НС, що відбуваються в межах двох чи декількох областей, називаються:

- А) територіальні;
- Б) регіональні;
- В) місцеві;
- Г) загальнодержавні.

2. Надзвичайні ситуації за природою виникнення поділяють на:
 - А) природні, техногенні, екологічні, біологічні, антропогенні, соціальні та комбіновані;
 - Б) локальні, об'єктові, місцеві, національні, регіональні, глобальні;
 - В) навмисні та ненавмисні (стихійні);
 - Г) вибухові, раптові, швидкоплинні, повільні.
3. Системний аналіз у безпеці життєдіяльності – це методологічні засоби, що використовуються для визначення ..., які виникають у системі “людина – життєве середовище” чи на рівні її компонентних складових, та їх вплив на самопочуття, здоров'я і життя людини:

А) небезпек;	Б) ризиків;
В) шкоди;	Г) втрат.
4. Емерджентність – це:
 - А) дослідження можливих умов, які можуть призвести до небажаних наслідків;
 - Б) запобігання небезпекам або захист від них;
 - В) наявність у будь-якій системі особливих властивостей, не притаманних її підсистемам;
 - Г) встановлення параметрів та меж системи.
5. Параметри ... середовища регламентуються державними нормативними актами з охорони праці:

А) природного;	Б) соціального;
В) виробничого;	Г) побутового.
6. Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій:
 - А) державний; регіональний; місцевий; об'єктовий;
 - Б) суспільний; обласний; районний; місцевий;
 - В) державний; територіальний; загальний; локальний;
 - Г) загальнодержавний, регіональний, обласний, місцевий.

Питання для самоконтролю з самостійної роботи № 1

1. Дати визначення понять „культура“, „безпека“, „культура безпеки“, „емерджентність“.
2. Коли вперше з'явився термін „культура безпеки“ і в світлі яких подій?

3. Що таке системний підхід у безпеці життєдіяльності?
4. Яка класифікація надзвичайних ситуацій (НС) відома Вам? Коли була затверджена?
5. Що таке класифікаційна ознака НС? Коли були затверджені Класифікаційні ознаки НС?
6. Які одиниці виміру показників класифікаційних ознак НС Вам відомі?
7. Яка система вивчається у безпеці життєдіяльності? Які її компоненти?
8. Які параметри середовищ, що вивчаються у БЖД, Вам відомі?
9. Що таке надзвичайна ситуація?
10. Коли був прийнятий Кодекс цивільного захисту України і які основні його положення Вам відомі?

Самостійна робота № 2.
**Перша долікарська допомога при ранах,
опіках та відмороженнях. Десмургія**
(2 год) 3 бали

Питання до самостійної роботи № 2

1. Поняття першої медичної допомоги.
2. Склад комплекту аптечки для надання першої допомоги та її призначення.
3. Поняття рани, їх класифікація.
4. Обсяг первинної долікарської медичної допомоги при пораненнях.
5. Черговість маніпуляцій при виконанні туалета ран.
6. Класифікація пов'язок за їх призначенням та характером.
7. Загальні правила накладання пов'язок.
8. Класифікація та ознаки ступеня тяжкості опіків.
9. Обсяг долікарської допомоги при опіках.
10. Принципи надання першої долікарської допомоги при відмороженнях.

Завдання до самостійної роботи № 2

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності людини: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.1 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. О.М. Бондаренко; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси; ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – 96 с.
2. Підготуватися до опитування у формі „мозкового штурму“ за питаннями самостійної роботи 1 бал.
3. Підготуватися до експрес-контролю на 1 лабораторному занятті (на розданих викладачем аркушах написати визначення терміну) 1 бал та розв'язати ситуаційну задачу з вказаного посібника 1 бал.
4. Оцінка роботи студента протягом лабораторного заняття враховує активну та систематичну участь у дискусіях, роботі міні-груп, розв'язання ситуаційних задач, правильність та повноту відповідей, а також правильність виконання практичної частини.

Приклади завдань для експрес-контролю до самостійної роботи № 2

Подати визначення поняття

Перша медична допомога це...

Рана це...

Місцеві симптоми рани це...

Сліпа рана це...

Дотична рана це...

Наскрізна рана це...

Асептика це...

Антисептика це...

Десмургія це...

Пов'язка це...

Перев'язка це...

Оклюзійна пов'язка це...

Опіки це...

Опікова хвороба це...

Правило „дев'ятки“ це...

Правило „долоні“ це...

Переохолодження це...

Обмороження це...

Правило Уолесса це...

Хімічні опіки це...

Електричні опіки це...

Скальповані рани це...

Розрізняють термічні, хімічні, електричні та ... опіки

Приклади міні-диктантів для самоконтролю за самостійною роботою № 2

1. Сукупність простих і цілеспрямованих заходів, спрямованих на збереження життя і здоров'я потерпілих під час аварії (стихійного лиха), які виконуються у порядку само- та взаємодопомоги, називаються
2. За обставинами утворення існують операційні рани та
3. Набір необхідних медичних засобів для надання першої медичної допомоги – це
4. Відкрите ушкодження тканин, порушення цілісності шкіри або слизових оболонок називається

5. При ... рани виникає два отвори.
6. Вид пов'язки, яким фіксують частини тіла у відповідному положенні за рахунок припинення рухливості у суглобах, називається
7. Система профілактичних заходів, спрямованих на попередження потрапляння мікроорганізмів до тканин, органів, порожнин при проведенні будь-яких лікувально-профілактичних маніпуляцій це
8. При ... рани відсутні отвори.
9. Комплекс лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на знищення мікроорганізмів у самій рані, називається
10. Вид пов'язки, який застосовується для зупинки кровотеч з вен або дрібних артерій, називається
11. Розділ хірургії, що вивчає види пов'язок, способи їх накладання та показання до застосування, називається
12. Ушкодження тканин, що виникають внаслідок дії термічних, фізичних та хімічних факторів, називають
13. Пристрій для утримання хворої частини тіла в необхідному для лікування положенні називають
14. Незворотне припинення життєдіяльності тканин в живому організмі – це
15. Місцеві ушкодження тканин, що виникають в результаті дії низьких температур, називаються
16. Стан організму, що виникає внаслідок надмірного віддавання тепла в навколишнє середовище, називається
17. За інфікованістю рани бувають асептичні та
18. Рани, заподіяні багнетом, вилами, голкою, називають
19. Рани, що містять отруту від укусів бджіл, скорпіонів, змій, називаються
20. Рана, заподіяна вогнепальною зброєю, називається

Правильні відповіді: 1. Першою медичною допомогою, 2. Випадкові, 3. Аптечка, 4. Раною, 5. Наскрізній, 6. Імобілізуєча, 7. Асептика, 8. Дотичній, 9. Антисептикою, 10. Тиснуча, 11. Десмургією, 12. Опіком, 13. Пов'язка, 14. Некроз, 15. Відмороження, 16. Переохолодженням, 17. Інфіковані, 18. Колотими, 19. Отруйними, 20. Вогнепальна.

Самостійна робота № 3.
Застосування ризик-орієнтованого підходу
для побудови імовірнісних структурно-логічних
моделей виникнення та розвитку НС
(2 год) (3 бали)

Питання для самостійної роботи № 3

1. Поняття ризик-орієнтованого підходу в галузі безпеки та класифікація ризиків.
2. Загальний аналіз ризику небезпек.
3. Критерії визначення серйозності небезпек (категорії серйозності небезпек, рівні ймовірності небезпек).
4. Управління ризиками.

Завдання для самостійної роботи № 3

1. Опрацювати літературу за темою 3.
2. Опрацювати питання до самостійної роботи.
3. Підготувати тези відповідей на наведені вище питання та розв'язати задачу.

Рекомендована література

1. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник / Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін.; За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 384 с.
2. Джигирей В.С., Жидецький В.Ц. Безпека життєдіяльності. Підручник / В.С. Джигирей., В. Ц. Жидецький. – Вид. 4-те, доповнене. – Львів: Афіша, 2001. – 256 с.
3. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник для студ. вищих навч. закладів. 3-є вид. / За ред. Є.П. Желібо. – К.: Каравела, 2004. – 328 с.
4. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б. Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації / Ю. С. Скобло та ін. – Київ: Кондор, 2003. – 424 с.

Додаткова література

5. Конспект лекцій з навчальної дисципліни „Безпека життєдіяльності“ для студентів денної та заочної форми навчання. Кременчуцький нац. університет ім. М. Остроградського, Кременчук, 2012. 110 с.
6. Біда П. І. Безпека життєдіяльності. Інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення / П. І. Біда. Рівне: Технічний коледж НУВГП, 2007. 145 с.
7. Андронов В. А., Буц Ю. В., Третьяков О. В., Шароватова О. П. Безпека життєдіяльності: Навч. пос. для самостійної роботи студентів / В. А. Андронов. Харків., ХОГО „НЕТ“ „ЕкоПерспектива“, 2007. 367 с.
8. www.ck.ukrstat.gov.ua.

Методичні вказівки до самостійної роботи № 3

В результаті опрацювання рекомендованої та додаткової літератури

- З'ясувати, що ризик-орієнтований підхід (РОП) у галузі безпеки ґрунтується на положенні, що всі появи небезпеки (у виробничій сфері, у повсякденному житті і побуті), незважаючи на їх різноманіття, мають *однакову природу виникнення і однакову логіку розвитку подій*. Основними завданнями РОП є створення наукових основ забезпечення надійності складних технічних систем для безпеки людей і довкілля, розроблення методів оцінки ступеню небезпеки промислових об'єктів та наукових засад концепції прийняттого ризику;
- Звернути увагу, що поряд із поняттям “небезпека” в курсі безпеки життєдіяльності використовується ще одне основоположне поняття – ризик – якісна оцінка небезпеки. Ризик визначається як відношення кількості подій з небажаними наслідками (n) до максимально можливої їх кількості (N) за конкретний період часу: $R = n / N$;
- Знати, що за сприйняттям людиною ризику поділяють на добровільний і примусовий. Ризик примусовий сприймається людиною як додатковий, і вона, як правило, вимагає, щоб він був якомога меншим і контрольованим. За походженням

ризика поділяють на природні, техногенні та соціально-економічні. У виробничій сфері ризики поділяють на внутрішні (пов'язані із функціонуванням підприємства), зовнішні (пов'язані із зовнішнім середовищем) і такі, що спричинені людським чинником (помилки персоналу). За видом збитку ризики поділяють на екологічні, економічні та соціальні. За обсягом ризики поділяють на глобальні, регіональні та локальні. За часом впливу ризики поділяють на довготривалі, середньої тривалості та короткочасні. За ступенем припустимості – знехтуваний, прийнятний, гранично допустимий, надмірний;

- Ознайомитися з загальним аналізом ризику небезпек, а саме із типами аналізу (попередній аналіз небезпек (ПАН), системний аналіз небезпек (САН), підсистемний аналіз небезпек (ПСАН), аналіз небезпеки робіт та обслуговування (АНРО));
- Розглянути різні критерії визначення серйозності небезпеки, а саме категорії серйозності небезпеки, що встановлюють кількісне значення відносної серйозності ймовірних наслідків небезпечних умов (їх 4: I категорія – катастрофічні небезпеки; II категорія – критичні небезпеки; III категорія – граничні небезпеки; IV категорія – незначні небезпеки) та рівні ймовірності небезпеки, що є якісним відображенням відносної ймовірності того, що відбудеться небажана подія, яка є наслідком не усунутої або непідконтрольної небезпеки (їх 5 Рівень А – часта небезпека; Рівень В – можлива небезпека; Рівень С – випадкова небезпека; Рівень D – віддалена небезпека; Рівень Е – неймовірна небезпека);
- Знати, що управління ризиком є пошуком компромісу між витратами суспільства на захист від небезпек і зменшенням збитків, заподіяних небезпекою. Класичною схемою дій з управління ризиками, коли ризик сприймається як сукупність частоти реалізації небезпеки (ризик) і завданої ним шкоди (збитку), що виражається, як правило, у грошовій формі, є наступна послідовність:

*Управління ризиками → Планування управління →
Ідентифікація ризиків → Якісна та кількісна оцінка ризиків →
Заходи реагування на ризики → Моніторинг і контроль*

Приклади задач

Варіант 1

Визначити ризик $R_{\text{пр}}$ загибелі людини на виробництві за 1 рік, якщо відомо, що кожного року гине близько $n = 14$ тис. осіб, а кількість працюючих складає приблизно $N = 138$ млн осіб:

Варіант 2

Кожного року внаслідок різних небезпек неприродною смертю гине близько 500 тис. осіб. Приймаючи кількість населення країни 300 млн. осіб, визначити ризик загибелі $R_{\text{кр}}$ жителів країни від небезпек:

Варіант 3

Визначити ризик $R_{\text{д}}$ зазнати фатального нещасного випадку, пов'язаного із ДТП, якщо кожного року гине у цих подіях 60 тис. осіб, а кількість населення країни становить 300 млн. осіб:

Варіант 4

Визначити ризик загибелі у ДТП за 2012 рік, якщо кількість населення України становила – 45 млн 500 тис, а кількість загиблих у ДТП за цей же час – 5 тис 800 осіб.

Варіант 5

Визначити ризик R загибелі людини на виробництві в Україні за 1 рік, якщо відомо, що щорічно гине біля $n=2,5$ тис. людей, а чисельність працюючих складала $N = 23$ млн людей.

Варіант 6

Визначити ризик смерті від хвороб системи кровообігу у Черкаській області за 2012 рік, якщо кількість населення області становила 1 млн 270 тис., а кількість померлих за цей період складала 20 670 осіб (www.ck.ukrstat.gov.ua).

Варіант 7

Визначити ризик загибелі у ДТП за 2012 рік, якщо кількість населення Черкащини становила – 1 млн 270 тис, а кількість загиблих у ДТП за цей же час – 160 осіб (www.ck.ukrstat.gov.ua).

Варіант 8

Визначити ризик травмування у ДТП за 2012 рік, якщо кількість населення Черкащини становила – 1 млн 270 тис, а кількість поранених у ДТП за цей же час – 704 особи (www.ck.ukrstat.gov.ua).

Варіант 9

Визначити ризик онкологічних хвороб у Черкаській області у 2012 році, якщо чисельність населення становила 1 млн 270 тис, а кількість уперше зареєстрованих випадків таких захворювань у 2012 році по області складала 13000 осіб (www.ck.ukrstat.gov.ua)

Варіант 10

Визначити ризик смерті від новоутворень за 2012 рік, якщо загальна кількість померлих області за окремими причинами смерті становила 20667 осіб, а померлих від новоутворень за цей період 2452 особи (www.ck.ukrstat.gov.ua).

Варіант 11.

Визначити ризик загибелі від нещасних випадків побутового характеру, спричинених дією диму, вогню та полум'ям у Черкаській області за 2012 рік, якщо загальна кількість померлих від зовнішніх причин у побуті становила 1 175 осіб, а кількість померлих за такою причиною 72 особи (www.ck.ukrstat.gov.ua).

Варіант 12.

Визначити ризик зараження українця на ВІЛ у 2012 році, якщо чисельність населення країни становила 45 млн 500 тис осіб, а кількість зареєстрованих випадків ВІЛ-інфекції 224 тис. осіб.

Варіант13

Обчисліть ризик отруєння на підприємстві у розрахунку за рік, якщо загальна кількість працюючих складає 5000 чоловік, за останні 4,5 роки отруїлися 5 осіб. Обчисліть величину групового ризику, якщо на подібних підприємствах в Україні працює 200000 чоловік.

4. Серед рівнів ймовірності небезпек не виділяють:
- А) часта;
 - Б) випадкова;
 - В) віддалена;
 - Г) критична.
5. Ризик, який має настільки малий рівень, що він перебуває в межах допустимих відхилень природного (фонового) рівня, називається:
- А) прийнятним;
 - Б) знехтуваним;
 - В) надмірним;
 - Г) гранично допустимим.
6. Ризик, який характеризується виключно високим рівнем, який у переважній більшості випадків призводить до негативних наслідків, називається:
- А) неприпустимим;
 - Б) високим;
 - В) надмірним;
 - Г) надвисоким.
7. Максимально прийнятним рівнем індивідуального ризику загибелі людини на рік в нашому суспільстві вважається:
- А) 10^{-5} ;
 - Б) 10^{-6} ;
 - В) 10^{-7} ;
 - Г) 10^{-8} .
8. Ризик – це:
- А) потужність джерела небезпеки;
 - Б) можливість заподіяти шкоду;
 - В) величина збитків, заподіяних аварією;
 - Г) частота прояву небезпеки, імовірність небезпеки.
9. Рівні ймовірності небезпек позначають:
- А) 1, 2, 3, 4, 5;
 - Б) I, II, III, IV, V;
 - В) А, Б, В, Г, Д;
 - Г) А, В, С, D, E.
10. Категорії серйозності небезпек позначають:
- А) 1, 2, 3, 4;
 - Б) I, II, III, IV;
 - В) А, Б, В, Г;
 - Г) А, В, С, D.
11. Управління ризиком – це підхід до зменшення ..., що містить порівняння витрат на конкретні заходи та засоби і їх комплекс з рівнем зменшення шкоди, який очікується в результаті їх запровадження:
- А) ризику;
 - Б) збитків;
 - В) шкоди;
 - Г) загроз.
12. Індивідуальний ризик характеризує реалізацію небезпеки певного виду діяльності для конкретного ...:
- А) виробництва;
 - Б) індивідуума;
 - В) робочого місця;
 - Г) колективу.
13. Для управління ризиком використовують такі методи:
- А) модельний, соціологічний, експертний, інженерний;

Самостійна робота № 4/ 5.
Перша долікарська допомога при кровотечах
(1 год)

Перша допомога при вивихах та переломах.
Транспортна іммобілізація
(1 год) 3 бали

Питання до самостійної роботи № 4/5

1. Причини виникнення, загальна характеристика та класифікація кровотеч.
2. Послідовність дій при наданні першої долікарської допомоги при різних кровотечах.
3. Використання підручних засобів для надання першої допомоги при кровотечах.
4. Профілактика травматичних кровотеч у дітей і підлітків.
5. Класифікація, ознаки та перша медична допомога при переломах.
6. Перша медична допомога при пошкодженнях хребта й спинного мозку, грудної клітини, суглобів і кісток кінцівок, черепу.
7. Основні принципи та правила транспортної іммобілізації.

Завдання до самостійної роботи № 4/5

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності людини: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.1 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. О.М. Бондаренко; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси; ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – 96 с.
2. Підготуватися до написання міні-диктанту на 2 лабораторному занятті після обговорення в аудиторії найбільш проблемних питань теми (3 бали). Кожна правильна відповідь оцінюється в 0,5 балів.

Приклади міні-диктантів

(слова у дужках – правильні відповіді)

Варіант 1

1. Витікання крові з кровоносних судин в результаті порушення цілісності судинної стінки це (кровотеча)
2. Кровотечі, при яких кров надходить у внутрішні порожнини чи тканини, або у просвіт порожнистих органів, називаються (внутрішні)
3. Кровотеча, що характеризується повільним і безперервним витіканням крові темного кольору, називається(венозна)
4. У скількох суглобах одночасно треба вилучити рух при пошкодженнях стегна і суміжних суглобів? (трьох)
5. Використання здорових частин тіла потерпілого при транспортній іммобілізації це ... (аутоіммобілізація)
6. Цей вид травм найчастіше виникає при ударах тупими предметами ... (забиття)

Варіант 2

1. Кровотеча, що характеризується яскраво-червоним кольором крові внаслідок високого вмісту кисню, називається (артеріальна)
2. Захисна реакція організму, яка виявляється у рефлексорному спазмі стінок ушкоджених судин і зсіданні крові, називається (самоспинення)
3. Кровотечі, що виникають при травмах печінки, селезінки, нирок, легень, називаються (паренхіматозні)
4. Перелом, при якому зміщенні уламки кістки, називається (зміщений)
5. Потерпілого кладуть на носі з жорсткою поверхнею в положенні на животі, під плечі та голову кладуть валик при переломах ... (хребта)
6. Перелом, при якому порушена цілісність шкіри, називають ... (відкритим)

Варіант 3

1. Виділення крові з сечею це (гематургія)
2. Синюватість губ, нігтів, крил носа при кровотечі це (акроціаноз)

3. Ступінь крововтрати, при якому втрачається 10-15% об'єму циркулюючої крові, називається (Легкий)
4. Терміновий захід (допомога) при тяжкому ступені крововтрати – це (переливання)
5. У положенні на ... транспортують потерпілих, котрі знаходяться в непритомному стані (на боці)
6. Тяжкий патологічний процес, що виникає внаслідок значної травми та призводить до порушення всіх життєво важливих функцій організму це ... (травматичний шок)

Варіант 4

1. Вид зупинки кровотечі, що є попереднім заходом, який запобігає крововтраті під час транспортування хворого і підготовки його до остаточної зупинки кровотечі, називається (тимчасова)
2. Якщо джгут накладено правильно, то кінцівка має бути ... (колір) (блідюю).
3. Для зупинки кровотечі з ушкодженої сонної артерії використовують метод ... (Мікуліча)
4. Поранення головного мозку при закритій черепно-мозковій травмі внаслідок удару голови називається ... (струсом мозку).
5. Транспортна іммобілізація буває ... видів (трьох)
6. При ушкодженні якого відділу хребта використовують „ватно-марлевий комір“ (шийного).

Варіант 5

1. Хвороба, що часто є причиною легеневих кровотеч називається ... (туберкульоз)
2. При якій кровотечі хворому зовсім забороняється говорити? ... (легенева)
3. Кровотеча, що виникає при виразці шлунку, пухлинах, та при травмах, називається (шлункова)
4. Початкові ознаки якого синдрому проявляються через кілька годин після звільнення потерпілого від завалів ... (синдром тривалого здавлювання)
5. Вид іммобілізації, що полягає в знерухомиленні ушкодженої частини тіла на період транспортування, називається ... (транспортна)

6. При переломі якої частини тіла іммобілізація потребує виключення руху у ліктьовому та променезап'ястковому суглобах ... (передпліччя)

Варіант 6

1. Згустки, що утворюються при зсіданні крові і закупорюють просвіт кровоносних судин, називаються (тромби)
2. Під час забиття, внаслідок порушення цілісності стінок кровоносних судин під шкірою збирається велика кількість крові, яка називається ... (гематома).
3. Природжене спадкове захворювання, при якому різко сповільнюється процес зсідання крові це (гемофілія)
4. При пошкодженнях стегна і суміжних суглобів правильна іммобілізація досягається при вилученні руху у ... суглобах (трьох)
5. Під іммобілізацією розуміють створення ... ушкодженої частини тіла для забезпечення її спокою (знерухомлення)
6. Стандартні шини, які використовуються при транспортній іммобілізації, мають назву ... та ... (Крамера та Дітерікса).

Варіант 7

1. Знерухомлення ушкодженої частини тіла під час транспортування потерпілого з місця пригоди до лікувального закладу називається ... (транспортною іммобілізацією)
2. Пов'язка, яку використовують для тимчасової зупинки кровотечі з м'яких тканин, коли не ушкодженні великі артерії, називається ... (тиснуча)
3. Влітку джгут накладають на кінцівку не більше, ніж на ... (2 години)
4. Положення лежачи на спині із зігнутими в колінах ногами рекомендується при пораненнях живота та при переломах кісток ... (тазу)
5. Печінка, селезінка, нирки, легені відносять до ... органів (паренхіматозних)
6. Перелом, при якому порушена цілісність шкіри, називають ... (відкритим)

Приклади завдань для експрес-самоконтролю до самостійної роботи № 4/5

Подати визначення поняття

Кровотеча це...

Крововилив це...

Гематома це...

Гемофілія це...

Метод Мікуліча це...

Гематурія це...

Акроціаноз це...

Є такі ступені крововтрати ...

Є такі методи тимчасової зупинки кровотеч...

Тиснуча пов'зка це...

Аутоіммобілізація це...

Транспортна іммобілізація це...

Вивих це...

Перелом це...

Травматичний шок це...

Синдром тривалого здавлювання це ...

Забиття це...

Змістовий модуль 2.
ЛЮДИНА В СИСТЕМІ
„ЛЮДИНА – МАШИНА - СЕРЕДОВИЩЕ”

Самостійна робота № 6.
Техногенні небезпеки та їх наслідки
(1 год) (5 балів)

Питання для самостійної роботи № 6:

1. Небезпечні для людини фактори пожежі. Загальні поняття про основи теорії розвитку та припинення горіння. Класифікація об'єктів за їхньою пожежовибухонебезпекою.
2. Законодавча база в галузі пожежної безпеки. Відповідальність за порушення (невиконання) вимог пожежної безпеки.
3. Промислові аварії, катастрофи та їхні наслідки. Рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу.
4. Небезпечні події на транспорті та транспортних комунікаціях. Вимоги до транспортування небезпечних речовин. Маркування небезпечних вантажів з небезпечними речовинами.

Завдання для самостійної роботи № 6

1. Опрацювати питання до самостійної роботи.
2. Опрацювати літературу за темою 3.
3. Підготувати бібліографічне оформлення списку додаткової літератури до теми самостійної роботи 3 (не менше 5 джерел).
4. Зробити переклад іноземного джерела укр. мовою за темою „Найбільші промислові аварії та катастрофи у світі“ або „Небезпечні події на транспорті та транспортних комунікаціях в світі“ обсягом не більше 2 аркушів А4 з обов'язковим посиланням на джерела інформації.
5. На підставі нормативних та законодавчих актів в галузі пожежної безпеки скласти схему законодавчої бази України в галузі пожежної безпеки.

Рекомендована література

1. Єлагін Г.І., Шкарабура М.Г., Кришталь М.А., Тищенко О.М. Основи теорії розвитку і припинення горіння / Г. І. Єлагін. Частина 1. Черкаси, 2005. 188 с.

2. Теоретичні основи горіння і вибуху. Курс лекцій для спеціальностей: – «Безпека праці та життєдіяльності», «Безпека життєдіяльності», «Захист у надзвичайних ситуаціях», «Безпека життєдіяльності та захист навколишнього середовища» / В.І.Говоров, В.М.Плотніков, Е.В.Каратай – г.Теміртау: КГІУ, 2007. 89 с.
3. Зеркалов Д. В. Безпека життєдіяльності: навчальний посібник / Д. В. Зеркалов. К.: Основа, 2011. 526 с.
4. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред. Є.П. Желібо. – 4-е вид. – К.: Каравела, 2005. – 344 с.

Методичні вказівки до самостійної роботи № 6

В результаті опрацювання рекомендованої та додаткової літератури

- З'ясувати, що правовою основою діяльності в галузі пожежної безпеки є Конституція, Кодекс цивільного захисту та інші закони України, постанови Верховної Ради України, укази та розпорядження Президента України, декрети, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, рішення органів державної виконавчої влади, місцевого та регіонального самоврядування, прийняті в межах їх компетенції. Забезпечуючи пожежну безпеку, слід також керуватись Правилами пожежної безпеки в Україні, стандартами, будівельними нормами, Правилами улаштування електроустановок (ПУЕ), нормами технологічного проектування та іншими нормативними актами, виходячи із сфери їх дії, які регламентують вимоги пожежної безпеки;
- Звернути увагу, що відповідальність за порушення вимог пожежної безпеки настає з 16 років;
- Знати, що пожежа – це стихійне розповсюдження полум'я, що вийшло з під контроль людей, і призводить до людських жертв і значних матеріальних збитків, а умовами для виникнення і перебігу горіння є наявність горючої речовини, окислювача і джерела запалювання;
- Ознайомитися з класифікацією об'єктів за вибухопожежонебезпекою. Згідно з ОНТП 24-86 за

вибухопожежною і пожежною небезпечністю приміщення й будівлі поділяються на 5 категорій: А, Б, В, Г, Д;

- Розглянути, які вимоги згідно законодавства ставляться до відправника, перевізника і одержувача небезпечних речовин, а також види маркувань небезпечних вантажів;
- Знати, що аварії в залежності від їх масштабу можуть бути трьох рівнів: А, Б і В. На рівні "А" аварія характеризується розвитком аварії в межах одного виробництва (цеху, відділення, виробничої дільниці), яке є структурним підрозділом підприємства. На рівні "Б" аварія характеризується переходом за межі структурного підрозділу і розвитком її в межах підприємства. На рівні "В" аварія характеризується розвитком і переходом за межі території підприємства, можливістю впливу уражальних чинників аварії на населення розташованих поблизу населених районів та інші підприємства (об'єкти), а також на довкілля.

Контроль самостійної роботи № 6 здійснюється на 3 лабораторному занятті шляхом перевірки перекладу іноземних джерел та підготовленого списку додаткової літератури до теми, а також оформленої схеми законодавчої бази у галузі пожежної безпеки.

Оцінювання: підготовлені список додаткових джерел та схема законодавчої бази у галузі пожежної безпеки оцінюються по 1 балу (всього 2 бали); оформлений переклад іноземного джерела встановленої тематики оцінюється в 3 бали. Максимальна сумарна кількість балів становить 5.

Питання для самоконтролю з самостійної роботи № 6

1. Що називається горінням? Які види горіння Вам відомі?
2. Які умови необхідні для виникнення горіння?
3. Як можна припинити горіння?
4. Яка класифікація об'єктів за їхньою вибухопожежонебезпечністю Вам відома?
5. Назвіть основні нормативні документи в галузі пожежної безпеки.
6. Які види відповідальності за порушення вимог пожежної безпеки передбачені законодавством?

7. Які причини виникнення промислових аварій та катастроф Вам відомі? Назвіть найвідоміші промислові аварії та катастрофи.
8. Які рівні виробничих аварій в залежності від їхнього масштабу Ви знаєте?
9. Перерахуйте причини та наслідки транспортних аварій.
10. Які вимоги до перевезення небезпечних речовин Вам відомі?
11. Що таке маркування? Як маркуються небезпечні вантажі з небезпечними речовинами?

Самостійна робота № 7.
Безпечні умови введення лікувальних препаратів
при наданні першої допомоги при НС
(2 год.) 3 бали

Питання до самостійної роботи № 7

1. Шляхи та методи введення ліків.
2. Прояви негативної дії ліків при повторному і тривалому їх введенні.
3. Профілактика алергічних реакцій.
4. Техніка та умови набирання ліків в шприц.
5. Техніка асептичного виконання підшкірних та внутрішньом'язових ін'єкцій.

Завдання до самостійної роботи № 7

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності людини: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.1 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. О.М. Бондаренко; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси; ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – 96 с.
2. Підготуватися до фронтального опитування за питаннями до самостійної роботи № 7 на 3 лабораторному занятті (3 бали).

Основним критерієм, який характеризує успішність роботи студента під час лабораторного заняття та виконання самостійних (індивідуальних) завдань є рівень знань, який він демонструє в процесі обговорення поставлених питань (дискусій).

3 бали – студент отримує в тому випадку, якщо він глибоко, аргументовано, в логічній послідовності й самостійно розкривав теоретичні та прикладні питання теми, розв'язував правильно ситуаційні задачі.

2 бали – студент отримує, якщо в цілому виявив достатні знання з теоретичних і прикладних питань теми, але допускав незначні неточності у використанні понятійного апарату, припускався несуттєвих помилок у проведенні аналізу відповідних явищ та процесів, допускав несуттєві помилки в обґрунтуванні відповіді та ін.

1 бал – студент отримує в тому випадку, коли його відповідь була слабо аргументована, вказувала на поверховість знань, деякі твердження були помилковими, якщо студент виявив недостатні знання з питань теми, допустив суттєві помилки у понятійному апараті та ін.

0 балів – студент отримує у випадку, коли він не зміг дати правильну відповідь, розкрити основні теоретичні та прикладні питання, не зміг належним чином провести аналіз відповідних явищ та процесів, зробити висновки, не обґрунтував пропозиції, помилився у використанні понятійного апарату, мав труднощі під час розв'язання ситуаційних задачі та ін.

Приклади тестових завдань для експрес-самоконтролю до самостійної роботи № 7

1. Внутрішньом'язові ін'єкції проводять:

- а) на внутрішній поверхні передпліччя;
- б) у верхній зовнішній квадрат сідничного м'язу;
- в) на зовнішній поверхні плеча.

2. При введенні ліків у м'яз стегна шприц потрібно тримати:

- а) під гострим кутом;
- б) під прямим кутом;
- в) не має значення.

3. Підшкірні ін'єкції проводять:

- а) на внутрішній поверхні передпліччя;
- б) у верхній зовнішній квадрат сідничного м'язу;
- в) на зовнішній поверхні плеча.

4. З метою профілактики виникнення внутрішньом'язового інфільтрату при ін'єкції необхідно:

- а) застосовувати коротку голку;
- б) тримати шприц під гострим кутом;
- в) вводити одномоментно невеликі об'єми лікарської речовини (до 10 мл).

5. Прийом медикаментів під язик це:

- а) пероральний метод;
- б) ректальний метод;
- в) сублінгвальний метод.

6. Серед ентеральних методів введення виділяють прийом медикаментів: через пряму кишку у вигляді свічок і

лікувальних клізм, безпосереднє введення у шлунок, через рот та...

- а) під язик;
- б) через зонд;
- в) ректально;
- г) через травний канал.

7. Як називається наука про дію хімічних сполук на живі організми?

- а) фармакологія;
- б) токсикологія;
- в) хімія;
- г) алергологія.

8. Шлях введення лікувального засобу у кровоносне русло за допомогою ін'єкцій називається:

- а) ентеральним;
- б) пероральним;
- в) парентеральним;
- г) ректальним.

9. Шлях введення лікувального засобу через травний канал називається:

- а) ентеральним;
- б) пероральним;
- в) парентеральним;
- г) ректальним.

10. Серед ентеральних методів введення лікарських речовин виділяють прийом медикаментів під язик це:

- а) пероральний метод;
- б) сублінгвальний метод;
- в) ректальний;
- г) через зонд.

11. Набряк Квінке відносять до:

- а) алергічних реакцій;
- б) наслідку стресу;
- в) наслідку анафілактичного шоку;
- г) посттравматичного синдрому.

12. Якщо алергічні прояви розвиваються через багато годин після дії алергена, їх називають....

- а) затяжними;
- б) сповільненими;
- в) відтермінованими;
- г) пізніми.

13. Найважчим проявом гострої алергічної реакції є:

- а) травматичний шок;
- б) больовий шок;
- в) анафілактичний шок;
- г) операційний шок.

14. Шлях введення лікарських речовин в організм через шкіряні покриви, слизові оболонки і дихальні шляхи називається:

- а) поверхневий;
- б) зовнішній;
- в) ентеральний;
- г) підшкірний.

15. Прийом медикаментів через рот це :

- а) травний метод;
- б) ректальний метод;
- в) пероральний метод;
- г) парентеральний.

16. Будь-яка речовина, при введенні якої в організм змінюються його функції, це:

- а) лікувальний ефект;
- б) лікувальний засіб;
- в) доза;
- г) лікувальна форма.

17. Максимальний об'єм лікарської речовини, який вводять підшкірно, не повинен перевищувати ...мл:

- а) 1 мл;
- б) 2 мл;
- в) 5 мл;
- г) 10 мл.

18. Внутрішньом'язові ін'єкції проводять:

- а) на внутрішній поверхні передпліччя;
- б) в підлопаткову область;
- в) в верхній зовнішній квадрат сідничного м'язу;
- г) у верхню зовнішню поверхню плеча.

19. Ін'єкції – це введення лікарських препаратів методом:

- а) парентальним;
- б) ректальним;
- в) пероральним;
- г) ентеральним.

20. Як називаються алергійні реакції, що розвиваються протягом 20–60 хвилин після проникнення алергенів до організму?

- а) негайні;
- б) миттєві;
- в) швидкі;
- г) блискавичні.

Самостійна робота № 8.
Соціально-політичні небезпеки,
їхні види та характеристика
(2 год) (4 бали)

Питання для самостійної роботи № 8:

1. Шкідливі звички як фактори небезпеки.
2. Соціальні хвороби та їхня профілактика.
3. Тероризм, його види, моделі поведінки при різних проявах тероризму.
4. Поняття та різновиди натовпу. Поводження людини в натовпі.

Завдання для самостійної роботи № 8

1. Опрацювати питання до самостійної роботи.
2. Опрацювати рекомендовану та додаткову літературу до теми.
3. Опрацювати та підготувати письмовий огляд опублікованих у фахових та інших виданнях статей за тематикою одного з питань самостійної роботи (не більше двох сторінок А4).
4. Підготуватися до написання міні-диктанту за питаннями самостійної роботи.

Рекомендована література

1. Желібо Є.П., Заверуха Н.М., Зацарний В.В. Безпека життєдіяльності: Навч. посіб. / За ред. Є.П. Желібо. – 4-е вид. – К.: Каравела, 2005. – 344 с.
2. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник / Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін.; За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 384 с.
3. Джигирей В.С., Жидецький В.Ц. Безпека життєдіяльності. Підручник. – Вид. 4-те, доповнене. – Львів: Афіша, 2001. – 256 с.
4. Скобло Ю.С., Соколовська Т.Б. Мазоренко Д.І., Тіщенко Л.М., Троянов М.М. Безпека життєдіяльності: Навч. посібник для вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації. – Київ: Кондор, 2003. – 424 с.
5. Березюк О. В. Безпека життєдіяльності: навч. пос. / О. В. Березюк, М. С. Лемешев. Вінниця:ВНТУ, 2011. – 204 с.

Додаткова література

6. Василяшко І. П. «Шкідливі звички і здоров'я підлітків» / І. П. Василяшко // Управління освітою. – 2009. – №216, вкладка “Моніторинг в освіті”. – № 34. – С. 7-10.
7. Василяшко І. П., Черноморець В. В. Профілактика – ефективний захід запобігання поширенню епідемії ВІЛ/СНІДу / І. П. Василяшко, В. В. Черноморець / Управління освітою. – 2009. – №226, вкладка “Моніторинг в освіті”. – № 41. – С. 10-17.
8. Петренко В.І. Медико–соціальні проблеми ВІЛ–інфекції / СНІДу в Україні / В.І.Петренко // Туберкульоз, легеневі хвороби, ВІЛ–інфекція. – 2010. – № 2. – С. 5-9.
9. Профілактика передачі ВІЛ від матері до дитини: навч. посібник / За ред. Н.Г.Гойди, Н.Я.Жилки. – К.: Імідж – Принт, 2008. – 222 с.
10. Якобчук А.В. Епідемія ВІЛ / СНІДу як соціально–правовий феномен сучасності / А.В.Якобчук, С.О.Поляков, А.М.Лета // Вісник соц. гігієни та організації охорони здоров'я України. – 20011. – № 1. – С. 29-34.
11. Людський розвиток в Україні: мінімізація соціальних ризиків (колективна науково-аналітична монографія) / За ред. Е.М.Лібанової. – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В.Птухи НАН України, Держкомстат України, 2010. – 496 с.
12. Ковтун В.С. Інформаційні технології – небезпечний засіб поширення тероризму / В. С. Ковтун // Безпека життєдіяльності. – 2005. – №10. – С. 39-44

Методичні вказівки до самостійної роботи № 8

В результаті опрацювання рекомендованої та додаткової літератури

- З'ясувати, що соціальні небезпеки – небезпеки, спричинені низьким духовним та культурним рівнем населення: бродяжництво, проституція, алкоголізм, злочинність тощо. Джерелом цих небезпек є :
 - незадовільний матеріальний рівень;
 - неналежні умови проживання;
 - повстання, революції, страйки;
 - конфліктні ситуації на міжнаціональному, етнічному, расовому чи релігійному ґрунті.

Небезпеки соціально-політичного походження умовно можна поділити на:

- соціально-політичні небезпеки (війни, конфлікти, тероризм);
- криміногенні небезпеки (шантаж, розбій, зґвалтування тощо);
- соціально-психологічні небезпеки (натовп, паніка, суїцид);
- Звернути увагу, що шкідливі звички становлять загрозу не тільки для окремої людини або родини, а й суспільства загалом; звичка це особлива форма поведінки людини, яка виявляється у схильності робити ті чи інші дії, що закріпилися внаслідок багаторазового повторення їх;
- Знати, що соціальні хвороби – захворювання людини, виникнення і розповсюдження яких пов'язане переважно з несприятливими соціально-економічними умовами (туберкульоз, венеричні захворювання, алкоголізм, наркоманія, рахіт, авітамінози і ін. хвороби недостатнього живлення, деякі професійні захворювання тощо);
- Ознайомитися із збудниками, шляхами зараження, клінічними проявами, діагностикою і методами профілактики таких хвороб;
- Знати, що тероризм (від лат. *terror* – жах) – суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не повинних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей;
- З'ясувати, що відповідно до ст.1 Закону України „Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003р тероризм суспільно небезпечна діяльність, яка полягає в свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій із метою досягнення злочинних цілей;
- Розглянути види терору:
 - індивідуальний;
 - груповий (дії екстремістських політичних угруповань);
 - державний (репресії диктаторських і тоталітарних режимів);
 - міжнародний;

- З'ясувати, що натовп – це скупчення людей, не об'єднаних спільністю цілей і єдиної організаційно-рольової структурою, але пов'язаних між собою загальним центром уваги і емоційним станом. У межах однієї з найпоширеніших класифікацій, якими користуються соціологи і психологи, прийнято розрізняти чотири основні різновиди натовпу: випадковий, експресивний, конвенційний і діючий. Випадковий натовп – це чималий гурт людей, чию увагу, наприклад, привернула якась надзвичайна подія, скажімо, дорожньо-транспортна пригода. Експресивний натовп (фр. *expressif* – виразний) утворюються з людей, згуртованих прагненням спільно висловити свої почуття – радість, горе, протест, солідарність тощо. Експресивний натовп можна побачити на багатолюдному весіллі чи похороні, на мітингах і маніфестаціях. Під конвенційним натовпом розуміють найчастіше учасників масових розваг, наприклад, глядачів на стадіоні чи в концертному залі. Їх об'єднує не тільки цікавість до масового дійства, але й готовність реагувати на нього згідно з певними ритуалами чи нормами, що не мають офіційного характеру, а виникають ніби за домовленістю-конвенцією (від лат. *conventio* – договір, угода). Діючий натовп поділяється на агресивний, панічний, корисливий та повстанський. Прикладом дій агресивного натовпу може бути, скажімо, самосуд розгніваної юрби над спійманим на гарячому злочинцем, панічного – масова втеча людей від несподіваної небезпеки;
- Знати правила поведінки по збереженню власного життя у натовпі під час масових заходів.

Контроль самостійної роботи № 8 здійснюється на 4 лабораторному занятті шляхом перевірки підготовлених оглядів та написання міні-диктантів, перевірка яких здійснюється у формі самоконтролю (самими студентами).

Міні-диктант це невеличкий за обсягом текст наукового змісту, що складається з речень, в яких є закодовані (пропущені) слова – відповіді.

Оцінювання: підготовлений огляд літературних джерел оцінюється в 1 бал, максимальна кількість балів за міні-диктант становить 3 бали (за кожен правильну відповідь по 0,5 балів). Загальна максимальна кількість балів 4.

Приклади міні-диктантів

(марковані слова це пропущені слова-відповіді)

Варіант 1.

1. Гепатит А відноситься до хвороб „брудних рук“.
2. Вірус СНІДу уражає, перш за все, імунну систему.
3. Найчутливішою до дії нікотину є нервова система.
4. Тероризм перекладається з латинської мови як жах.
5. Зараження сифілісом найчастіше відбувається статевим шляхом.
6. Збудник туберкульозу – мікобактерія – був відкритий німецьким вченим Робертом Кохом.

Варіант 2.

1. Акт тероризму це злочин проти суспільної безпеки.
2. Терористичний акт це злочин проти особистої безпеки.
3. Найбільш небезпечним як для окремої людини, так і для всього суспільства є міжнародний тероризм.
4. Наркоманія з грецької перекладається як пристрасть.
5. Бліда трепонема є збудником сифілісу.
6. Туберкульоз відомий ще під назвою сухоти.

Питання для самоконтролю з самостійної роботи № 8

1. Які небезпеки відносяться до соціальних і політичних?
2. Чому тероризм займає особливе місце серед соціально-політичних небезпек у даний час?
3. Чому наркоманія, епідемії, викликані інфекційними захворюваннями, включаючи венеричні захворювання і СНІД, відносяться до природно-соціальних небезпек?
4. В чому небезпека куріння?
5. Які хвороби пов'язані з курінням?
6. Які небезпечні, шкідливі речовини містять дим?
7. Охарактеризуйте впливи куріння на загальний стан здоров'я
8. Охарактеризуйте дію алкоголю на функції органів, систем людини.
9. В чому соціальна небезпека алкоголізму?
10. Які просвітницькі заходи можуть сприяти зменшенню СНІДу?
11. Що таке тероризм як явище?
12. Як класифікують види тероризму?
13. Який алгоритм дій людини, яка опинилася в натовпі?

Самостійна робота № 9.
Долікарська допомога при термінальних
та деяких невідкладних станах. Реанімація
(2 год) (3 бали)

Питання до самостійної роботи № 9

1. Поняття про термінальні стани та їх класифікація;
2. Основні клінічні прояви термінальних станів;
3. Ознаки клінічної й біологічної смерті;
4. Обсяг та черговість надання першої долікарської допомоги при термінальних станах;
5. Техніка штучної вентиляції легень та закритого масажу серця.
6. Причини, ознаки, профілактика та невідкладна допомога при різних загрозливих для життя станах: непритомність, тепловий і сонячний удари, електротравми, шок, асфіксія, вроджені та набуті захворювання серця тощо.

Завдання до самостійної роботи № 9

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності людини: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.1 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. О.М. Бондаренко; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси; ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2005. – 96 с.
2. Підготуватися до фронтального опитування за питаннями самостійної роботи № 9 (2 бали) та розв'язання ситуаційних задач на 4 лабораторному занятті (1 бал) всього 3 бали.

Приклади міні-диктантів для експрес-самоконтролю до самостійної роботи № 9

Варіант 1

(словау дужках відповіді)

1. До термінальних станів належать (передагонія, агонія та ...
... (клінічна смерть)

2. Стан організму, що настає після зупинки серця та припинення дихання і продовжується до настання біологічної смерті це (клінічна смерть)
3. У стані клінічної смерті виділяються ... фази (дві)
4. Фаза соціальної, або духовної, смерті настає через 5 хв. після припинення роботи серця або дихання, і триває ... хв. (3-4хв.)
5. Втрата функцій кори великих півкуль головного мозку називається ... (декортикацією)
6. Незворотне припинення життєдіяльності організму називається (біологічна смерть)
7. Заходи, спрямовані на відновлення життя людини, яка перебуває в стані клінічної смерті або іншому періоді термінального стану називається ... або ... (оживленням або реанімацією)
8. Останні етапи життя людини, які межують зі смертю, називаються (термінальний стан)
9. Для проведення серцевої реанімації, той хто надає допомогу, кладе складені пальці на ... третину грудини (середню)
10. При зупинці дихання, але збереженні серцевої діяльності штучне дихання у дітей проводять з частотою ... (20) разів на хв.

Варіант 2

1. Дітям у віці до 12 років непрямий масаж серця потрібно проводити(однією рукою)
2. Стан, який виникає при сильному перегріванні в дуже нагрітому приміщенні при відсутності руху повітря, називається (тепловим ударом)
3. Просочування поверхні шкіри частками металу при його випаровуванні чи розбризкуванні під впливом електричного струму це (електрометалізація шкіри)
4. Виникає при попаданні води в дихальні шляхи і шлунок, звідки вода швидко потрапляє у кров. З рота і носа виділяється піниста рідина, це ознаки ... асфіксії (синьої).
5. Вроджене чи набуте захворювання, що найчастіше проявляється нападами судом усього тіла із втратою свідомості, це ... (епілепсія)

6. Раптова короткочасна втрата свідомості з ослабленням діяльності серцевої та дихальної систем внаслідок недостатнього кровопостачання головного мозку – це ... або ... непритомність (зомління)
7. Стан, що виникає внаслідок перегрівання голови сонячним промінням, що призводить до підвищення внутрішньочерепного тиску, називається (сонячним ударом)
8. Запалення очей внаслідок дії великого потоку ультрафіолетових променів – це ... (електрофтальмія)
9. Звільнення дихальних шляхів, штучна вентиляція легень, зовнішній масаж серця – це етапи (серцево-легеневої) реанімації.
10. При непритомності хворого кладуть на спину з трохи ... (опущеною) головою.

Самостійна робота № 10.
Психофізіологічна надійність людини у забезпеченні
безпеки. Поведінкові реакції населення у НС
(2 год) (4 бали)

Питання для самостійної роботи № 10:

1. Захисні властивості людського організму (терморегуляція, адаптація, імунна система, шкіра, ендокринна система тощо).
2. Види поведінки людини у НС. Типові моделі психологічних реакцій людей у випадку екстремальних ситуацій.
3. Поняття про психоемоційні напруження (стрес), його фази, механізм. Види напруження.

Завдання для самостійної роботи № 10

1. Опрацювати питання самостійної роботи за рекомендованою літературою.
2. Підготувати конспект відповідей на питання самостійної роботи (не більше двох аркушів А4 по кожному питанню).
3. Підготувати бібліографічне оформлення списку додаткової літератури до теми (не менше п'яти джерел).

Рекомендована література

1. Мягченко О. П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навч. пос./ О. П. Мягченко. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 384 с.
2. Безпека життєдіяльності (забезпечення соціальної, техногенної та природної безпеки: Навч. посібник / В.В. Бегун, І.М. Науменко - К.: , 2004. – 328 с.
3. Березуцький В.В., Васьковець Л.А., Вершиніна Н.П. та ін. Безпека життєдіяльності: Навчальний посібник / За ред. проф. В.В. Березуцького. – Х.: Факт, 2005. – 348 с.
4. Желібо Є. П., Заверуха Н. М., Зацарний В. В. Безпека життєдіяльності. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти України I-IV рівнів акредитації/ за ред. /Є. П. Желібо, і В.М. Пічі. – Львів: Піча Ю.В., К.: "Каравела", Львів: "Новий Світ., 2002. – 328 с.

Методичні вказівки до самостійної роботи № 10

В результаті опрацювання рекомендованої та додаткової літератури

- З'ясувати, що на БЖД впливає сприйняття ситуації, яке є індивідуальним та залежить від психічних властивостей особистості, стану людини і може викликати такі реакції:
 - ✓ тривогу – емоційний стан, який не має чітко усвідомленого приводу, людина насилу визначає причини свого занепокоєння;
 - ✓ конфлікт – реакція, що виникає за наявності альтернативи вибору між двома потребами, які діють одночасно (наприклад, між безпекою і заробітком);
 - ✓ незадоволеність – реакція, що виявляється у прояві стану упадка чи покірливості або у вигляді агресивності та жорстокості;
 - ✓ поведінку зриву – заперечування деяких потреб (відмовлення від мети) при повторюваних невдачах чи в екстремальних умовах.

Ці реакції виявляються пасивно або активно, а також може бути крайня форма прояву – істерична та агресивна;

- Звернути увагу, що на специфіку поведінки людини в НС (екстремальних умовах) впливають:
 - ✓ фізичний стан людини, психофізіологічний стан людини, що виявляється у виді фізіологічного стресу, психологічних зрушень і появи психічної напруженості;
 - ✓ готовність людини до екстремальних умов;
 - ✓ значущість для людини стресорів виживання, таких як біль, холод, жара, голод, перевтома;
- Знати, що стресори виживання пов'язують несприятливі впливи на людину з граничноприпустимою тривалістю пристосувальних реакцій його організму. До стресорів виживання відносяться:
 - ✓ біль – нормальна фізіологічна реакція організму. Людина, позбавлена болючої чутливості, не може вчасно реагувати на фактор небезпеки, що викликає біль, але біль дратує і відволікає, а тривалий біль впливає на поведінку людини;
 - ✓ холод – знижує фізичну активність і працездатність, впливає на психіку людини;
 - ✓ жара – висока температура, особливо пряма сонячна радіація, порушує функції органів і систем, послабляє фізичну та психологічну діяльність;

- ✓ спрага – як нормальний сигнал на брак рідини в організмі за неможливості відновити цей брак "охоплює" всі помисли та бажаннями людини;
- ✓ голод – сукупність відчуттів, пов'язаних з потребами організму в їжі, тривалий голод послабляє організм, знижує його стійкість до холоду, болю тощо.;
- ✓ перевтома – притупляє волю людини, робить його "поступливим до власних слабкостей";
- Ознайомитися з типами готовності людини до екстремальних умов. Вона (готовність) може бути:
 - ✓ завчасною (тривалою), заснованою на раніше набутих знаннях, навичках, уміннях, досвіді, якостях;
 - ✓ ситуативною (тимчасовою), що відображує пристосування всіх сил для успішних дій у даний момент.
- З'ясувати, що фізичний стан людини включає фізичну підготовленість, витривалість, захворювання до моменту виникнення екстремальних умов.

Психофізіологічний стан людини виявляється у вигляді:

- фізіологічного стресу – відхилень фізіологічних параметрів людини (температура, кров'яний тиск та ін.) від нормальних значень, характерних для людини в звичайних умовах;
- психологічних зрушень і появи психічної напруженості, що проявляються у вигляді:
 - а) непатологічних реакцій, для яких характерна психологічна зрозумілість реакції, її пряма залежність від ситуації, при цьому зберігається працездатність (хоча і знижена), можливість спілкування з оточуючими, критичний аналіз своєї поведінки, цілеспрямованість діяльності;
 - б) типових реакцій, що включають почуття тривоги, страху, пригніченості, занепокоєння за долю рідних і близьких, прагнення з'ясувати справжню ситуацію;
 - в) психопатологічних станів, які включають хворобливі стани, що позбавляють людину можливості продуктивного спілкування і цілеспрямованих дій;
- Звернути увагу, що емоційно-поведінкова активність людей при екстремальних умовах має індивідуальний характер, але можна виділити дві групи людей із принципово різною поведінкою в цих умовах:

а) активне емоційно-поведінкове реагування: прискорюються і підсилюються захисні або агресивні дії щодо виходу з ситуації, реагування спрямоване на видалення екстремального фактора (втеча, агресія), але неадекватна ситуації активізація поведінки може призводити до негативних наслідків (наприклад, до паніки);

б) зниження емоційно-рухової активності: зменшується роль вольових процесів, реагування спрямоване на перецікування;

- Знати, що всі захисні властивості організму можна умовно поділити на специфічні й неспецифічні. До специфічних властивостей належать спадковий імунітет, бар'єрна функція шкіри і слизових оболонок, видільна функція нирок, температурна реакція тощо. Специфічні захисні механізми базуються на вибіркових хімічних реакціях – імунних відповідях, які виробляються у певній послідовності і приводять до розвитку набутого імунітету.

Контроль самостійної роботи № 10 здійснюється на 5 лабораторному занятті шляхом перевірки конспектів та підготовленого списку додаткової літератури до теми.

Оцінювання: підготовлений список додаткових джерел за темою самостійної роботи оцінюється в 1 бал; конспекти відповідей на три питання самостійної роботи по одному балу за кожне питання (всього три бали). Загальна максимальна кількість балів становить 4 бали.

Питання для самоконтролю з самостійної роботи № 10

1. Як впливає на поведінку людини при НС його фізичний стан і психофізіологічний стан?
2. Чим визначається готовність людини до екстремальних умов?
3. Що являють собою „стресори виживання“? Як на БЖД людини в НС впливають стресори виживання?
4. В чому полягають особливості емоційно-поведінкової активності людини у НС?
5. Що таке стрес, які види стресу відомі Вам? Розкрити механізм стресової реакції.
6. Які захисні властивості нашого організму Вам відомі? Як ці властивості проявляються в екстремальних ситуаціях?

Самостійна робота № 11.
Перша долікарська допомога при отруєнні
у побуті та на виробництві
(2 год) (3 бали).

Питання до самостійної роботи № 11

1. Визначення та класифікація отруєнь.
2. Загальні принципи невідкладної допомоги при отруєннях.
3. Засоби прискорення виведення отрути із організму.
4. Техніка беззондового та зондового промивання шлунку.
5. Послабляючі засоби, їх застосування.
6. Що таке антидоти?
7. Перша допомога при різних видах отруєнь.

Завдання до самостійної роботи № 11

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.2 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. Л.З. Пакушиної; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 104 с.
2. Підготуватися до фронтального опитування за питаннями самостійної роботи № 11 (3 бали) на 5 лабораторному занятті.

3 бали – студент отримує в тому випадку, якщо він глибоко, аргументовано, в логічній послідовності й самостійно розкривав теоретичні та прикладні питання теми, розв’язував правильно ситуаційні задачі.

2 бали – студент отримує, якщо в цілому виявив достатні знання з теоретичних і прикладних питань теми, але допускав незначні неточності у використанні понятійного апарату, припускався несуттєвих помилок у проведенні аналізу відповідних явищ та процесів, допускав несуттєві помилки в обґрунтуванні відповіді та ін.

1 бал – студент отримує в тому випадку, коли його відповідь була слабо аргументована, вказувала на поверховість знань, деякі твердження були помилковими, якщо студент виявив недостатні знання з питань теми, допустив суттєві помилки у понятійному апараті та ін.

0 балів – студент отримує у випадку, коли він не зміг дати правильну відповідь, розкрити основні теоретичні та прикладні питання, не зміг належним чином провести аналіз відповідних явищ та процесів, зробити висновки, не обґрунтував пропозиції, помилився у використанні понятійного апарату, мав труднощі під час розв'язання ситуаційних задачі та ін.

Приклади тестових завдань для самоконтролю до самостійної роботи № 11

Варіант 1

(виділені слова відповіді)

1. Відповідно до конкретних умов виникнення отруєння бувають виробничі, медичні та:

а) побутові;	б) професійні;
в) природні;	г) харчові.

2. За принципом клінічного перебігу виділяють гострі отруєння, підгострі та ...:

а) смертельні;	б) тяжкі;
в) <u>хронічні</u> ;	г) патологічні.

3. Яке отруєння виникає при парентеральному введенні речовин:

а) <u>інфекційне</u> ;	б) інгаляційні;
в) порожнині;	г) пероральні.

4. Викликати блювання протипоказано при отруєнні речовинами, що пошкоджують:

а) шкіру;	б) <u>слизові оболонки</u> ;
в) гортань;	г) шлунок.

5. Отруєння яким газом проходить непомітно:

а) вуглекислим газом;	б) <u>чадним газом</u> ;
в) аніліном;	г) фосгеном.

6. При укусі отруйних змій необхідно:

- а) дати потерпілому активованого вугілля;
- б) дати випити молока;
- в) припікати рани розжареним залізом;
- г) відсмоктувати отруту ротом.

7. Для захисту організму від дії СДОР використовують:

а) антиоксиданти;	б) <u>антидоти</u> ;
в) антимуtagenи;	г) антидепресанти.

8. Отруєння яким спиртом виникає у результаті вживання надмірної кількості алкоголю:

- а) метиловим;
- б) етанолом;
- в) пропанолом;
- г) бутанолом.

9. До яких отрут належить концентровані розчини кислот та лугів:

- а) ниркових та печінкових;
- б) нервових;
- в) кишково-шлункових;
- г) шкірних.

10. Яку кількість ледь підфарбованої марганцевокислим калієм води дають випити хворому, який уражений отрутою з подальшим штучним викликанням блювоти:

- а) 1 склянку;
- б) 2-3 склянки;
- в) 4-5 склянок;
- г) 2-3 літри.

Варіант 2

1. Відповідно до конкретних умов виникнення отруєння бувають:

- а) гострі, хронічні, підгострі;
- б) виробничі, побутові, медичні;
- в) випадкові, навмисні;
- г) спортивні, дитячі, харчові.

2. Гострі, хронічні та підгострі отруєння - це класифікація

- а) за принципом клінічного перебігу;
- б) відповідно до окремих умов виникнення;
- в) за походженням;
- г) за тяжкістю протікання.

3... отруєння виникають при одноразовому введенні отрути в організм і характеризуються досить сповільненим розвитком клінічних проявів та довготривалим порушенням здоров'я:

- а) підгострі;
- б) хронічні;
- в) гострі;
- г) сповільнені.

4. Отруєння при укусах змій чи комах називаються:

- а) порожнинні;
- б) контактні;
- в) через рани;
- г) шкірні.

5. На скільки періодів поділяється процес отруєння?

- а) 3;
- б) 4;
- в) 5;
- г) 6.

6. При харчових отруєннях бактеріальної природи інкубаційний період може коливається..:

- а) від 6 до 36 годин;
- б) від 8 до 48 годин;
- в) від 4 до 24 години;
- г) від 2 до 12 годин

7. Лікарські засоби, які запобігають дії отрути або усувають її з організму, називаються ...

- а) обволікальними речовинами;
- б) адсорбентами;
- в) антидотами;
- г) антикоагулянтами.

8. Найбільш дієвим заходом при укусі отруйної змії є:

- а) відсмоктування отрути ротом;
- б) нанесення додаткових розрізів для випускання крові;
- в) накладання джгута вище рани;
- г) застосування протитрутної сироватки.

9. Холодний компрес на голову, 1 таблетка лоратадіну - це перша допомога при отруєннях, спричинених:

- а) сильнодіючими отруйними речовинами;
- б) укусами отруйних тварин;
- в) метиловим спиртом;
- г) чадним газом.

10. Процес отруєння поділяється на 4 періоди, перший з яких називається:

- а) прихований;
- б) інкубаційний;
- в) початковий;
- г) перший.

Самостійна робота № 12.
Основні протиепідемічні заходи в епідемічному
вогнищі (дезінфекція, дезінсекція та дератизація).
(2 год) (3 бали).

Питання до самостійної роботи № 12

1. Назвати основні протиепідемічні заходи.
2. Що таке дезінфекція? Види дезінфекції.
3. Методи та види власне дезінфекції.
4. Основні хімічні дезінфекційні засоби.
5. Методика приготування розчинів хлорного вапна та хлораміну.
6. Як дезінфікувати окремі предмети і об'єкти?
7. Що таке дезінсекція? Її види та методи.
8. Що таке дератизація? Її види та методи.
9. Охарактеризувати найбільш поширені інфекційні хвороби.

Завдання до самостійної роботи № 12

1. Засвоїти теоретичний матеріал теми за посібником Бондаренко О.М. Організація безпечної життєдіяльності: Навч. посіб. для студ. ун-тів. Ч.2 / О.М. Бондаренко, Л.З. Пакушина; за ред. Л.З. Пакушиної; М-во освіти і науки України, Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, каф. вікової фізіології та валеології. – Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького, 2006. – 104 с.

2. Підготуватися до фронтального опитування за питаннями самостійної роботи № 12 (3 бали) на 6 лабораторному занятті.

3 бали – студент отримує в тому випадку, якщо він глибоко, аргументовано, в логічній послідовності й самостійно розкривав теоретичні та прикладні питання теми, розв'язував правильно ситуаційні задачі.

2 бали – студент отримує, якщо в цілому виявив достатні знання з теоретичних і прикладних питань теми, але допускав незначні неточності у використанні понятійного апарату, припускався несуттєвих помилок у проведенні аналізу відповідних явищ та процесів, допускав несуттєві помилки в обґрунтуванні відповіді та ін.

1 бал – студент отримує в тому випадку, коли його відповідь була слабо аргументована, вказувала на поверховість знань, деякі твердження були помилковими, якщо студент виявив недостатні знання з питань теми, допустив суттєві помилки у понятійному апараті та ін.

0 балів – студент отримує у випадку, коли він не зміг дати правильну відповідь, розкрити основні теоретичні та прикладні питання, не зміг належним чином провести аналіз відповідних явищ та процесів, зробити висновки, не обґрунтував пропозиції, помилився у використанні понятійного апарату, мав труднощі під час розв'язання ситуаційних задачі та ін.

Приклади завдань для самоконтролю до самостійної роботи № 12

Міні-диктант (*виділені слова відповіді*)

- 1) патологічний процес в організмі людини або тварини, який виникає внаслідок проникнення, розмноження та життєдіяльності хвороботворних організмів, називається... (інфекцією).
- 2) розповсюдження інфекційних захворювань на цілі континенти або на всю земну кулю позначається терміном... (пандемія).
- 3) усі інфекційні хвороби за Л. В. Громашевським поділяються на: інфекції дихальних шляхів, кишкові інфекції, інфекції зовнішніх покривів та ... (кров'яні інфекції).
- 4) заходи, спрямовані на знищення гризунів, які є джерелами або переносниками інфекцій називається... (дератизацією).
- 5) розрізняють такі способи дезінфекції: дезінсекцію, дератизацію та ... (власне дезінфекцію).
- 6) види дезінфекції: профілактична та ... (вимищувальна).
- 7) для дезінфекцій шкіри рук та знезаражування медичного інструментарію використовують... (етиловий спирт 70 та 96%).
- 8) паличка Коха є збудником... (туберкульозу).
- 9) пухирці, наповнені різним вмістом із червоним обідком характерні для хвороби під назвою... (вітряна віспа).
- 10) хвороба шкіри, що викликається внутрішньошкірним кліщем, називається ... (коростою).

Тестові завдання для самоперевірки до самостійної роботи № 12

(можлива одна правильна відповідь)

1. Несприятливість організмів до інфекційних агентів, яким властива генетична гетерогенність, це:
 - А) адаптація;
 - Б) імунітет;
 - В) гомеостаз.
2. Комплекс спеціальних заходів щодо знищення збудників заразних захворювань у навколишньому середовищі це:
 - А) дератизація;
 - Б) дезінсекція;
 - В) дезінфекція.
3. Комплекс заходів, спрямованих на підсилення спостереження за осередком зараження і вжиття лікувально-профілактичних і обмежувальних заходів, це:
 - А) поточна дезінфекція;
 - Б) обсервація;
 - В) дезінсекція.
4. Комплекс режимних, адміністративних і санітарно-епідеміологічних заходів, спрямованих на попередження поширення хвороб і ліквідацію осередка зараження, називається:
 - А) обсервація;
 - Б) ізоляція;
 - В) карантин.
5. Масове розповсюдження захворювань, пов'язане з поширенням одного виду збудника, це:
 - А) епідемія;
 - Б) пандемія;
 - В) карантин.
6. Збудник сифілісу:
 - А) бліда трипанема;
 - Б) стафілококи;
 - В) вібріони.
7. Одноклітинні доядерні організми називають:
 - А) бацили;
 - Б) бактерії;
 - В) хламідії.

8. Організми, котрих неможна побачити неозброєним оком, а тільки за допомогою більш-менш сильних мікроскопів, називають:

- А) мікроорганізми;
- Б) гриби;
- В) найпростіші тварини.

9. Потрапивши в організм людини, вірус СНІДу відшукує чутливі до нього клітини, якими є в першу чергу:

- А) нервові клітини;
- Б) епітеліальні клітини;
- В) лейкоцити;
- Г) еритроцити.

10. Знищення членистоногих, що є переносниками інфекційних хвороб, називається:

- А) дезінфекція;
- Б) дезінсекція;
- В) дератизація;
- Г) дегазація.

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИКА ВИБІРКОВОЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Вибіркова самостійна робота дає можливість студенту покращити свій загальний рейтинг і виконується студентом за семестр одна чи дві в залежності від бажання та їх „вартості”. Вибіркова самостійна робота передбачає підготовку творчих завдань аналітичний огляд наукових публікацій та написання й захист рефератів. Завдання виконуються студентами за варіантами, що надає викладач (в межах однієї академічної групи теми не повинні повторюватися). Оцінюються вони, в залежності від глибини відповіді та її якості, максимально у 5 балів за одну роботу (за шкалою 5–4–3–0 балів). Вибіркова самостійна робота не є обов’язковою для виконання. Оцінювання такої роботи відбувається під час консультування.

Обсяг реферату не повинен перевищувати 4–6 сторінок тексту, набраного на комп’ютері, Times New Roman, 14 шрифт, інтервал 1,5. Вимоги до оформлення реферату такі: титульний аркуш, план, основна частина з логічною послідовністю викладеного матеріалу, наявність статистичних даних, таблиць, діаграм, посилань на джерела інформації, висновку та списку використаної літератури. При написанні реферату має бути використано не менше 5 інформаційних джерел. Список використаної літератури оформляється згідно бібліографічних вимог. Якщо в рефераті використовуються цитати, то треба оформити їх згідно вимог.

Студент повинен не лише написати, але й коротко розкрити (захистити) в індивідуальній бесіді з викладачем основні положення реферату.

Головними критеріями оцінювання реферату є:

- відповідність змісту реферату обраній темі;
- глибина розкриття всіх пунктів плану реферату;
- самостійність у написанні реферату;
- уміння коротко і, водночас, глибоко розкрити зміст теми реферату;
- уміння відповідати при захисті реферату на поставлені із теми реферату питання.

Звернути увагу! Також рекомендується з наявної у студента літературної бази з вибраної теми певні підпитання чітко та стисло подати у вигляді таблиць, схем чи діаграм зі своїм

аналізом та аналітичними висновками. Саме це враховується під час оцінювання творчого завдання (реферата).

Мета підбору та огляду літературних джерел – прищепити студентам навички здійснювати аналітичний огляд літературних джерел (монографій, підручників, навчальних посібників, наукових журналів тощо) за обраною тематикою.

Огляд літературних джерел студентам слід готувати так:

- обрати питання та погодити його з викладачем;
- систематизувати різні погляди й підходи до вивчення досліджуваного питання (літературні джерела підбираються студентами самостійно);
- підготувати огляд літературних джерел у надрукованій (електронній) формі (обсяг 4–6 сторінок тексту, набраного на комп'ютері, Times New Roman, 14 шрифт, інтервал 1,5; структура: титульна сторінка, план, змістовий текст з посиланнями на джерела інформації, висновок, список опрацьованої літератури).

Підбір та огляд літературних джерел на задану тематику може бути представлений також у вигляді презентації аналітичного огляду наукових публікацій (не менше 15 слайдів), з обов'язковим посиланням на опрацьовану літературу.

Критерієм якості огляду літературних джерел є кількість опрацьованих видань та якість систематизації матеріалу.

Звернути увагу! Також рекомендується з наявної у студента літературної бази з вибраної теми певні підпитання чітко та стисло подати у вигляді таблиць, схем чи діаграм зі своїм аналізом та аналітичними висновками. Саме це враховується під час оцінювання творчого завдання (огляду літературних джерел).

Критерії оцінювання творчих робіт

5 балів – студент отримує в тому випадку, якщо він глибоко, аргументовано, в логічній послідовності й самостійно висвітлив всі питання теми, використав кілька засобів доповнення інформації у вигляді графіків, таблиць, схем; чітко й грамотно сформулював висновки; вчасно й правильно оформив творчу роботу.

4 бали – студент отримує, якщо в цілому в логічній послідовності й самостійно висвітлив всі питання теми, проте використав недостатню інформаційну базу; не коректно

сформулював висновки та оформив роботу вчасно, але з технічними зауваженнями.

3 бали – студент отримує в тому випадку, коли зміст творчої роботи в недостатній мірі висвітлює питання теми, що вказує на поверховість знань студента; деякі твердження є помилковими; студент виявив недостатні знання літературних джерел; висновки є необґрунтованими, а робота має суттєві технічні та стилістичні недоліки і здана із запізненням.

0 балів – студент отримує у випадку, коли зміст творчої роботи не відповідає обраній темі; без висновків та достатньої джерельної бази; робота виконана невчасно із значними технічними, орфографічними та стилістичними огріхами; або робота є плагіатом.

Орієнтовний перелік тем для творчих робіт

1. Аварія на ЧАЕС: причини й наслідки.
2. Адаптація організму до змін чинників зовнішнього середовища.
3. Аналізаторна система людини та її роль у сприйнятті інформації зовнішнього світу.
4. Антихарчові й інші компоненти їжі, що виявляють несприятливий ефект на організм, їхня характеристика.
5. Біологічна реакція організму людини на вплив антропогенних негативних факторів різної інтенсивності
6. Біологічні ритми як механізм пристосування організму до мінливих умов життя.
7. Вода як найважливіший фактор середовища життєдіяльності людини.
8. Вплив електромагнітного випромінювання на здоров'я користувача персонального комп'ютера.
9. Вплив іонізуючих випромінювань на організм людини
10. Вплив психологічного стану людини на її безпеку.
11. Вплив реклами на вибір молоддю людиною власного стилю життя.
12. Вплив ультрафіолетових випромінювань на організм людини
13. Вплив шкідливих звичок (тютюнопаління, алкоголізм, токсикоманія, наркоманія, зловживання їжею, зловживання сонячним промінням, азартні ігри, занурення у віртуальний

- світ тощо) як соціальних небезпек на здоров'я, тривалість життя і працездатність людини.
14. Вплив юнацької субкультури і засобів масової інформації на формування культури міжстатевих стосунків підлітків.
 15. Вчення В.І. Вернадського про ноосферу.
 16. Генетично модифіковані продукти харчування: міфи та реальність.
 17. Екологічні злочини і здоров'я людини.
 18. Екологічні проблеми в Україні.
 19. Європейська програма навчання у сфері наук з ризиків.
 20. Залежність здоров'я людини від кліматичних умов навколишнього середовища
 21. Здоровий спосіб життя і механізми його формування.
 22. Злочинність – соціальна проблема сучасності.
 23. Значення якості харчових продуктів у життєдіяльності людини.
 24. Інформаційні технології – небезпечний засіб поширення тероризму.
 25. Можливість виживання й адаптації окремої людини і людства в умовах екологічної кризи.
 26. Найбільші техногенні катастрофи на території України: причини і наслідки.
 27. Найбільші у світі катастрофи, стихійні пиха, епідемії.
 28. Наркоманія – шлях у безодню
 29. Народні традиції збереження і зміцнення здоров'я.
 30. Наслідки раннього вживання алкоголю.
 31. Наслідки цивілізації для здоров'я людини: гіподинамія, стреси, десинхронози.
 32. Небезпеки досягнень науково-технічного прогресу.
 33. Небезпеки фізичної і розумової праці.
 34. Негативні фактори техносфери
 35. ООН та концепція сталого людського розвитку.
 36. Особливості впливу пасивного паління на організм дитини і дорослої людини.
 37. Побутовий травматизм: причини, наслідки, попередження.
 38. Побутові предмети та засоби побутової хімії як джерела небезпеки.
 39. Позитивний та негативний вплив хімічних речовин на організм людини.

40. Поняття безпеки та небезпеки в історії людства.
41. Поняття стресу й дистресу, заходи профілактики.
42. Проблема захворюваності на туберкульоз в Україні і світі.
43. Проблема якісної питної води для українського народу.
44. Проблеми шуму і тиші.
45. Психоемоційний стрес: причини, прояви, наслідки.
46. Психологічні чинники небезпеки
47. Психофізіологічні фактори небезпеки життєдіяльності людини.
48. Розвиток і становлення безпеки життєдіяльності як науки.
49. Роль засобів масової інформації (ЗМІ) у формуванні здорового способу життя людини.
50. СНІД – чума ХХІ століття.
51. Соціальні небезпеки: алкоголізм, куріння.
52. Стихійні лиха, які найчастіше трапляються в Україні
53. Тривалість життя і здоров'я як інтегральні показники якості навколишнього середовища.
54. Фактори, які становлять загрозу для генофонду нації.
55. Фізіологічна дія кольорів на організм людини.
56. Фізіологічна надійність людини
57. Характеристика сильнодіючих отруйних речовин та їх вплив на організм людини.
58. Харчові добавки – їх необхідність і небезпека їх застосування.
59. Харчування в умовах радіоактивного забруднення.
60. Харчування студентів: його особливості.

ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ МІНІМУМ З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що створює на об'єкті, території або акваторії загрозу для життя і здоров'я людей і призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи завдає шкоди довкіллю.

Адаптація (щодо наркомани) – пристосованість організму до певної дози наркотичної речовини.

Анаболізм – засвоєння речовин та синтез специфічних для кожної тканини сполук.

Аналіз дерева помилок – один з інструментів системної безпеки. ІДП використовується при оцінці надзвичайно складних або деталізованих систем.

Аналізатори – сукупність взаємодіючих утворень периферичної і центральної нервової системи, що здійснюють сприймання та аналіз інформації про явища, що відбуваються як у навколишньому середовищі, так і всередині самого організму.

Антитіло – субстанція, що виробляється лімфоцитами у відповідь на агресію в організм антигенів.

Антропометрія – вимір і опис тіла людини в цілому й окремих його частин.

Асфіксія – задуха, викликана кисневим голодуванням та надлишком вуглекислого газу в крові та тканинах.

Бактерія – одноклітинний організм, який розмножується простим розподілом.

Безпека – 1) стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди, 2) збалансований, за експертною оцінкою, стан людини, соціуму, держави, природних, антропогенних систем тощо.

Безпека життєдіяльності – галузь знання та науково-практичної діяльності, спрямованої на вивчення загальних закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків впливу їх на організм людини, основ захисту здоров'я та життя людини і середовища її проживання від небезпек, а також на розробку і реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення і підтримки здорових та безпечних умов життя і

діяльності людини як у повсякденних умовах побуту та виробництва, так і в умовах надзвичайних ситуацій.

Безпека людини – складова характеристика стратегічного напрямку людства, що визначений ООН як «сталій людський розвиток».

Безпека систем – наука, що застосовує інженерні та управлінські принципи для забезпечення необхідної безпеки, вчасного виявлення ризику небезпек, застосування засобів по запобіганню та контролю цих небезпек протягом життєвого циклу системи та з урахуванням ефективності операцій, часу та вартості.

Безумовні рефлекси – стереотипи поведінки, надбані людиною у постійних умовах зовнішнього середовища, які формувалися в процесі всієї попередньої історії розвитку і передаються у спадковість.

Біологічні ритми – періодичне повторювання зміни характеру та інтенсивності біологічних процесів та явищ в живих організмах.

Біота (життя) – історично сформована сукупність рослин і тварин об'єднаних загальною областю розподілу.

Вакцина – хімічна речовина, отримана з живих чи мертвих мікроорганізмів, що використовується для вироблення імунітету до збудників цієї хвороби у тварин і людей.

Вивих – стійке зміщення суглобних кінців костей за межі їх нормальної рухомості.

Виробниче середовище – простір, в якому здійснюється трудова діяльність людини.

Вібрація – коливання твердих тіл, частин апаратів, машин, устаткування, спорудж, що сприймаються організмом людини як струс.

Відмороження – пошкодження тканин організму, викликане дією низьких температур.

Війна – збройна боротьба між державами (їх коаліціями) або соціальними, етнічними та іншими спільнотами, у переносному розумінні слова – крайня ступінь політичної боротьби, ворожих відносин між певними політичними силами.

Вік – поняття, що характеризує період (тривалість) життя людини, а також стадії її життя.

ВІЛ – вірус імунодефіциту людини.

Вірус – збудник хвороб рослин, тварин і людини, за розмірами менший за бактерій (внутрішньоклітинний паразит).

Вісцеральний аналізатор – аналізатор внутрішніх органів.

ВООЗ – Всесвітня організація охорони здоров'я.

Вражаючий фактор – чинник життєвого середовища, який за певних умов завдає шкоди як людям, так і системам життєзабезпечення людей, приводить до матеріальних збитків.

Ген – молекулярний носій спадкових властивостей організму.

Генетичний код – система запису спадкової Інформації в молекулі дезоксирибонуклеїнової кислоти (ДНК) живих Істот (людей, тварин, рослин, бактерій, вірусів).

Гіпотеза – виражене у формі судження припущення або передбачення чого небудь.

Гомеостаз – відносна динамічна сталість складу і властивостей внутрішнього середовища й сталість основних фізіологічних функцій організму людини, тварин і рослин.

Гормони – біологічні активні речовини, вироблені ендокринними залозами або залозами внутрішньої секреції, служать для гормональної діяльності окремих органів, систем і всього організму в цілому.

Граничнодопустима концентрація (ГДК) – максимальна кількість небезпечної хімічної речовини в одиниці об'єму (повітря, води тощо) чи ваги (харчових продуктів), яка при щоденному впливі протягом необмежене тривалого часу не викликає в організмі патологічних відхилень, а також негативних змін у нащадків.

Грибки – одно- та багатоклітинні мікроорганізми рослинного походження.

Демографічний вибух – різке прискорення темпів росту населення (переважно в країнах Ази, Африки, Латинської Америки).

Деструкція – порушення або руйнування нормальної структури чого-небудь.

Деформація – зміна відносного положення часток тіла, пов'язана з їхнім переміщенням.

Джерело небезпеки – природні процеси і явища, техногенне середовище та людські дії, що несуть в собі загрозу небезпеки.

Дисиміляція (катаболізм) – ферментативне розщеплення органічних речовин та виведення з організму продуктів розпаду.

Дистрофія – дегенерація, переродження, патологічний процес, що виникає в зв'язку з порушенням обміну речовин і характеризується появою в тканинах продуктів обміну речовин, змінених кількісно і якісно.

Діяльність – активна взаємодія людини з навколишнім середовищем, завдяки чому вона досягає свідомо поставленої мети, що виникла внаслідок прояву у неї певної потреби.

ДНК – дезоксирибонуклеїнова кислота, носій спадкової, генетичної інформації.

Довкілля – навколишнє середовище людини, обумовлене в даний момент сукупністю факторів, здатних чинити пряму або непряму, негайну або віддалену дію на діяльність людини, її здоров'я і життя.

Евакуація – організоване виведення чи вивезення населення з небезпечних зон.

Еквівалентна доза – міра біологічної дії іонізуючого випромінювання на людину.

Експозиційна доза – іонізуюча спроможність іонізуючого випромінювання в повітрі.

Електричний струм – упорядкований (направлений) рух електрично заряджених часток.

Електричний удар – див загальна електротравма.

Електричні знаки (мітки) – чітко окреслені плями найчастіше сіро синього або блідо жовтого кольору на поверхні шкіри людини, яка потрапила під дію струму.

Електроофтальмія – запалення зовнішньої оболонки ока – ропки і кон'юнктиви – внаслідок впливу потужного потоку ультрафіолетового випромінювання від електричної дуги.

Електротравма – пошкодження організму, спричинені протіканням через нього електричного струму, електричною дугою або блискавкою.

Емерджентність – здатність систем мати властивості, яких немає і навіть не може бути у елемента і доскладають її.

Епідемія – 1) масове розповсюдження інфекційної хвороби людей у часі та просторі у межах певного регіону, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності, який реєструється на цій території, 2) поширення, у принципі тимчасове, якоїсь хвороби серед людності на більш-менш значній території.

Епізоотія – одночасне поширення інфекційної хвороби серед великої кількості одного чи багатьох виде тварин, що значно перевищує звичайний зареєстрований рівень захворюваності на певній території.

Епілєсія – падуча хвороба, хронічне захворювання головного мозку людини, що характеризується головним чином повторними випадками, а також поступовим розвитком змін особистості.

Епіфітотія – масове інфекційне захворювання рослин, що супроводжується чисельною загибеллю культур і зниженням їх продуктивності.

Ергономіка (від грець егдоп – робота і пото\$ – закон) – наукова дисципліна, що комплексно вивчає людину в конкретних умовах її діяльності в сучасному виробництві.

Ерготична система – система, одним з елементів якої є людина.

Життєве середовище – частина Всесвіту, де знаходиться або може знаходитися в даний час людина і функціонують системи її життєзабезпечення.

Життєдіяльність – 1) властивість людини не просто діяти в оточуючому її життєвому середовищі, а процес збалансованого існування та самореалізацп індивіда, групи людей, суспільства і людства в цілому в єдності їх життєвих потреб і можливостей, 2) складний біологічний процес, що відбувається в організмі людини і дозволяє їй зберігати здоров'я та працездатність.

Життя – одна з форм існування матерії, яку відрізняє від інших здатність до розмноження, росту, розвитку, активної регуляції свого складу та функцій, різних форм руху, можливість пристосування до середовища та наявність обміну речовин і реакції на подразнення.

Життя – (по Ф Енгельсу) спосіб існування білкових тіл, суттєвим моментом якого є постійний обмін з оточуючим їх зовнішнім середовищем.

Загальна електротравма (електричний удар) – враження центральної нервової системи або загроза ураження всього організму через порушення нормальної діяльності життєво важливих органів і систем під впливом електричного струму або електричної дуги.

Здоров'я – «стан повного фізичного, духовного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад» (за визначенням ВООЗ).

Землетрус – сильні коливання земної кори, викликані тектонічними причинами, які призводять до руйнування споруд, пожеж, людських жертв.

Зовнішній (непрямий) масаж серця – комплекс заходів, спрямованих на відновлення роботи серця в разі його зупинки.

Зона небезпеки – визначена просторова область, в якій проявляється дія небезпечних та шкідливих факторів, що мають місце в системі.

Зсув – скозкі зміщення мас прських пори вниз по схилу, які виникають через порушення рівноваги.

Ізотопи – різновиди атомів одного і того самого елемента, які мають однакові заряди ядер, але різні масові числа.

Імунізація – створення штучного імунітету – активного (при введенні вакцини) або пасивного (при введенні сироваток).

Імунітет – 1) несприйнятність організму до інфекційних та неінфекційних агентів і речовин, які потрапляють до організму ззовні чи утворюються в організмі під впливом тих чи інших чинників, 2) стан стійкості організму людини до ди патогенних мікробів.

Інкубаційний період – період між часом входження мікробу в організм і часом прояву перших симптомів хвороби.

Інстинктивна поведінка – ди, вчинки, які успадковуються людиною у ході еволюції людства.

Інфразвук – звук, частотою до 16 Гц.

Інфрачервоне випромінювання – частина електромагнітного спектру з довжиною хвилі 700 нм – 1000 мкм, енерпя якого при поглинанні у речовині викликає тепловий ефект.

Іонізуюче випромінювання – будь-яке випромінювання, взаємодія якого із середовищем призводить до утво рення електричних зарядів різних знаків.

Ймовірність небезпеки – відношення кількості подій з небажаними наслідками до максимально можливого їх числа за конкретний періодчасу.

Катаболізм – див дисиміляція.

Канцерогенні речовини, канцерогени – речовини, що викликають, як правило, злоякісні новоутворення – пухлини (ароматичні вуглеводні, циклічні аміни, азбест, нікель, хром тощо).

Катастрофа – великомасштабна аварія, яка призводить до важких наслідків для людини, тваринного й рослинного світу, змінюючи умови середовища існування.

Клас надзвичайної ситуації – характеристика надзвичайної ситуації, яка визначається походженням подій, що зумовлюють її виникнення.

Клінічна смерть – стан організму, при якому відсутні видимі ознаки життя (серцева діяльність та дихання), згасають функції центральної нервової системи, але зберігаються обмінні процеси у тканинах.

Концепція прийнятної ризику – прагнення створити таку малу безпеку, яку сприймає суспільство у даний час, компроміс між рівнем безпеки й можливостями її досягнення.

Кровотеча – витік крові з кровоносних судин через порушення їхньої цілісності.

Лабільність – час, у плинні якого тканина відновлює працездатність після чергового циклу збудження.

Локальний – віднесений до визначеного місця, обмежений тісними кордонами, територіальними межами.

Металізація шкіри – проникнення у верхні шари шкіри дрібних частинок металу, що розтопився або випарився під впливом електричної дуги.

Мікроелементи – група хімічних елементів, присутніх в організмі людини і тварин в малих концентраціях.

Місцева електротравма – чітко окреслені місцеві порушення цілісності окремих ділянок та тканин тіла під впливом електричного струму або електричної дуги.

Мутагенні речовини – призводять до порушення генетичного коду, зміни спадкової інформації.

Мутагенні фактори, мутагени – фізичні явища та хімічні речовини, що діють на спадковий апарат організмів, викликаючи мутації в їх потомстві.

Мутація – 1) зміна властивостей чи ознак виду під впливом мутагенних факторів, 2) раптово виникаючі при родні (спонтанні) або викликані штучно стійкі зміни спадкових структур живої матерії, відповдальні за збереження і передачу генетичної інформації.

Надзвичайна ситуація – подія, при якій відбувається порушення нормальних умов життя і діяльності людей і яка може привести або приводить до загибелі людей та/або до значних матеріальних втрат.

Надзвичайний стан – особливий правовий режим діяльності державних органів, органів місцевого та регіонального самоврядування, підприємств, установ і організацій, який тимчасово допускає встановлені Законом «Про надзвичайний стан» обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод громадян, а також прав юри дичних осіб та покладає на них додаткові обов'язки.

Небезпека – негативна властивість матерії, яка проявляється у здатності її завдавати шкоди певним елементам Всесвіту.

Небезпечна ситуація – подія, при якій створюється реальна можливість прояву небезпеки або небезпека проявляється.

Небезпечне природне явище – подія природного походження або результат діяльності природних процесів, які за своєю Інтенсивністю, масштабом поширення і тривалістю можуть вражати людей, об'єкти економіки та довкілля.

Небезпечний фактор – чинник життєвого середовища, який приводить до травм, опіків, обморожень. Інших пошкоджень організму або окремих його органів і навіть до раптової смерті.

Непритомність – стан організму, при якому людина втрачає усвідомлений контакт з оточуючим середовищем, але рефлекторно реагує на зовнішні подразники.

Нервова система – сукупність структур в організмі, яка об'єднує діяльність усіх органів і систем і забезпечує функціонування організму, як єдиного цілого в його постійній взаємодії із зовнішнім середовищем.

Обмін речовин – постійне поглинання речовин з навколишнього середовища і виділення кінцевих продуктів розпаду в це середовище.

Онтогенез – індивідуальний розвиток організму, сукупність послідовних морфологічних, фізіологічних і біохімічних перетворень, що відбуваються в організмі від моменту його зародження до кінця життя.

Опік – пошкодження тканин організму, викликане дією високих температур, хімічних речовин або електричного струму.

Опромінення – вплив на живий організм будь якими видами випромінювань.

Отруєння – група захворювань, викликаних дією на організм отрут різноманітного походження.

Памороки – перехідний стан до непритомності через раптову недостатність кровонаповнення мозку.

Пандемія – масове одночасне розповсюдження інфекційної хвороби людей з досить значним рівнем захворюваності на величезній території, яка охоплює цілі регіони, групи країн та континенти.

Паразитарні захворювання – захворювання, що викликаються паразитами.

Патогенні мікроорганізми – мікроорганізми, які викликають захворювання людини.

Патогенність – хвороботворність, спроможність мікроорганізмів викликати появу інфекційних хвороб.

Перегрівання – порушення процесів терморегуляції при дії на організм високих температур.

Перелом – порушення цілісності кістки.

Переохолодження – порушення процесів терморегуляції при дії на організм низьких температур.

Перша долікарська допомога – комплекс простих термінових дій, спрямованих на збереження здоров'я і життя потерпілого.

Побутове середовище – середовище проживання людини, що містить сукупність житлових будівель, споруд спортивного і культурного призначення, а також комунально-побутових організацій і установ.

Повінь – значне затоплення місцевості внаслідок підйому рівня води в річці, озері, водосховищі.

Поглинена доза – енергія іонізуючого випромінювання, що поглинається одиницею маси опроміненої речовини.

Подразнюючі речовини – викликають подразнення слизових оболонок, дихальних шляхів, очей, легень, шкіри.

Пожжежа – неконтрольований процес горіння, який викликає загибель людей, знищення матеріальних цінностей.

Попередній аналіз небезпек – аналіз загальних груп небезпек, присутніх в системі, їх розвитку та рекомен даті щодо контролю, перший етап у визначенні та класифікації небезпек, які мають місце в системі.

Порог чутливості – мінімальна інтенсивність звуку, яку людина відчуває.

Природне середовище – компонент життєвого середовища, утворений об'єктами природного походження і створеними ними екологічними системами.

Радіонукліди – радіоактивні елементи, продукти поділу інши? радіоактивних елементів (урану, торію тощо).

Радіопротектори – речовини, які підвищують стійкість організму до дії іонізуючих випромінювань.

Регенерація – відновлення структури ушкоджених органів чи тканин організму.

Ремісія – тимчасове ослаблення або зникнення проявів хвороби.

Рецидив – повернення клінічних проявів хвороби після ремісії.

Ризик – 1) частота проявлення небезпеки, ймовірність небезпеки, 2) усвідомлена можливість небезпеки.

Рівень надзвичайної ситуації – масштаб (величина) надзвичайної ситуації, що визначається її територіальним поширенням, обсягами заподіяних або очікуваних економічних збитків, кількістю людей, які загинули або отримали травми.

Рівень системи «людина – життєве середовище» – сходинка в Ієрархії систем «Л – ЖС», місце якої в цій Ієрархії визначається соціальною спільнотою, що є елементом цієї системи Нижчий рівень системи «Л – ЖС» – система з однієї особою.

Рятувальні та інші невідкладні роботи – комплекс робіт та заходів, що виконуються з метою порятунку людей, надання допомоги ураженим, локалізації аварій, усунення пошкоджень, створення умов для наступного проведення відновлювальних робіт.

Сель – бурхливий руйнівний потік (у руслах прських річок) води, насиченої глиною, піском, валунами.

Сенсибілізатори – речовини, що діють як алергени.

Серйозність небезпеки – величина реальної чи потенційної шкоди, яку може спричинити небезпека.

Синдром – поєднання симптомів та ознак, які можуть служити спільним знаменником деяких хвороб.

Сироватка – рідка частина крові тварин, які перенесли Інфекційне захворювання внаслідок штучного зараження.

Система – сукупність взаємопов’язаних компонентів, які взаємодіють між собою таким чином, що досягається певний результат (мета).

Система «людина – життєве середовище» – один з різновидів ерготичних систем, елементами якої є людина або соціальна спільнота та оточуюче її життєве середовище.

Системний аналіз – сукупність методологічних засобів, які використовуються для підготовки та обґрунтування рішень стосовно складних питань.

Системно-структурний підхід – методологічний принцип, який полягає в тому, що вивчення окремих елементів системи здійснюється без відриву від екологічних, економічних, технологічних, соціальних, організаційних та інших компонентів системи, до якої вони входять.

Соціальне середовище – компонент життєвого середовища, який утворюють інші люди (ті, що не входять до елемента «людина» системи «Л – ЖС»), їхня діяльність та взаємовідносини.

Соціальні хвороби – захворювання людини, виникнення і розповсюдження яких пов’язано головним чином з несприятливими соціально-економічними умовами (венеричні захворювання, туберкульоз та інші).

Соціально-політичне середовище – створений людством духовний світ, що охоплює національні, соціальні, економічні, політичні та інші суспільні відносини і вироблені людством протягом своєї історії духовно-культурні цінності, які впливають на людей, формують їхній світогляд, зокрема, обумовлюють поведінку у сфері взаємовідносин з навколишнім середовищем.

Соціум – система підрозділів і сфер суспільного життя, гармонійна взаємодія котрих забезпечує цілісність суспільства, і навпаки – дисгармонія її веде до суттєвих конфліктів і деформацій.

Сталий людський розвиток – розвиток суспільства, який веде не тільки до економічного, а й до соціального, культурного, духовного зростання, що сприяє гуманізації менталітету громадян і збагаченню позитивного загальнолюдського досвіду.

Стихійні лиха – природні явища, які носять надзвичайний характер і призводять до порушення нормальної діяльності населення, загибелі людей, знищення матеріальних цінностей.

Стрес – 1) неспецифічна реакція організму у відповідь на несподівану та напружену ситуацію, 2) стан особливої хворобливої напруженості організму, викликаний надміру сильними захисними фізіологічними реакціями.

Струс мозку – травматичне пошкодження тканин і діяльності мозку внаслідок падіння на голову, при ударах і стисненні голови.

Температурно-сенсорна система – частина шкіряного аналізатора, спрямована на підтримання терморегуляційних процесів в організмі.

Тероризм – політика залякування, пригнічення супротивника силовими засобами.

Техногенне середовище (матеріальнокультурне середовище, техносфера) – компонент життєвого середовища, утворений людиною, сукупність досягнень суспільства в результаті матеріального і духового розвитку.

Техносфера – репон біосфери, перетворений людиною за допомогою прямого або непрямого впливу технічних засобів з метою найкращої відповідності своїм матеріальним і соціальним економічним потребам.

Токсичні речовини – речовини, що викликають отруєння усього організму людини або впливають на окремі системи людського організму (наприклад, кровотворення, ЦНС).

Токсичність – отруйність.

Травма – пошкодження тканин організму з порушенням їхньої цілісності і функцій, викликане зовнішнім чинником.

Трансформація – перетворення.

Ультразвук - звук, частота якого перевищує 20 кГц.

Ультрафіолетове випромінювання (УФ) – спектр електромагнітних коливань з довжиною хвилі 200 – 400 нм.

Умовні рефлекси – поведінка, яку набувають у результаті навчання або у разі дій, які часто повторюються, особливо якщо послідовність їх виконання довго залишається незмінною.

Управління ризиком – такий підхід до зменшення ризику небезпеки, який полягає у порівнянні витрат на заходи та засоби, що забезпечують прийнятний рівень небезпеки, з рівнем зменшення шкоди, який очікується в результаті їх запровадження і виборі оптимального варіанту.

Урагани – вітри, що мають велику швидкість (тропічні циклони, торнадо, тайфуни тощо).

Урбанізація (від латинського – міський) – процес зростання міст і міського населення та підвищення їх ролі в соціально-економічному та культурному житті суспільства.

Утоплення – порушення діяльності організму або окремих його органів в результаті занурення під воду.

Фізіологія – наука про життєдіяльність організмів, їхніх окремих систем, органів і тканин.

Цунамі – гігантські морські хвилі, що виникають внаслідок підводних землетрусів.

Шкідливий фактор – чинник життєвого середовища, який приводить до погіршення самопочуття, зниження працездатності, захворювання і навіть до смерті як результату захворювання.

Шкода – якісна або кількісна оцінка збитків, заподіяних небезпекою.

Шок – загрозливий для людини стан п організму, який виникає в результаті реакції на біль, травму, опік, порушення серцевої діяльності, втрату крові і характеризується слабкістю, зниженням артеріального тиску, при гніченням центральної нервової системи, порушенням обміну речовин.

Штучне дихання – комплекс заходів, спрямованих на відновлення дихання у людини, що втратила його.

Шум – сукупність звуків різноманітної частоти й інтенсивності, що виникають у результаті коливального руху частинок у пружних середовищах (твердих, рідких, газоподібних).

Якісний аналіз небезпек – методики, що дозволяють визначити джерела небезпек, потенційно небезпечні ситуації, ситуації Ініціатори небезпеки, послідовність розвитку подій, шляхи попередження небезпечних ситуацій.

Якості – властивості, які мають різний ступінь вияву залежно від умов ситуацій (здібності, сприйняття, пам'ять, мислення тощо).

ДОДАТОК

КОДЕКС

ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

(Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458)

{Із змінами, внесеними згідно із Законами

№ 224-VII від 14.05.2013, ВВР, 2014, № 11, ст.132

№ 353-VII від 20.06.2013, ВВР, 2014, № 13, ст.221

№ 1166-VII від 27.03.2014, ВВР, 2014, № 20-21, ст.745}

Розділ I

ЗАГАЛЬНА ЧАСТИНА

Глава 1. Загальні положення

Стаття 1. Відносини, що регулюються Кодексом цивільного захисту України

1. Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та визначає повноваження органів державної влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Стаття 2. Визначення термінів

1. У цьому Кодексі терміни вживаються в такому значенні:

1) аварійно-рятувальна служба – сукупність організаційно об'єднаних органів управління, сил та засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

2) аварійно-рятувальне формування – підрозділ аварійно-рятувальної служби, самостійний підрозділ, загін, центр, пожежно-рятувальний підрозділ (частина);

3) аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи – роботи, спрямовані на пошук, рятування і захист населення, уникнення руйнувань і матеріальних збитків, локалізацію зони впливу небезпечних чинників, ліквідацію чинників, що унеможливають проведення таких робіт або загрожують життю рятувальників;

4) аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище;

- 5) відновлювальні роботи – комплекс робіт, пов'язаних з відновленням будівель, споруд, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, які були зруйновані або пошкоджені внаслідок надзвичайної ситуації, та відповідних територій;
- 6) дорожньо-транспортна пригода – подія, що сталася під час руху дорожнього транспортного засобу, внаслідок якої загинули або зазнали травм люди чи заподіяна шкода майну. Рівень надзвичайної ситуації при дорожньо-транспортній пригоді визначається відповідно до Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру, що затверджується Кабінетом Міністрів України;
- 7) евакуація – організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життя або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення;
- 8) епідемія – масове поширення інфекційної хвороби серед населення відповідної території за короткий проміжок часу;
- 9) епізоотія – широке поширення заразної хвороби тварин за короткий проміжок часу, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;
- 10) епіфітотія – широке поширення на території однієї або кількох адміністративно-територіальних одиниць заразної хвороби рослин, що значно перевищує звичайний рівень захворюваності на цю хворобу на відповідній території;
- 11) запобігання виникненню надзвичайних ситуацій – комплекс правових, соціально-економічних, політичних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних та інших заходів, спрямованих на регулювання техногенної та природної безпеки, проведення оцінки рівнів ризику, завчасне реагування на загрозу виникнення надзвичайної ситуації на основі даних моніторингу, експертизи, досліджень та прогнозів щодо можливого перебігу подій з метою недопущення їх переростання у надзвичайну ситуацію або пом'якшення її можливих наслідків;
- 12) засоби протипожежного захисту – технічні засоби, призначені для запобігання, виявлення, локалізації та ліквідації пожеж, захисту людей, матеріальних цінностей та довкілля від впливу небезпечних факторів пожежі;
- 13) засоби цивільного захисту – протипожежна, аварійно-рятувальна та інша спеціальна техніка, обладнання, механізми, прилади, інструменти, вироби медичного призначення, лікарські засоби, засоби колективного та індивідуального захисту, які призначені та використовуються під час виконання завдань цивільного захисту;
- 14) захисні споруди цивільного захисту – інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів;

- 15) зона можливого ураження – окрема територія, акваторія, на якій внаслідок настання надзвичайної ситуації виникає загроза життю або здоров'ю людей та заподіяна шкода майну;
- 16) зона надзвичайної ситуації – окрема територія, акваторія, де сталася надзвичайна ситуація;
- 17) інженерний захист територій – комплекс організаційних та інженерно-технічних заходів, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту територій, населених пунктів та суб'єктів господарювання від їх наслідків та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;
- 18) інженерно-технічні заходи цивільного захисту – комплекс інженерно-технічних рішень, спрямованих на запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, забезпечення захисту населення і територій від них та небезпеки, що може виникнути під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій, а також створення умов для забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання і територій в особливий період;
- 19) катастрофа – велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків;
- 20) класифікаційна ознака надзвичайних ситуацій – технічна або інша характеристика небезпечної події, що зумовлює виникнення обстановки, яка визначається як надзвичайна ситуація;
- 21) класифікація надзвичайних ситуацій – система, згідно з якою надзвичайні ситуації поділяються на класи і підкласи залежно від характеру їх походження;
- 22) ліквідація наслідків надзвичайної ситуації – проведення комплексу заходів, що включає аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, які здійснюються у разі виникнення надзвичайної ситуації і спрямовані на припинення дії небезпечних факторів, рятування життя та збереження здоров'я людей, а також на локалізацію зони надзвичайної ситуації;
- 23) медико-психологічна реабілітація – комплекс лікувально-профілактичних, реабілітаційних та оздоровчих заходів, спрямованих на відновлення психофізіологічних функцій, оптимальної працездатності, соціальної активності рятувальників аварійно-рятувальних служб (формувань), осіб, залучених до виконання аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення надзвичайної ситуації, а також постраждалих внаслідок такої надзвичайної ситуації, передусім неповнолітніх осіб;
- 24) надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення,

великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності;

25) небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків;

26) небезпечний чинник – складова частина небезпечного явища (пожежа, вибух, викидання, загроза викидання небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин) або процесу, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створює загрозу життю та/або здоров'ю людини;

27) непрофесійні об'єктові аварійно-рятувальні служби – служби, що створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єктів господарювання, які здобули необхідні знання та навички у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах;

28) неспеціалізована аварійно-рятувальна служба – професійна або непрофесійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, які не потребують відповідної спеціалізації;

29) об'єкт підвищеної небезпеки – об'єкт, який згідно із законом вважається таким, на якому є реальна загроза виникнення аварії та/або надзвичайної ситуації техногенного чи природного характеру;

30) оперативно-рятувальна служба цивільного захисту – спеціальне невійськове об'єднання аварійно-рятувальних та інших формувань, органів управління такими формуваннями системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

31) оповіщення – доведення сигналів і повідомлень органів управління цивільного захисту про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, аварій, катастроф, епідемій, пожеж тощо до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення;

32) пожежа – неконтрольований процес знищування або пошкодження вогнем майна, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища;

33) пожежна безпека – відсутність неприпустимого ризику виникнення і розвитку пожеж та пов'язаної з ними можливості завдання шкоди живим істотам, матеріальним цінностям і довкіллю;

34) пожежна охорона – вид діяльності, який полягає у запобіганні виникненню пожеж і захисті життя та здоров'я населення, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища від впливу небезпечних чинників пожежі;

- 35) постраждалі внаслідок надзвичайної ситуації техногенного або природного характеру (далі – постраждалі) – особи, здоров'ю яких заподіяна шкода внаслідок надзвичайної ситуації;
- 36) професійна аварійно-рятувальна служба – аварійно-рятувальна служба, працівники якої працюють за трудовим договором, а рятувальники, крім того, проходять професійну, спеціальну фізичну, медичну та психологічну підготовку;
- 37) реагування на надзвичайні ситуації та ліквідація їх наслідків – скоординовані дії суб'єктів забезпечення цивільного захисту, що здійснюються відповідно до планів реагування на надзвичайні ситуації, уточнених в умовах конкретного виду та рівня надзвичайної ситуації, і полягають в організації робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, припинення дії або впливу небезпечних факторів, викликаних нею, рятування населення і майна, локалізації зони надзвичайної ситуації, а також ліквідації або мінімізації її наслідків, які становлять загрозу життю або здоров'ю населення, заподіяння шкоди території, навколишньому природному середовищу або майну;
- 38) сили цивільного захисту – аварійно-рятувальні формування, спеціалізовані служби та інші формування цивільного захисту, призначені для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації надзвичайних ситуацій;
- 39) система оповіщення – комплекс організаційно-технічних заходів, апаратури і технічних засобів оповіщення, апаратури, засобів та каналів зв'язку, призначених для своєчасного доведення сигналів та інформації про виникнення надзвичайних ситуацій до центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій та населення;
- 40) спеціалізована аварійно-рятувальна служба – професійна аварійно-рятувальна служба, яка має підготовлених рятувальників та відповідні засоби цивільного захисту і призначена для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з особливим ризиком для життя та здоров'я, зокрема для гасіння газових фонтанів, проведення водолазних та гірничорятувальних робіт;
- 41) спеціалізована служба цивільного захисту – підприємства, установи, організації, об'єднані для виконання завдань у сфері цивільного захисту відповідної функціональної спрямованості;
- 42) стихійне лихо – природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків;
- 43) техногенна безпека – відсутність ризику виникнення аварій та/або катастроф на потенційно небезпечних об'єктах, а також у суб'єктах господарювання, що можуть створити реальну загрозу їх виникнення. Техногенна безпека характеризує стан захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного характеру. Забезпечення техногенної безпеки є особливою (специфічною) функцією захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій.

Стаття 3. Правова основа цивільного захисту

1. Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, цей Кодекс, інші закони України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Стаття 4. Цивільний захист

1. Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим у мирний час та в особливий період.

Стаття 5. Класифікація надзвичайних ситуацій

1. Надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків.

2. Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі види надзвичайних ситуацій:

- 1) техногенного характеру;
- 2) природного характеру;
- 3) соціальні;
- 4) воєнні.

3. Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі рівні надзвичайних ситуацій:

- 1) державний;
- 2) регіональний;
- 3) місцевий;
- 4) об'єктовий.

4. Порядок класифікації надзвичайних ситуацій за їх рівнями встановлюється Кабінетом Міністрів України.

5. Класифікаційні ознаки надзвичайних ситуацій визначаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 6. Суб'єкти забезпечення цивільного захисту

1. Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України "Про основи національної безпеки України", суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно, згідно з вимогами цього Кодексу - у мирний час, а також в особливий період - у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

2. Координацію діяльності органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту у межах своїх повноважень здійснюють:

- 1) Рада національної безпеки і оборони України;
- 2) Кабінет Міністрів України.

3. Для координації діяльності центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій, пов'язаної з техногенно-екологічною безпекою, захистом населення і територій, запобіганням і реагуванням на надзвичайні ситуації:

- 1) Кабінетом Міністрів України утворюється Державна комісія з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 2) Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями утворюються регіональні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 3) районними державними адміністраціями, виконавчими органами міських рад, районними у містах та селищними радами утворюються місцеві комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;
- 4) керівними органами підприємств, установ та організацій утворюються комісії з питань надзвичайних ситуацій.

4. Для координації робіт з ліквідації конкретної надзвичайної ситуації та її наслідків на державному, регіональному, місцевому та об'єктовому рівнях утворюються спеціальні комісії з ліквідації надзвичайної ситуації.

Стаття 7. Основні принципи здійснення цивільного захисту

1. Цивільний захист здійснюється за такими основними принципами:

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) централізації управління, єдиначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- 6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- 7) добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;
- 8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;
- 9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Розділ II

ЄДИНА ДЕРЖАВНА СИСТЕМА ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 2. Єдина державна система цивільного захисту та її складові **Стаття 8. Єдина державна система цивільного захисту**

1. Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок.
2. Положення про єдину державну систему цивільного захисту, типові положення про функціональну і територіальну підсистеми затверджуються Кабінетом Міністрів України.
3. Основними завданнями єдиної державної системи цивільного захисту є:
 - 1) забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
 - 2) забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
 - 3) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення надзвичайної ситуації;
 - 4) виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання надзвичайним ситуаціям, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат;
 - 5) опрацювання інформації про надзвичайні ситуації, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій;
 - 6) прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків надзвичайних ситуацій, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах;
 - 7) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на надзвичайні ситуації;
 - 8) оповіщення населення про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи;
 - 9) захист населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
 - 10) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, організація життєзабезпечення постраждалого населення;
 - 11) пом'якшення можливих наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
 - 12) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення;

13) реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків надзвичайних ситуацій, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій;

14) інші завдання, визначені законом.

Стаття 9. Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту

1. Функціональні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – функціональні підсистеми) створюються центральними органами виконавчої влади у відповідній сфері суспільного життя.

2. Положення про функціональні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються центральними органами виконавчої влади, що їх створили, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

У разі якщо діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через відповідного міністра, зазначені положення затверджуються такими міністрами за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Перелік центральних органів виконавчої влади, що створюють функціональні підсистеми, визначається Положенням про єдину державну систему цивільного захисту.

4. Безпосереднє керівництво функціональною підсистемою покладається на керівника органу, суб'єкта господарювання, що створив таку підсистему.

5. До складу функціональних підсистем входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання, які виконують завдання цивільного захисту.

Стаття 10. Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланки

1. Територіальні підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту (далі – територіальні підсистеми) діють в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі.

2. Положення про територіальні підсистеми розробляються на підставі типового положення про таку підсистему і затверджуються відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим чи місцевими державними адміністраціями за погодженням із центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Ланки територіальних підсистем створюються:

1) Радою міністрів Автономної Республіки Крим - у районах Автономної Республіки Крим;

2) районними, районними у містах Києві та Севастополі державними адміністраціями – у районах, районах у містах Києві та Севастополі;

- 3) органами місцевого самоврядування – в обласних центрах, у містах обласного і районного значення.
4. Положення про ланку територіальної підсистеми затверджується органом, що її створив.
5. Безпосереднє керівництво територіальною підсистемою, її ланкою покладається на посадову особу, яка очолює орган, що створив таку підсистему, ланку.
6. Безпосереднє керівництво територіальною підсистемою Автономної Республіки Крим покладається на Раду міністрів Автономної Республіки Крим.
7. До складу територіальних підсистем та їх ланок входять органи управління та підпорядковані їм сили цивільного захисту, відповідні суб'єкти господарювання.

Глава 3. Функціонування єдиної державної системи цивільного захисту

Стаття 11. Режими функціонування єдиної державної системи цивільного захисту

1. Єдина державна система залежно від масштабів і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, функціонує у режимах:

- 1) повсякденного функціонування;
- 2) підвищеної готовності;
- 3) надзвичайної ситуації;
- 4) надзвичайного стану.

2. Положенням про єдину державну систему цивільного захисту визначається перелік заходів, що здійснюються у відповідному режимі, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту під час функціонування зазначеної системи у відповідному режимі.

3. В особливий період єдина державна система цивільного захисту функціонує відповідно до цього Кодексу та з урахуванням особливостей, що визначаються згідно з вимогами законів України "Про правовий режим воєнного стану", "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію", а також інших нормативно-правових актів.

Стаття 12. Режим повсякденного функціонування

1. Режим повсякденного функціонування єдиної державної системи цивільного захисту встановлюється за умов нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій.

Стаття 13. Режим підвищеної готовності

1. У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим,

обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим підвищеної готовності.

Стаття 14. Режим надзвичайної ситуації

1. У разі виникнення надзвичайної ситуації за рішенням відповідно Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється режим надзвичайної ситуації.

Стаття 15. Режим надзвичайного стану

1. Режим надзвичайного стану для єдиної державної системи цивільного захисту у повному обсязі або частково для окремих її територіальних підсистем тимчасово встановлюється у межах території, на якій введено правовий режим надзвичайного стану відповідно до Закону України "Про правовий режим надзвичайного стану".

Розділ III

ПОВНОВАЖЕННЯ СУБ'ЄКТІВ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 4. Повноваження органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, завдання та обов'язки суб'єктів господарювання, права та обов'язки громадян України у сфері цивільного захисту

Стаття 16. Повноваження Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту

1. До повноважень Кабінету Міністрів України у сфері цивільного захисту належить:

- 1) керівництво єдиною державною системою цивільного захисту;
- 2) організація здійснення заходів щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) встановлення порядку віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту, а суб'єктів господарювання – до відповідних категорій цивільного захисту;
- 4) віднесення міст до груп цивільного захисту, затвердження їх переліку;
- 5) створення резерву засобів індивідуального захисту та матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, визначення їх обсягу і порядку використання;
- 6) вжиття заходів щодо забезпечення готовності єдиної державної системи цивільного захисту до дій в умовах надзвичайних ситуацій та в особливий період;
- 7) визначення порядку переведення єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;

- 8) залучення сил цивільного захисту до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гуманітарних операцій за межами України;
- 9) забезпечення здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій;
- 10) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання в особливий період;
- 11) забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки;
- 12) визначення мобілізаційного завдання для задоволення потреб цивільного захисту та порядку накопичення, зберігання і використання мобілізаційних резервів для потреб цивільного захисту в особливий період;
- 13) визначення порядку підготовки та здійснення потенційно небезпечних заходів в умовах присутності цивільного населення за участю особового складу Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів з використанням озброєння і військової техніки;
- 14) визначення порядку розроблення планів цивільного захисту на особливий період та інших планів у сфері цивільного захисту;
- 15) затвердження щорічного плану основних заходів цивільного захисту України та плану комплектування з навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів з питань цивільного захисту;
- 16) визначення порядку навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях;
- 17) здійснення інших повноважень, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

Стаття 17. Повноваження центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту

1. До системи центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, входять сили цивільного захисту, навчальні заклади та наукові установи, заклади охорони здоров'я (медичні підрозділи) (далі - органи та підрозділи цивільного захисту), які входять до сфери його управління.
2. Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту:
 - 1) здійснює безпосереднє керівництво діяльністю єдиної державної системи цивільного захисту;
 - 2) формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та особливий період і подає їх на розгляд Кабінету Міністрів України, організовує планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;
 - 3) проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;

- 4) здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу та виникнення надзвичайних ситуацій, здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різних рівнів;
- 5) залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності та координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівнів, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;
- 6) забезпечує гасіння пожеж, рятування людей та надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших деяких видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю населення чи призводять до завдання матеріальних збитків;
- 7) організовувати та забезпечувати охорону від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;
{Пункт 7 частини другої статті 17 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}
- 8) здійснює організацію авіаційного пошуку і рятування повітряних суден, що зазнають або зазнали лиха, координує проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами і засобами центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;
- 9) бере участь у роботі комісій з розслідування авіаційних подій;
- 10) здійснює безпосереднє управління заходами з переведення єдиної державної системи цивільного захисту з режиму функціонування у мирний час на функціонування в умовах особливого періоду;
- 11) бере участь у розробленні мобілізаційного плану держави;
- 12) розгортає у разі проведення мобілізації спеціальні формування, призначені для виконання окремих завдань цивільного захисту міст, віднесених до груп цивільного захисту, та суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту;
- 13) веде облік осіб, які проходять службу цивільного захисту, а також тих, які уклали контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту;
- 14) визначає потребу в фінансових та матеріально-технічних ресурсах органів та підрозділів цивільного захисту для виконання ними завдань особливого періоду та у разі проведення цільової мобілізації, подає відповідні пропозиції до центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері економічного і соціального розвитку;
- 15) здійснює координацію, організацію та методичне керівництво щодо визначення стану готовності функціональних і територіальних підсистем до вирішення завдань цивільного захисту у мирний час та в особливий період;

- 16) формує та реалізує заходи державної політики щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку;
- 17) формує та реалізує заходи державної політики щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, забезпечує нормативно-правове регулювання у цій сфері, здійснює роботу щодо віднесення населених пунктів та об'єктів національної економіки до груп (категорій) з цивільного захисту, надає на запити замовників вихідні дані та вимоги, необхідні для розроблення та проектування цих заходів;
- 18) формує та реалізує заходи державної політики у сфері радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій при виникненні радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов'язаних з виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин, встановлює вимоги для засобів радіаційного і хімічного захисту населення та аварійно-рятувальних формувань;
- 19) здійснює прогнозування спільно із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями імовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 20) здійснює реалізацію державної політики стосовно заходів з евакуації населення, координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання з цих питань;
- 21) забезпечує у межах своїх повноважень реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- 22) здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу, ветеранів служби цивільного захисту (війни) та членів їхніх сімей;
- 23) видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;
- 24) забезпечує виконання заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних з технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах вчинення терористичного акту;
- 25) виконує піротехнічні роботи, пов'язані зі знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після

воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються в терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, установ, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань, затверджує порядок організації таких робіт та порядок взаємодії під час їх виконання;

26) затверджує статут дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

27) затверджує порядок організації внутрішньої, гарнізонної та караульної служб у підпорядкованих органах та підрозділах;

28) здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

29) здійснює контроль за готовністю авіаційних сил та засобів пошуку і рятування до проведення пошуку і рятування, за організацією пошуково-рятувального забезпечення польотів повітряних суден авіації центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності;

30) вносить до відповідних органів пропозиції щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків;

31) затверджує порядок організації використання авіаційних сил і засобів для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території України;

32) проводить експертизи надзвичайних ситуацій та визначає їх рівні;

33) затверджує загальнодержавні правила техногенної та пожежної безпеки, а також вимоги, інструкції і методики, інші нормативно-правові акти у сфері техногенної та пожежної безпеки, які є обов'язковими для всіх підприємств, установ, організацій;

34) здійснює нормативно-правове регулювання щодо порядку організації та здійснення державного нагляду у сферах пожежної і техногенної безпеки, дозвільно-реєстраційної діяльності, оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення, порядку та умов застосування запобіжних заходів;

35) затверджує перелік критеріїв, за якими проводиться розмежування категорій зон радіоактивно забруднених територій;

36) затверджує відомчі норми і правила щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання;

37) здійснює виконання актів Верховної Ради України, Президента України про надання Україною гуманітарної допомоги іншим державам, у тому числі організовує закупівлю послуг із завантаження, вивезення та складування вантажів, здійснює їх супроводження до місця призначення та передачу отримувачам гуманітарної допомоги;

38) затверджує перелік центрів медико-психологічної реабілітації, порядок проходження медико-психологічної реабілітації, положення про медико-психологічну реабілітацію та відповідність санаторно-курортних установ вимогам медико-психологічної реабілітації;

Пункт 39 частини другої статті 17 виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

{Пункт 40 частини другої статті 17 виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

{Пункт 41 частини другої статті 17 виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

42) визначає основні напрями розвитку відомчої науки, виступає замовником наукових робіт, бере участь у проведенні прикладних науково-дослідних робіт щодо всебічного розвитку напрямів своєї відповідальності, розробляє та затверджує галузеві стандарти з питань цивільного захисту, рятувальної справи та гідрометеорологічної діяльності;

43) організовує та визначає порядок проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації та перепідготовки осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

44) організовує навчання з питань цивільного захисту посадових осіб центральних і місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування і суб'єктів господарювання, організовує розроблення, розглядає та затверджує програми з навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, організовує та контролює їх виконання;

45) встановлює порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту;

46) здійснює функції з організації та навчально-методичного забезпечення навчання (підвищення кваліфікації за цільовим призначенням) керівних кадрів і фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, на яких поширюється дія законів у сфері цивільного захисту, затверджує навчальні плани і програми післядипломної професійної освіти;

47) затверджує навчальні програми перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів сфери цивільного захисту;

48) затверджує типові положення про територіальні курси, навчально-методичні центри цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

49) затверджує освітньо-професійні програми підготовки магістрів для професійної діяльності на державній службі у сфері цивільного захисту в межах напряму підготовки "Державне управління";

50) бере участь у формуванні державного оборонного замовлення;

51) здійснює реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, територіальних органах, спеціальних формуваннях і

підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери його управління;

52) здійснює міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту;

53) створює та веде Державний реєстр потенційно небезпечних об'єктів;

54) здійснює інші повноваження відповідно до Конституції та законів України.

Стаття 18. Повноваження інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту

1. До повноважень інших центральних органів виконавчої влади у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення цивільного захисту у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику відповідний орган виконавчої влади;

2) здійснення заходів щодо захисту населення і територій під час надзвичайних ситуацій;

3) забезпечення виконання завдань цивільного захисту створеними ними функціональними підсистемами;

4) розроблення та забезпечення реалізації галузевих програм і планів заходів з питань цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;

5) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування національної економіки в особливий період, зокрема суб'єктів господарювання, що належать до сфери управління центральних органів виконавчої влади;

6) забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах, об'єктах підвищеної небезпеки та інших суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити загрозу виникнення аварії;

7) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, суб'єктами господарювання, основна діяльність яких спрямована або може бути спрямована на виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, спеціалізованими службами цивільного захисту, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;

8) забезпечення виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

9) визначення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування загальної потреби у захисних спорудах цивільного захисту для суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

10) організація здійснення заходів щодо створення, утримання та використання фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;

- 11) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, та захисних споруд цивільного захисту державної власності, що перебувають на балансі суб'єктів господарювання приватної форми власності;
 - 12) організація проведення технічної інвентаризації фонду захисних споруд цивільного захисту суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;
 - 13) виключення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, сховищ та протирадіаційних укриттів з фонду захисних споруд цивільного захисту;
 - 14) віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку;
 - 15) організація створення автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення на об'єктах підвищеної небезпеки, що належать до сфери їх управління;
 - 16) здійснення методичного керівництва суб'єктами господарювання, що належать до сфери їх управління, стосовно виконання ними вимог техногенної та пожежної безпеки, а також контролю за виконанням зазначених вимог;
 - 17) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
 - 18) забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, а також суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;
 - 19) розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;
 - 20) створення та ведення Державного реєстру потенційно небезпечних об'єктів;
 - 21) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.
2. Організація заходів цивільного захисту у функціональних підсистемах і забезпечення техногенної та пожежної безпеки у сфері суспільного життя, в якій реалізує державну політику міністерство чи інший центральний орган виконавчої влади, здійснюються підрозділами з питань цивільного захисту, які створюються такими органами у складі їх апаратів.
3. Положення про підрозділи з питань цивільного захисту центрального органу виконавчої влади затверджується відповідним центральним органом виконавчої влади.

4. У центральних органах виконавчої влади, які не створюють функціональні підсистеми, призначаються працівники з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки.

5. Основні функції з питань цивільного захисту, що належать до компетенції відповідного центрального органу виконавчої влади, визначаються в положенні про цей орган.

Стаття 19. Повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту

1. До повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій у сфері цивільного захисту належить:

- 1) забезпечення цивільного захисту на відповідній території;
- 2) забезпечення виконання завдань створеними ними територіальними підсистемами та їх ланками;
- 3) забезпечення реалізації вимог техногенної безпеки на потенційно небезпечних об'єктах та інших суб'єктах господарювання, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії, що належать до сфери їх управління;
- 4) розроблення та забезпечення реалізації регіональних, місцевих програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
- 5) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;
- 6) створення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та підтримання у постійній готовності територіальної системи централізованого оповіщення, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування;
- 7) забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;
- 8) організація аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території, а також радіаційного, хімічного, біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій;
- 9) організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 10) організація та здійснення евакуації населення, майна у безпечні райони, їх розміщення, створення служб медицини катастроф, необхідних для надання екстреної медичної допомоги та життєзабезпечення населення;

- 11) контроль за станом навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією, за місцями захоронення біологічних матеріалів, заражених активними формами бактерій;
- 12) розроблення та здійснення на відповідній території заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, в особливий період;
- 13) підготовка пропозицій щодо віднесення міст до груп цивільного захисту та подання їх центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;
- 14) віднесення відповідно до основних показників суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорії цивільного захисту та затвердження їх переліку у порядку, що встановлюється Кабінетом Міністрів України;
- 15) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 16) завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки;
- 17) взаємодія з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, щодо виконання завдань цивільного захисту;
- 18) організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій;
- 19) забезпечення соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, зокрема виплати матеріальної допомоги;
- 20) створення на регіональному та місцевому рівнях комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій - спеціальних комісій з їх ліквідації (за потреби), забезпечення їх функціонування;
- 21) забезпечення навчання з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки посадових осіб місцевих державних адміністрацій, суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, керівників та їх заступників, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;
- 22) організація виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 23) визначення потреби фонду захисних споруд цивільного захисту;

- 24) планування та організація роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення;
- 25) прийняття рішень про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності;
- 26) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 27) здійснення контролю за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту;
- 28) організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду таких споруд;
- 29) розроблення та здійснення комплексу заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління;
- 30) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

2. До повноважень органів місцевого самоврядування у сфері цивільного захисту належить:

- 1) забезпечення цивільного захисту на відповідній території;
- 2) забезпечення виконання завдань створеними ними ланками територіальних підсистем;
- 3) забезпечення реалізації вимог техногенної та пожежної безпеки на суб'єктах господарювання, що належать до сфери їх управління, які можуть створити реальну загрозу виникнення аварії;
- 4) розроблення та забезпечення реалізації програм та планів заходів у сфері цивільного захисту, зокрема спрямованих на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
- 5) керівництво створеними ними аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, місцевою та добровільною пожежною охороною, забезпечення їх діяльності та здійснення контролю за готовністю до дій за призначенням;
- 6) створення за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та підтримання у постійній готовності місцевої системи централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, здійснення її модернізації та забезпечення функціонування;
- 7) забезпечення оповіщення та інформування населення про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;
- 8) організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на відповідній території міст, селищ та сіл, а також радіаційного, хімічного,

- біологічного, медичного захисту населення та інженерного захисту територій від наслідків таких ситуацій;
- 9) організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
 - 10) організація та здійснення евакуації населення, майна у безпечні райони, їх розміщення та життєзабезпечення населення;
 - 11) контроль за станом навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічною та епідемічною ситуацією;
 - 12) розроблення та здійснення заходів, спрямованих на забезпечення сталого функціонування суб'єктів господарювання в особливий період, що належать до сфери їх управління;
 - 13) підготовка пропозицій щодо віднесення міст до груп цивільного захисту та подання їх Раді міністрів Автономної Республіки Крим, відповідним обласним державним адміністраціям;
 - 14) віднесення суб'єктів господарювання, що належать до сфери їх управління, до категорій цивільного захисту відповідно до основних показників та затвердження їх переліку;
 - 15) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
 - 16) завчасне накопичення і підтримання у постійній готовності засобів індивідуального захисту для населення, яке проживає у прогнозованих зонах хімічного забруднення і зонах спостереження суб'єктів господарювання радіаційної небезпеки I і II категорій, та формувань цивільного захисту, а також приладів дозиметричного і хімічного контролю та розвідки;
 - 17) взаємодія з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, щодо виконання завдань цивільного захисту;
 - 18) організація та забезпечення життєдіяльності постраждалих від надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій;
 - 19) забезпечення складення довідок про визнання особи постраждалою внаслідок надзвичайної ситуації, списків (реєстрів) постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, відповідно до яких надається матеріальна допомога, списків загиблих осіб на підставі їх ідентифікації;
 - 20) забезпечення соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, зокрема виплати матеріальної допомоги;
 - 21) створення у містах комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій, а в разі виникнення надзвичайних ситуацій – спеціальних комісій з їх ліквідації (за потреби), забезпечення їх функціонування;
 - 22) забезпечення навчання з питань цивільного захисту посадових осіб органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання комунальної власності, здійснення підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях;

- 23) організація виконання вимог законодавства щодо створення, використання, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 24) визначення потреби фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 25) планування та організація роботи з дообладнання або спорудження в особливий період підвальних та інших заглиблених приміщень для укриття населення;
- 26) прийняття рішень про подальше використання захисних споруд цивільного захисту державної та комунальної власності у разі банкрутства (ліквідації) суб'єкта господарювання, на балансі якого вона перебуває, та безхазяйних захисних споруд;
- 27) організація обліку фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 28) здійснення контролю за утриманням та станом готовності захисних споруд цивільного захисту;
- 29) організація проведення технічної інвентаризації захисних споруд цивільного захисту, виключення їх за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, з фонду захисних споруд цивільного захисту;
- 30) реалізація заходів, спрямованих на поліпшення пожежної безпеки суб'єктів господарювання комунальної форми власності;
- 31) здійснення інших повноважень у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

3. Організація заходів цивільного захисту в територіальних підсистемах здійснюється Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Стаття 20. Завдання і обов'язки суб'єктів господарювання

1. До завдань і обов'язків суб'єктів господарювання у сфері цивільного захисту належить:
 - 1) забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання;
 - 2) забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами колективного та індивідуального захисту;
 - 3) розміщення інформації про заходи безпеки та відповідну поведінку населення у разі виникнення аварії;
 - 4) організація та здійснення під час виникнення надзвичайних ситуацій евакуаційних заходів щодо працівників та майна суб'єкта господарювання;
 - 5) створення об'єктових формувань цивільного захисту відповідно до цього Кодексу та інших законодавчих актів, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;
 - б) створення диспетчерських служб відповідно до цього Кодексу та інших законів, необхідних для забезпечення безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;

- 7) проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо неперевищення прийнятних рівнів таких ризиків;
- 8) здійснення навчання працівників з питань цивільного захисту, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки;
- 9) декларування безпеки об'єктів підвищеної небезпеки;
- 10) розроблення планів локалізації та ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;
- 11) проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;
- 12) забезпечення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання відповідно до вимог статті 133 цього Кодексу;
- 13) здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 14) забезпечення безперешкодного доступу посадових осіб органів державного нагляду, працівників аварійно-рятувальних служб, з якими укладені угоди про аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання, для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки та потенційно небезпечних об'єктах, сил цивільного захисту – для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- 15) забезпечення дотримання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, використання та реконструкції захисних споруд цивільного захисту;
- 16) здійснення обліку захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні);
- 17) дотримання протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режиму;
- 18) створення і використання матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 19) розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;
- 20) розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, здійснення постійного контролю за їх виконанням;
- 21) забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;
- 22) утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;
- 23) здійснення заходів щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики;

24) своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про несправність протипожежної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території;

25) виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

2. Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання здійснюється підрозділами (посадовими особами) з питань цивільного захисту, які створюються (призначаються) керівниками зазначених суб'єктів господарювання з урахуванням таких вимог:

1) у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб створюються підрозділи з питань цивільного захисту;

2) у суб'єктах господарювання, а також закладах охорони здоров'я із загальною чисельністю працюючих та осіб, які перебувають на лікуванні, від 200 до 3 тисяч осіб та у суб'єктах господарювання, віднесених до другої категорії цивільного захисту, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

3) у навчальних закладах з денною формою навчання з чисельністю 500 і більше осіб, які навчаються, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

4) у суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту за рахунок штатної чисельності суб'єкта господарювання.

3. Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до Закону як підприємці, виконують заходи цивільного захисту особисто.

4. Порядок діяльності підрозділів з питань цивільного захисту або призначених осіб визначається відповідними положеннями про них або посадовими інструкціями. Положення про підрозділ (посадова інструкція працівника) з питань цивільного захисту затверджується керівником, що його створив (призначив), на підставі типового положення про такий підрозділ, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 21. Права та обов'язки громадян у сфері цивільного захисту

1. Громадяни України мають право на:

1) отримання інформації про надзвичайні ситуації або небезпечні події, що виникли або можуть виникнути, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі;

2) забезпечення засобами колективного та індивідуального захисту та їх використання;

3) звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування з питань захисту від надзвичайних ситуацій;

- 4) участь у роботах із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільних формувань цивільного захисту;
- 5) отримання заробітної плати за роботу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі залучення до таких робіт згідно з трудовими договорами;
- б) соціальний захист та відшкодування відповідно до законодавства шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю та майну внаслідок надзвичайних ситуацій або проведення робіт із запобігання та ліквідації наслідків;
- 7) медичну допомогу, соціально-психологічну підтримку та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних і психологічних травм.

2. Громадяни України зобов'язані:

- 1) дотримуватися правил поведінки, безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях;
- 2) дотримуватися заходів безпеки у побуті та повсякденній трудовій діяльності, не допускати порушень виробничої і технологічної дисципліни, вимог екологічної безпеки, охорони праці, що можуть призвести до надзвичайної ситуації;
- 3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення, надання домедичної допомоги постраждалим, правила користування засобами захисту;
- 4) повідомляти службі екстреної допомоги населенню про виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) у разі виникнення надзвичайної ситуації до прибуття аварійно-рятувальних підрозділів вживати заходів для рятування населення і майна;
- б) дотримуватися протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів, режимів радіаційного захисту;
- 7) виконувати правила пожежної безпеки, забезпечувати будівлі, які їм належать на праві приватної власності, первинними засобами пожежогасіння, навчати дітей обережному поводженню з вогнем.

3. Іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, у разі виникнення надзвичайних ситуацій користуються тими самими правами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України, за винятками, встановленими Конституцією, законами чи міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

Глава 5. Сили цивільного захисту

Стаття 22. Склад та основні завдання сил цивільного захисту

1. До сил цивільного захисту належать:

- 1) Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту;
- 2) аварійно-рятувальні служби;
- 3) формування цивільного захисту;
- 4) спеціалізовані служби цивільного захисту;

5) пожежно-рятувальні підрозділи (частини);

6) добровільні формування цивільного захисту.

2. Основними завданнями сил цивільного захисту є:

1) проведення робіт та вжиття заходів щодо запобігання надзвичайним ситуаціям, захисту населення і територій від них;

2) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;

3) гасіння пожеж;

4) ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіоактивного, хімічного забруднення та біологічного зараження, інших небезпечних проявів;

5) проведення піротехнічних робіт, пов'язаних із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (крім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), крім територій, які надані для розміщення і постійної діяльності військових частин, військових навчальних закладів, підприємств та організацій Збройних Сил України, інших військових формувань;

6) проведення вибухових робіт для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків;

7) проведення робіт щодо життєзабезпечення постраждалих;

8) надання екстреної медичної допомоги постраждалим у районі надзвичайної ситуації і транспортування їх до закладів охорони здоров'я;

9) здійснення перевезень матеріально-технічних засобів, призначених для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та надання гуманітарної допомоги постраждалим внаслідок таких ситуацій;

10) надання допомоги іноземним державам щодо проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

11) проведення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій.

3. Сили цивільного захисту можуть залучатися до проведення відновлювальних робіт.

Стаття 23. Аварійно-рятувальні служби

1. Аварійно-рятувальні служби поділяються на:

1) державні, регіональні, комунальні, об'єктові та громадських організацій;

2) спеціалізовані та неспеціалізовані;

3) професійні та непрофесійні.

2. Аварійно-рятувальні служби утворюються:

1) державні – центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, іншими центральними органами виконавчої влади;

2) регіональні – Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями в Автономній Республіці Крим, області, містах Києві та Севастополі відповідно;

3) комунальні – органами місцевого самоврядування у місті, районі міста, селищі, селі;

4) об'єктові – керівником суб'єкта господарювання, що експлуатує об'єкти підвищеної небезпеки;

5) громадських організацій – громадською організацією відповідно до закону.

3. Державні, регіональні, комунальні аварійно-рятувальні служби і аварійно-рятувальні служби громадських організацій, створені на професійній основі, є юридичними особами.

4. Спеціалізовані професійні аварійно-рятувальні служби, діяльність яких пов'язана з організацією та проведенням гірничорятувальних робіт, є воєнізованими.

5. Непрофесійні об'єктові аварійно-рятувальні служби створюються з числа інженерно-технічних та інших досвідчених працівників суб'єктів господарювання, які мають необхідні знання та навички у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт і здатні за станом здоров'я виконувати роботи в екстремальних умовах.

6. Працівники аварійно-рятувальної служби поділяються на основних та допоміжних.

7. До основних працівників аварійно-рятувальної служби належать працівники, які організують і виконують аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи та забезпечують готовність аварійно-рятувальних служб до проведення таких робіт. Основні працівники професійної аварійно-рятувальної служби поділяються на керівних та рядових.

8. До допоміжних працівників професійної аварійно-рятувальної служби належать працівники, які забезпечують її повсякденну діяльність.

9. Особливим видом аварійно-рятувальних служб є служби медицини катастроф, які діють у складі центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф системи екстреної медичної допомоги, що створюються органами влади Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя відповідно до закону.

Типове положення про центр екстреної медичної допомоги та медицини катастроф затверджується Кабінетом Міністрів України.

10. Статут аварійно-рятувальної служби або положення про аварійно-рятувальну службу розробляється на підставі типового статуту (положення) аварійно-рятувальної служби та затверджується органом виконавчої влади, органом місцевого самоврядування, суб'єктом господарювання, які утворили таку службу.

11. Державні, комунальні аварійно-рятувальні служби та аварійно-рятувальні служби громадських організацій набувають статусу юридичної особи з дня їх державної реєстрації у порядку, встановленому законом для державної реєстрації юридичних осіб. Статuti державних, комунальних

аварійно-рятувальних служб та аварійно-рятувальних служб громадських організацій, які подаються державному реєстратору, мають бути погоджені з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

12. На аварійно-рятувальні служби покладається виконання таких завдань:

- 1) аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі суб'єктів господарювання та окремих територій, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій;
- 2) подання місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозицій щодо поліпшення протиаварійного стану суб'єктів господарювання і територій та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної безпеки;
- 3) невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, які експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки, про виявлення порушень вимог пожежної та техногенної безпеки на таких суб'єктах господарювання;
- 4) проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у разі їх виникнення;
- 5) виконання робіт із запобігання виникненню та мінімізації наслідків надзвичайних ситуацій і щодо захисту від них населення і територій;
- 6) захист навколишнього природного середовища та локалізація зони впливу шкідливих і небезпечних факторів, що виникають під час аварій та катастроф;
- 7) забезпечення готовності своїх органів управління, сил і засобів до дій за призначенням;
- 8) пошук і рятування людей на уражених об'єктах і територіях, надання у можливих межах невідкладної, у тому числі медичної, допомоги особам, які перебувають у небезпечному для життя й здоров'я стані, на місці події та під час евакуації до лікувальних закладів;
- 9) ліквідація особливо небезпечних проявів надзвичайних ситуацій в умовах екстремальних температур, задимленості, загазованості, загрози вибухів, обвалів, зсувів, затоплень, радіаційного та бактеріального зараження, інших небезпечних проявів;
- 10) контроль за готовністю об'єктів і територій, що ними обслуговуються, до проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 11) участь у розробленні та погодженні планів локалізації і ліквідації аварій на об'єктах і територіях, що ними обслуговуються;
- 12) організація ремонту та технічного обслуговування аварійно-рятувальних засобів, розроблення та виробництво їх окремих зразків;
- 13) участь у підготовці працівників підприємств, установ та організацій і населення до дій в умовах надзвичайних ситуацій.

13. Аварійно-рятувальні служби мають право на:

- 1) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання покладених на службу завдань;

- 2) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання та їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 3) встановлення вимог щодо додержання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації;
- 4) проведення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій документування, кіно- і відеозйомки, фотографування та звукозапису;
- 5) тимчасову заборону або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зони надзвичайної ситуації.

14. Завдання і функції конкретних аварійно-рятувальних служб визначаються їх статутами чи положеннями, які погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та затверджуються згідно із законодавством.

15. Матеріально-технічне та фінансове забезпечення діяльності аварійно-рятувальних служб здійснюється за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів, підприємств, установ, організацій, що створюють аварійно-рятувальні служби, коштів від надання додаткових платних послуг, а також добровільних пожертвувань юридичних і фізичних осіб, інших не заборонених законодавством джерел.

Стаття 24. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту

1. Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту функціонує в системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, і складається з органів управління, аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування, аварійно-рятувальних формувань спеціального призначення, спеціальних авіаційних, морських та інших формувань, державних пожежно-рятувальних підрозділів (частин), навчальних центрів, формувань та підрозділів забезпечення.

2. Організація та порядок повсякденної діяльності Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та функціонування її під час виконання завдань за призначенням визначаються Положенням про Оперативно-рятувальну службу цивільного захисту, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Для аварійно-рятувальних формувань центрального підпорядкування Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту рішенням керівника центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, встановлюються зони відповідальності щодо реагування на надзвичайні ситуації.

4. Критерії утворення державних пожежно-рятувальних підрозділів (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в адміністративно-територіальних одиницях та перелік суб'єктів господарювання, де утворюються такі підрозділи (частини), визначаються Кабінетом Міністрів України.

5. До повноважень Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту належить:

1) аварійно-рятувальне обслуговування на договірній основі об'єктів підвищеної безпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

{Пункт 1 частини п'ятої статті 24 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

2) подання місцевим державним адміністраціям, органам місцевого самоврядування та суб'єктам господарювання пропозицій щодо поліпшення протиаварійного стану об'єктів підвищеної безпеки та окремих територій, що перебувають у власності, володінні або користуванні суб'єктів господарювання, та усунення виявлених порушень вимог щодо дотримання техногенної безпеки;

3) невідкладне інформування керівників суб'єктів господарювання, що експлуатують об'єкти підвищеної безпеки, про виявлення порушень вимог техногенної безпеки;

4) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання покладених на службу завдань;

5) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання та їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, гасіння пожеж;

6) право вимагати від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації, додержання встановлених заходів безпеки;

7) проведення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій документування, кіно- і відеозйомки, фотографування та звукозапису;

8) участь у роботі комісій з розслідування причин виникнення надзвичайних ситуацій у суб'єктів господарювання і на територіях, що нею обслуговуються;

9) тимчасова заборона або обмеження руху транспортних засобів і пішоходів поблизу та в межах зони надзвичайної ситуації, місці гасіння пожежі, а також доступу громадян на окремі об'єкти і території;

10) здійснення аварійно-рятувального забезпечення туристичних груп та окремих туристів.

6. Повноваження Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та інших професійних аварійно-рятувальних служб можуть бути обмежені на територіях та у суб'єктів господарювання, у яких відповідно до Закону України "Про державну таємницю" встановлено спеціальні перепускні та внутрішньооб'єктові режими.

7. Для здійснення заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій органи управління і формування Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту використовують спеціальні транспортні засоби. Перевага таких

засобів у дорожньому русі, а також правила встановлення спеціальних світлових і звукових сигнальних пристроїв та нанесення кольорово-графічних позначень на них визначаються актами законодавства.

Стаття 25. Спеціалізовані служби цивільного захисту

1. Спеціалізовані служби цивільного захисту (енергетики, захисту сільськогосподарських тварин і рослин, інженерні, комунально-технічні, матеріального забезпечення, медичні, зв'язку і оповіщення, протипожежні, торгівлі та харчування, технічні, транспортного забезпечення, охорони громадського порядку) утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення, що потребують залучення фахівців певної спеціальності, техніки і майна спеціального призначення:

1) об'єктові – на суб'єкті господарювання (шляхом формування з працівників суб'єкта господарювання ланок, команд, груп, що складають відповідні спеціалізовані служби цивільного захисту) – керівником суб'єкта господарювання;

2) галузеві – у системі центрального органу виконавчої влади (шляхом зведення об'єктових підрозділів у відповідну галузеву спеціалізовану службу цивільного захисту) – центральним органом виконавчої влади. Перелік центральних органів виконавчої влади, в яких утворюються спеціалізовані служби цивільного захисту, визначається Положенням про єдину державну систему цивільного захисту;

3) територіальні (шляхом об'єднання об'єктових підрозділів у відповідну територіальну спеціалізовану службу цивільного захисту місцевого рівня або об'єднання територіальних спеціалізованих служб цивільного захисту місцевого рівня у регіональну спеціалізовану службу цивільного захисту):

а) в Автономній Республіці Крим – Радою міністрів Автономної Республіки Крим або іншим органом, визначеним відповідно до нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

б) в області, містах Києві та Севастополі, районі – місцевою державною адміністрацією;

в) у місті обласного значення – органом місцевого самоврядування.

2. Органом управління спеціалізованою службою цивільного захисту є:

1) відповідний орган, визначений Верховною Радою Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування;

2) відповідний структурний підрозділ центрального органу виконавчої влади.

3. Спеціалізовані служби цивільного захисту мають право на:

1) отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання інформації, необхідної для проведення робіт з цивільного захисту;

2) безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання і їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

3) встановлення вимог щодо додержання заходів безпеки для всіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації.

4. Права і обов'язки працівників суб'єкта господарювання, що призначаються до складу спеціалізованих служб цивільного захисту, визначаються цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

5. Порядок утворення та функціонування спеціалізованих служб цивільного захисту визначається положенням про них, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 26. Формування цивільного захисту

1. Формування цивільного захисту поділяються на об'єктові і територіальні.

2. Формування цивільного захисту утворюються для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також для проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки:

1) об'єктові – у суб'єктах господарювання, які володіють спеціальною технікою і майном, а працівники підготовлені до дій в умовах надзвичайних ситуацій – суб'єктом господарювання;

2) територіальні (шляхом об'єднання об'єктових формувань цивільного захисту на відповідній території):

а) в Автономній Республіці Крим – Радою міністрів Автономної Республіки Крим;

б) в області, містах Києві та Севастополі, районі – відповідною місцевою державною адміністрацією;

в) у місті обласного значення – міською радою.

3. Формування цивільного захисту користуються правами, визначеними цим Кодексом для спеціалізованих служб цивільного захисту.

4. Права і обов'язки працівників суб'єкта господарювання, які призначаються до складу формувань цивільного захисту, визначаються цим Кодексом та іншими законами.

5. Порядок створення формувань цивільного захисту, їх завдання та функції визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 27. Добровільні формування цивільного захисту

1. Добровільні формування цивільного захисту утворюються під час загрози або виникнення надзвичайних ситуацій для проведення допоміжних робіт із запобігання або ліквідації наслідків таких ситуацій за рішенням Ради міністрів Автономної Республіки Крим, центрального органу виконавчої влади, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування.

2. Добровільні формування цивільного захисту мають право:

1) на отримання від місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та аварійно-рятувальних служб, що працюють у зоні надзвичайної ситуації, інформації, необхідної

для проведення заходів і робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

2) на безперешкодний доступ на об'єкти суб'єктів господарювання і їх територію для виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

3) вимагати додержання заходів безпеки від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації.

3. До добровільних формувань цивільного захисту включаються громадяни на добровільних засадах.

4. Громадяни, які виконують завдання із запобігання або ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, мають право на:

1) отримання інформації про надзвичайну ситуацію та про заходи необхідної безпеки;

2) забезпечення і використання під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації засобів індивідуального захисту;

3) відшкодування шкоди, заподіяної їхньому життю, здоров'ю під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;

4) медичну допомогу та медико-психологічну реабілітацію у разі отримання фізичних та психологічних травм під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

5. Громадяни, які виконують завдання із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у складі добровільного формування цивільного захисту, зобов'язані:

1) виконувати завдання та обсяг робіт, визначені залежно від характеру надзвичайної ситуації;

2) дотримуватися заходів безпеки під час виконання завдань із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, правил поведінки в зоні надзвичайної ситуації;

3) вивчати способи захисту від надзвичайних ситуацій, надання домедичної допомоги, правила користування засобами захисту.

6. Положення про добровільні формування цивільного захисту затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 28. Залучення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, які утворені відповідно до законів України, для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій відповідно до закону можуть залучатися Збройні Сили України, інші військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення, утворені відповідно до законів України.

2. Умови залучення Збройних Сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів спеціального призначення, утворених

відповідно до законів України, для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначаються відповідно до Конституції України, законів України "Про правовий режим надзвичайного стану", "Про Збройні Сили України" та інших законів.

Стаття 29. Громадські організації

1. З метою виконання окремих функцій у сфері цивільного захисту можуть утворюватися громадські організації.
2. Громадські організації залучаються на добровільних або договірних засадах до робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій за наявності в учасників ліквідації відповідного рівня підготовки.

Розділ IV ЗАХИСТ НАСЕЛЕННЯ І ТЕРИТОРІЙ ВІД НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Глава 6. Оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту

Стаття 30. Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій

1. Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій полягає у своєчасному доведенні такої інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення.
2. Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій забезпечується шляхом:
 - 1) функціонування загальнодержавної, територіальних, місцевих автоматизованих систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій, спеціальних, локальних та об'єктових систем оповіщення;
 - 2) централізованого використання телекомунікаційних мереж загального користування, у тому числі мобільного (рухомого) зв'язку, відомчих телекомунікаційних мереж і телекомунікаційних мереж суб'єктів господарювання в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, а також мереж загальнонаціонального, регіонального та місцевого радіомовлення і телебачення та інших технічних засобів передавання (відображення) інформації;
 - 3) автоматизації процесу передачі сигналів і повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій;
 - 4) функціонування на об'єктах підвищеної небезпеки автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;
 - 5) організаційно-технічної інтеграції різних систем централізованого оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;

б) функціонування в населених пунктах, а також місцях масового перебування людей сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло для передачі інформації з питань цивільного захисту.

3. Встановлення сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло покладається на органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання. Місця встановлення сигнально-гучномовних пристроїв та електронних інформаційних табло визначаються органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання.

4. Оператори телекомунікації, телерадіоорганізації зобов'язані забезпечити підключення технічних засобів мовлення до автоматизованих систем централізованого оповіщення з установленням спеціального обладнання для автоматизованої передачі сигналів та повідомлень про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій.

{Частина четверта статті 30 із змінами, внесеними згідно із Законом № 353-VII від 20.06.2013}

5. Порядок організації оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту визначається положенням, яке затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 31. Інформування у сфері цивільного захисту

1. Інформацію з питань цивільного захисту становлять відомості про надзвичайні ситуації, що прогножуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

2. Органи управління цивільного захисту зобов'язані надавати населенню через засоби масової інформації оперативну та достовірну інформацію, зазначену в частині першій цієї статті, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з вадами зору та слуху формі.

{Частина третю статті 31 виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

4. Інформація має містити дані про суб'єкт, який її надає, та сферу його діяльності, про природу можливого ризику під час аварій, включаючи вплив на людей та навколишнє природне середовище, про спосіб інформування населення у разі загрози або виникнення аварії та поведінку, якої слід дотримуватися.

5. Оприлюднення інформації про наслідки надзвичайної ситуації здійснюється відповідно до законодавства про інформацію.

Глава 7. Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту та евакуаційні заходи

Стаття 32. Укриття населення у захисних спорудах цивільного захисту

1. До захисних споруд цивільного захисту належать:

1) сховище – герметична споруда для захисту людей, в якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них

небезпечних факторів, які виникають внаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів;

2) протирадіаційне укриття – негерметична споруда для захисту людей, в якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізуючого опромінення у разі радіоактивного забруднення місцевості;

3) швидкоспоруджувана захисна споруда цивільного захисту - захисна споруда, що зводиться із спеціальних конструкцій за короткий час для захисту людей від дії засобів ураження в особливий період.

2. Для захисту людей від деяких факторів небезпеки, що виникають внаслідок надзвичайних ситуацій у мирний час, та дії засобів ураження в особливий період також використовуються споруди подвійного призначення та найпростіші укриття.

Споруда подвійного призначення – це наземна або підземна споруда, що може бути використана за основним функціональним призначенням і для захисту населення.

Найпростіше укриття – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, що знижує комбіноване ураження людей від небезпечних наслідків надзвичайних ситуацій, а також від дії засобів ураження в особливий період.

3. Укриттю підлягають:

1) у сховищах:

а) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту та розташованих у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність в особливий період;

б) персонал атомних електростанцій, інших ядерних установок і працівники суб'єктів господарювання, які забезпечують функціонування таких станцій (установок);

в) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до категорії особливої важливості цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, а також працівники чергового персоналу суб'єктів господарювання, які забезпечують життєдіяльність міст, віднесених до відповідних груп цивільного захисту;

г) хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, які не підлягають евакуації або не можуть бути евакуйовані у безпечне місце;

2) у протирадіаційних укриттях:

а) працівники суб'єктів господарювання, віднесених до першої та другої категорій цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів, які продовжують свою діяльність у воєнний час;

б) працівники суб'єктів господарювання, розташованих у зонах можливих руйнувань, небезпечного і значного радіоактивного забруднення навколо атомних електростанцій;

- в) населення міст, не віднесених до груп цивільного захисту, та інших населених пунктів, а також населення, евакуйоване з міст, віднесених до груп цивільного захисту і зон можливих значних руйнувань;
- г) хворі, медичний та обслуговуючий персонал закладів охорони здоров'я, розташованих за межами зон можливих значних руйнувань міст, віднесених до груп цивільного захисту, і суб'єктів господарювання, віднесених до категорій цивільного захисту, а також закладів охорони здоров'я, які продовжують свою діяльність у воєнний час;
- 3) у швидкостроєних захисних спорудах цивільного захисту, найпростіших укриттях та спорудах подвійного призначення – населення міст, віднесених до груп цивільного захисту, яке не підлягає евакуації у безпечне місце, а також інших населених пунктів.
4. Для вирішення питань щодо укриття населення в захисних спорудах цивільного захисту центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання завчасно створюють фонд таких споруд.
5. Порядок створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку визначається Кабінетом Міністрів України.
6. Проектування, будівництво, пристосування і розміщення захисних споруд та об'єктів подвійного призначення здійснюються згідно з нормами, які розробляються відповідно до Закону України "Про будівельні норми".
7. Вимоги щодо утримання та експлуатації захисних споруд визначаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
8. Утримання захисних споруд цивільного захисту у готовності до використання за призначенням здійснюється суб'єктами господарювання, на балансі яких вони перебувають (у тому числі споруд, що не увійшли до їх статутних капіталів у процесі приватизації (корпоратизації), за рахунок власних коштів.
9. У разі використання однієї захисної споруди кількома суб'єктами господарювання вони беруть участь в утриманні споруди відповідно до укладених між ними договорів.
10. Захисні споруди цивільного захисту можуть використовуватися у мирний час для господарських, культурних і побутових потреб у порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.
11. З моменту виключення захисної споруди із фонду споруд цивільного захисту вона втрачає статус захисної споруди цивільного захисту. Володіння, користування та розпорядження спорудами, які втратили статус захисних споруд цивільного захисту, здійснюється відповідно до закону.
12. Захисні споруди цивільного захисту державної та комунальної власності не підлягають приватизації (відчуженню).

13. Захисні споруди у мирний час можуть передаватися в оренду для задоволення господарських, культурних та побутових потреб із збереженням цільового призначення таких споруд, крім тих, що перебувають у постійній готовності до використання за призначенням, а саме:

- 1) в яких розташовані пункти управління;
- 2) призначених для укриття працівників суб'єктів господарювання, що мають об'єкти підвищеної небезпеки;
- 3) розташованих у зонах спостереження атомних електростанцій та призначених для укриття населення під час радіаційних аварій.

14. Особливості оренди захисних споруд визначаються типовим договором оренди, який затверджується Кабінетом Міністрів України.

15. Контроль за готовністю захисних споруд цивільного захисту до використання за призначенням забезпечує центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, спільно з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими державними адміністраціями.

Стаття 33. Заходи з евакуації

1. Евакуація проводиться на державному, регіональному, місцевому або об'єктовому рівні.

2. Залежно від особливостей надзвичайної ситуації встановлюються такі види евакуації:

- 1) обов'язкова;
- 2) загальна або часткова;
- 3) тимчасова або безповоротна.

3. Рішення про проведення евакуації приймають:

- 1) на державному рівні – Кабінет Міністрів України;
- 2) на регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації;
- 3) на місцевому рівні – районні, районні у містах Києві чи Севастополі державні адміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування;
- 4) на об'єктовому рівні – керівники суб'єктів господарювання.

4. У разі виникнення радіаційних аварій рішення про евакуацію населення, яке може потрапити до зони радіоактивного забруднення, приймається місцевими державними адміністраціями на підставі висновку санітарно-епідеміологічної служби відповідно до прогнозованого дозового навантаження на населення або за інформацією суб'єктів господарювання, які експлуатують ядерні установки, про випадки порушень у їх роботі.

5. У невідкладних випадках керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а в разі його відсутності – керівник аварійно-рятувальної служби, який першим прибув у зону надзвичайної ситуації, може прийняти рішення про проведення екстреної евакуації населення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження.

6. Обов'язкова евакуація населення проводиться у разі виникнення загрози:

- 1) аварій з викидом радіоактивних та небезпечних хімічних речовин;
- 2) катастрофічного затоплення місцевості;
- 3) масових лісових і торф'яних пожеж, землетрусів, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів;
- 4) збройних конфліктів (з районів можливих бойових дій у безпечні райони, які визначаються Міністерством оборони України на особливий період).

7. Загальна евакуація проводиться для всіх категорій населення із зон:

- 1) можливого радіоактивного та хімічного забруднення;
- 2) катастрофічного затоплення місцевості з чотиригодинним добіганням проривної хвилі при руйнуванні гідротехнічних споруд.

8. Часткова евакуація проводиться для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я у разі виникнення надзвичайної ситуації не здатні самостійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб. Часткова евакуація може проводитися також для інших категорій населення за рішенням органів і посадових осіб, зазначених у частині четвертій цієї статті.

9. Проведення евакуації забезпечується шляхом:

- 1) утворення регіональних, місцевих та об'єктових органів з евакуації;
- 2) планування евакуації;
- 3) визначення безпечних районів, придатних для розміщення евакуйованого населення та майна;
- 4) організації оповіщення керівників суб'єктів господарювання і населення про початок евакуації;
- 5) організації управління евакуацією;
- 6) життєзабезпечення евакуйованого населення в місцях їх безпечного розміщення;
- 7) навчання населення діям під час проведення евакуації.

10. За рішенням органів, зазначених у частині третій цієї статті (крім керівників суб'єктів господарювання), для виведення чи вивезення основної частини населення із зони надзвичайної ситуації, районів можливих бойових дій залучаються у порядку, встановленому законом, транспортні засоби суб'єктів господарювання, а в разі безпосередньої загрози життю або здоров'ю населення - усі наявні транспортні засоби суб'єктів господарювання та громадян.

11. Суб'єкту господарювання та громадянину, транспортні засоби яких залучені, компенсуються вартість надання послуг і розмір фактичних (понесених) витрат за рахунок коштів, що виділяються з відповідного бюджету на ліквідацію наслідків надзвичайної ситуації або усунення загрози її виникнення, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

12. Працівник суб'єкта господарювання, власник, користувач, водій транспортного засобу, які відмовилися від надання послуг з перевезення населення у зв'язку з надзвичайною ситуацією, несуть відповідальність відповідно до закону.

13. У разі виникнення загрози життю або здоров'ю громадянам України на території іноземних держав відповідні центральні органи виконавчої влади проводять їх евакуацію.

14. Евакуація матеріальних і культурних цінностей проводиться у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть заподіяти їм шкоду, за наявності часу на її проведення.

15. Порядок проведення евакуації визначається Кабінетом Міністрів України.

16. Планування заходів з евакуації здійснюється відповідно до методики, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Глава 8. Інженерний захист територій, радіаційний і хімічний захист

Стаття 34. Інженерний захист територій

1. Інженерний захист територій включає:

1) проведення районування територій за наявністю потенційно небезпечних об'єктів і небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також ризику виникнення надзвичайних ситуацій, пов'язаних з ними;

2) віднесення міст до відповідних груп цивільного захисту та віднесення суб'єктів господарювання до відповідних категорій цивільного захисту;

3) розроблення та включення вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту до відповідних видів містобудівної і проектної документації та реалізація їх під час будівництва і експлуатації;

4) урахування можливих проявів небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів та негативних наслідків аварій під час розроблення генеральних планів населених пунктів і ведення містобудування;

5) розміщення об'єктів підвищеної небезпеки з урахуванням наслідків аварій, що можуть статися на таких об'єктах;

6) розроблення і здійснення заходів щодо безаварійного функціонування об'єктів підвищеної небезпеки;

7) будівництво споруд, будівель, інженерних мереж і транспортних комунікацій із заданими рівнями безпеки та надійності;

8) будівництво протизсувних, протиповеневих, протиселевих, протилавинних, протиерозійних та інших інженерних споруд спеціального призначення, їх утримання у функціональному стані;

9) обстеження будівель, споруд, інженерних мереж і транспортних комунікацій, розроблення та здійснення заходів щодо їх безпечної експлуатації;

10) інші заходи інженерного захисту територій залежно від ситуації, що склалася.

2. Здійснення заходів інженерного захисту територій покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

3. За результатами визначення ризиків виникнення надзвичайних ситуацій внаслідок небезпечних геологічних, гідрогеологічних та метеорологічних явищ і процесів, а також на об'єктах підвищеної небезпеки центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, веде Державний реєстр небезпечних територій у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

4. Розроблення містобудівної документації та проектування об'єктів, що належать суб'єктам господарювання і можуть спричинити виникнення надзвичайних ситуацій та вплинути на стан захисту населення і територій, здійснюються з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту.

5. Об'єкти, що належать суб'єктам господарювання, проектування яких здійснюється з урахуванням вимог інженерно-технічних заходів цивільного захисту, визначаються Кабінетом Міністрів України.

6. Замовники будівництва отримують на безоплатній основі у центральному органі виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, вихідні дані у порядку, визначеному Законом України "Про регулювання містобудівної діяльності".

{Частина шоста статті 34 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

7. Вимоги інженерно-технічних заходів цивільного захисту, дотримання яких обов'язкове під час розроблення містобудівної та проектної документації, визначаються відповідно до Закону України "Про будівельні норми".

Стаття 35. Радіаційний і хімічний захист населення і територій

1. Радіаційний і хімічний захист населення і територій включає:

- 1) виявлення та оцінку радіаційної і хімічної обстановки;
- 2) організацію та здійснення дозиметричного і хімічного контролю;
- 3) розроблення та впровадження типових режимів радіаційного захисту;
- 4) використання засобів колективного захисту;
- 5) використання засобів індивідуального захисту, приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю аварійно-рятувальними службами, формуваннями та спеціалізованими службами цивільного захисту, які беруть участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасінні пожеж в осередках ураження радіаційно і хімічно небезпечних об'єктів та населення, яке проживає у зонах небезпечного забруднення;
- б) проведення йодної профілактики рятувальників, які залучаються до ліквідації радіаційної аварії, персоналу радіаційно небезпечних об'єктів та населення, яке проживає в зонах можливого забруднення, радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози;

- 7) надання населенню можливості придбання в особисте користування засобів індивідуального захисту, приладів дозиметричного та хімічного контролю;
- 8) проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- 9) розроблення загальних критеріїв, методів та методик спостережень щодо оцінки радіаційної і хімічної обстановки;
- 10) інші заходи радіаційного і хімічного захисту залежно від ситуації, що склалася.

2. Радіаційний і хімічний захист населення і територій забезпечується:

- 1) визначенням суб'єктів господарювання, на яких обладнуються місця для проведення санітарної обробки населення та спеціальної обробки одягу, майна і транспорту;
- 2) завчасним накопиченням і підтриманням у готовності:
 - а) засобів колективного та індивідуального захисту;
 - б) приладів радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю;
 - в) засобів фармакологічного протирадіаційного захисту для йодної профілактики населення, рятувальників та персоналу радіаційно небезпечних об'єктів радіоактивними ізотопами йоду з метою запобігання опроміненню щитоподібної залози.

3. Здійснення заходів радіаційного і хімічного захисту та його забезпечення покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

4. Порядок забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю визначається Кабінетом Міністрів України.

Глава 9. Медичний, біологічний і психологічний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення

Стаття 36. Медичний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення

1. Медичний захист і забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення включає:

- 1) надання медичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій, рятувальникам та іншим особам, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, проведення їх медико-психологічної реабілітації. Медична допомога населенню забезпечується службою медицини катастроф, керівництво якою здійснює центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- 2) планування і використання сил та засобів закладів охорони здоров'я незалежно від форми власності;

- 3) своєчасне застосування профілактичних медичних препаратів та своєчасне проведення санітарно-протиепідемічних заходів;
- 4) контроль за якістю та безпекою харчових продуктів і продовольчої сировини, питної води та джерелами водопостачання;
- 5) завчасне створення і підготовку спеціальних медичних формувань;
- б) утворення в умовах надзвичайних ситуацій необхідної кількості додаткових тимчасових мобільних медичних підрозділів або залучення додаткових закладів охорони здоров'я;
- 7) накопичення медичного та спеціального майна і техніки;
- 8) підготовку та перепідготовку медичних працівників з надання екстреної медичної допомоги;
- 9) навчання населення способам надання домедичної допомоги та правилам дотримання особистої гігієни;
- 10) здійснення заходів з метою недопущення негативного впливу на здоров'я населення шкідливих факторів навколишнього природного середовища та наслідків надзвичайних ситуацій, а також умов для виникнення і поширення інфекційних захворювань;
- 11) проведення моніторингу стану навколишнього природного середовища, санітарно-гігієнічної та епідемічної ситуації;
- 12) санітарну охорону територій та суб'єктів господарювання в зоні надзвичайної ситуації;
- 13) здійснення інших заходів, пов'язаних з медичним захистом населення, залежно від ситуації, що склалася.

2. Здійснення заходів медичного захисту населення покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

3. Для проведення медико-психологічної реабілітації осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, при санаторно-курортних закладах незалежно від форми власності утворюються центри медико-психологічної реабілітації. Перелік санаторно-курортних закладів, в яких утворюються центри медико-психологічної реабілітації, затверджується спільним актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, та центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 37. Біологічний захист населення, тварин і рослин

1. Біологічний захист населення, тварин і рослин включає:

- 1) своєчасне виявлення чинників та осередку біологічного зараження, його локалізацію і ліквідацію;
- 2) прогнозування масштабів і наслідків біологічного зараження, розроблення та запровадження своєчасних протиепідемічних, профілактичних, протиепізоотичних, протиепіфітотичних і лікувальних заходів;
- 3) проведення екстреної неспецифічної та специфічної профілактики біологічного зараження населення;

- 4) своєчасне застосування засобів індивідуального та колективного захисту;
 - 5) запровадження обмежувальних протиепідемічних заходів, обсервації та карантину;
 - 6) здійснення дезінфекційних заходів в осередку зараження, знезараження суб'єктів господарювання, тварин та санітарної обробки населення;
 - 7) надання екстреної медичної допомоги ураженим біологічними патогенними агентами;
 - 8) інші заходи біологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.
2. Біологічний захист населення, тварин і рослин додатково включає встановлення протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режимів та їх дотримання суб'єктами господарювання, закладами охорони здоров'я та населенням.
3. Здійснення заходів біологічного захисту покладається на суб'єктів забезпечення цивільного захисту.

Стаття 38. Психологічний захист населення

1. Заходи психологічного захисту населення спрямовуються на зменшення та нейтралізацію негативних психічних станів і реакцій серед населення у разі загрози та виникнення надзвичайних ситуацій і включають:
 - 1) планування діяльності, пов'язаної з психологічним захистом;
 - 2) своєчасне застосування ліцензованих та дозволених до застосування в Україні інформаційних, психопрофілактичних і психокорекційних методів впливу на особистість;
 - 3) виявлення за допомогою психологічних методів чинників, які сприяють виникненню соціально-психологічної напруженості;
 - 4) використання сучасних психологічних технологій для нейтралізації негативного впливу чинників надзвичайних ситуацій на населення;
 - 5) здійснення інших заходів психологічного захисту залежно від ситуації, що склалася.
2. Організація та здійснення заходів психологічного захисту населення покладаються на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Глава 10. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

Стаття 39. Організація навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях

1. Навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях здійснюється:
 - 1) за місцем роботи – працюючого населення;
 - 2) за місцем навчання – дітей дошкільного віку, учнів та студентів;
 - 3) за місцем проживання – непрацюючого населення.
2. Організація навчання діям у надзвичайних ситуаціях покладається:
 - 1) працюючого та непрацюючого населення – на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, Раду міністрів Автономної

Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, які розробляють і затверджують відповідні організаційно-методичні вказівки та програми з підготовки населення до таких дій;

2) дітей дошкільного віку, учнів та студентів – на центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, який розробляє та затверджує навчальні програми з вивчення заходів безпеки, способів захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних надзвичайними ситуаціями, з надання домедичної допомоги за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Стандартами професійно-технічної та вищої освіти передбачається набуття знань у сфері цивільного захисту.

4. Порядок здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях встановлюється Кабінетом Міністрів України.

5. Громадські організації та позашкільні навчальні заклади здійснюють навчання діям у надзвичайних ситуаціях відповідно до своїх статутів.

Стаття 40. Навчання працюючого населення

1. Навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях є обов'язковим і здійснюється в робочий час за рахунок коштів роботодавця за програмами підготовки населення діям у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

2. Порядок організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях з урахуванням особливостей виробничої діяльності суб'єкта господарювання у кожному суб'єкті господарювання обладнується інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту.

4. Особи під час прийняття на роботу та працівники щороку за місцем роботи проходять інструктаж з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях.

5. Особи, яких приймають на роботу, пов'язану з підвищеною пожежною небезпекою, мають попередньо пройти спеціальне навчання (пожежно-технічний мінімум). Працівники, зайняті на роботах з підвищеною пожежною небезпекою, один раз на рік проходять перевірку знань відповідних нормативних актів з пожежної безпеки, а посадові особи до початку виконання своїх обов'язків і періодично (один раз на три роки) проходять навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

6. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з питань цивільного захисту, зокрема з пожежної безпеки, забороняється.

7. Програми навчання з питань пожежної безпеки погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 41. Формування культури безпеки життєдіяльності населення. Навчання учнів, студентів та дітей дошкільного віку

1. Культура безпеки життєдіяльності населення - це сукупність цінностей, стандартів, моральних норм і норм поведінки, спрямованих на підтримання самодисципліни як способу підвищення рівня безпеки.

2. Популяризація культури безпеки життєдіяльності серед дітей та молоді організовується і здійснюється центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, громадськими організаціями шляхом:

1) проведення шкільних, районних (міських), обласних та всеукраїнських змагань з безпеки життєдіяльності;

2) проведення навчально-тренувальних зборів і польових таборів;

3) участі команд – переможниць у заходах міжнародного рівня з цих питань.

3. Навчання учнів, студентів та дітей дошкільного віку діям у надзвичайних ситуаціях та правилам пожежної безпеки є обов'язковим і здійснюється під час навчально-виховного процесу за рахунок коштів, передбачених на фінансування навчальних закладів.

4. Навчання дітей дошкільного віку діям у надзвичайних ситуаціях та запобігання пожежам від дитячих пустощів з вогнем проводиться шляхом формування у них поведінки, відповідної віку дитини, щодо власного захисту та рятування.

Стаття 42. Навчання непрацюючого населення

1. Непрацююче населення самостійно вивчає пам'ятки та інший інформаційно-довідковий матеріал з питань цивільного захисту, правила пожежної безпеки у побуті та громадських місцях та має право отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, через засоби масової інформації іншу наочну продукцію, відомості про надзвичайні ситуації, у зоні яких або у зоні можливого ураження від яких може опинитися місце проживання непрацюючих громадян, а також про способи захисту від впливу небезпечних факторів, викликаних такими надзвичайними ситуаціями.

Розділ V

ЗАПОБІГАННЯ НАДЗВИЧАЙНИМ СИТУАЦІЯМ

Глава 11. Державне регулювання діяльності суб'єктів господарювання з питань цивільного захисту

Стаття 43. Моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій

1. З метою забезпечення здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій в Україні проводяться постійний моніторинг і прогнозування надзвичайних ситуацій.

2. Моніторинг надзвичайних ситуацій – це система безперервних спостережень, лабораторного та іншого контролю для оцінки стану захисту населення і територій та небезпечних процесів, які можуть призвести до загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, а також своєчасне виявлення тенденцій до їх зміни.

3. Спостереження, лабораторний та інший контроль включають збирання, опрацювання і передавання інформації про стан навколишнього природного середовища, забруднення продуктів харчування, продовольчої сировини, фуражу, води радіоактивними та хімічними речовинами, зараження збудниками інфекційних хвороб та іншими небезпечними біологічними агентами.

4. Для проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій в Україні створюється та функціонує система моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій.

5. Порядок функціонування системи моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, проведення моніторингу і прогнозування надзвичайних ситуацій, перелік установ та організацій, які належать до суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю і прогнозування надзвичайних ситуацій, визначаються Кабінетом Міністрів України.

6. Суб'єкти моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій на регіональному, місцевому та об'єктовому рівні визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, відповідними місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання.

Стаття 44. Державна стандартизація у сфері цивільного захисту

1. Державна стандартизація у сфері цивільного захисту спрямовується на забезпечення:

- 1) безпеки продукції (робіт, послуг) та матеріалів для життя або здоров'я населення і навколишнього природного середовища;
- 2) якості продукції (робіт, послуг) та матеріалів відповідно до рівня розвитку науки, техніки і технологій;
- 3) єдності принципів вимірювання;
- 4) безпеки функціонування суб'єктів господарювання з урахуванням ризику виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Організація державної стандартизації у сфері цивільного захисту покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 45. Експертиза у сфері цивільного захисту

1. Експертизі у сфері цивільного захисту у випадках, передбачених законом, підлягають:

- 1) проекти містобудівної документації в частині додержання вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки;

2) проекти будівництва в частині додержання вимог нормативно-правових актів з питань техногенної, пожежної, ядерної та радіаційної безпеки, міцності, надійності та необхідної довговічності.

2. Експертиза містобудівної документації та проектів будівництва проводиться відповідно до Закону України "Про регулювання містобудівної діяльності".

{Текст статті 45 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

Стаття 46. Сертифікація засобів цивільного захисту

1. Сертифікація засобів цивільного захисту організується і здійснюється з метою підтвердження відповідності продукції технічним регламентам.

Порядок та правила сертифікації засобів цивільного захисту визначаються законом.

2. Усі види аварійно-рятувальної, протипожежної та спеціальної техніки і обладнання, що застосовуються для запобігання пожежам та їх гасіння, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, повинні мати сертифікат відповідності.

Стаття 47. Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту

1. Державний нагляд (контроль) з питань цивільного захисту здійснюється за додержанням та виконанням вимог законодавства у сферах техногенної та пожежної безпеки, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру, за діяльністю аварійно-рятувальних служб, а також у сфері промислової безпеки та гірничого нагляду, поводження з радіоактивними відходами відповідно до Закону України "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", цього Кодексу та інших законодавчих актів.

Стаття 48. Атестація аварійно-рятувальних служб та рятувальників

1. Атестація аварійно-рятувальних служб та рятувальників проводиться з метою перевірки їх здатності до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж та надання права на проведення таких робіт.

2. Особливістю проведення атестації аварійно-рятувальних служб, укомплектованих водолазами із спеціальним оснащенням для виконання водолазних робіт, є попередня сертифікація водолазних підрозділів зазначених служб для визначення переліку водолазних робіт, які вони здатні виконувати.

3. Атестації підлягають аварійно-рятувальні служби, рятувальники, які працюють на контрактній основі, а також громадяни України, які приймаються на роботу до аварійно-рятувальної служби на контрактній основі.

4. Атестацію аварійно-рятувальних служб та рятувальників проводить відповідна міжвідомча атестаційна комісія, яка утворюється Кабінетом Міністрів України.

5. Положення про міжвідомчу атестаційну комісію затверджує центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
6. До складу міжвідомчої атестаційної комісії включаються представники центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, інших центральних органів виконавчої влади, які мають у своєму складі аварійно-рятувальні служби, та центральних органів виконавчої влади, уповноважених здійснювати державний нагляд у цій сфері.
7. Атестацію формувань та працівників служби медицини катастроф щодо відповідності фахового рівня підготовки та стану здоров'я для надання екстреної медичної допомоги постраждалим безпосередньо в зоні надзвичайної ситуації проводить атестаційна комісія центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я. Порядок проведення такої атестації встановлюється Кабінетом Міністрів України.
8. Атестація аварійно-рятувальних служб, служб медицини катастроф та видача їм свідоцтва про атестацію проводиться безоплатно.
9. Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, протягом десяти робочих днів після проходження атестації аварійно-рятувальної служби, формування служби медицини катастроф, рятувальників приймають рішення про видачу та здійснюють видачу їм свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника або письмове повідомлення про відмову в їх видачі.
10. Строк дії свідоцтва про атестацію становить п'ять років.
11. Підставою для відмови у видачі свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби, служби медицини катастроф є:
- 1) надання суб'єктом атестації документів, необхідних для одержання свідоцтва про атестацію, не в повному обсязі;
 - 2) виявлення в документах, поданих суб'єктом атестації, недостовірних відомостей;
 - 3) непроходження атестації більш як 20 відсотками основних працівників;
 - 4) укомплектованість основними працівниками менш як 70 відсотків;
 - 5) забезпеченість основними видами спеціальної техніки та запасами матеріальних засобів менш як 70 відсотків штатних норм;
 - 6) коефіцієнт технічної готовності засобів індивідуального захисту рятувальників менш як 0,9, а засобів аварійно-рятувального оснащення - менш як 0,8;
 - 7) перевищення на 10 відсотків встановлених центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, строків приведення в готовність до реагування на надзвичайні ситуації.

12. Підставою для відмови у видачі посвідчення, книжки та жетона рятувальника після проведення атестації є:

- 1) подання суб'єктом атестації документів, необхідних для одержання свідоцтва про атестацію, не в повному обсязі;
- 2) виявлення в документах, поданих суб'єктом атестації, недостовірних відомостей;
- 3) відсутність укладеного контракту про прийняття на роботу основного працівника;
- 4) невідповідність спеціальної та/або фізичної підготовки встановленим нормам і вимогам;
- 5) відсутність медичного висновку про придатність за станом здоров'я до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж.

13. Підставою для анулювання свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби є:

- 1) припинення діяльності аварійно-рятувальної служби;
- 2) допущення істотних недоліків під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 3) перевищення більш як на 10 відсотків нормативного часу на виконання поставленого завдання та низькі практичні навички з фахової підготовки, виявлені основними працівниками;
- 4) допущення систематичних випадків грубого порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт основними працівниками;
- 5) невиконання в повному обсязі або неякісне виконання профілактичних робіт на суб'єктах господарювання, що підлягають аварійно-рятувальному обслуговуванню;
- 6) допущення загибелі або поранення рятувальників внаслідок порушення техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

14. Підставою для анулювання посвідчення, книжки та жетона рятувальника є:

- 1) звільнення з роботи або переведення на посаду, яка не належить до основного складу;
- 2) низькі практичні навички, проявлені рятувальником під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;
- 3) непроходження в установлені строки підвищення кваліфікації;
- 4) допущення систематичних випадків грубого порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;
- 5) допущення поранення чи травмування внаслідок порушення правил техніки безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;
- 6) непридатність за медичним висновком до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;
- 7) систематичне порушення трудової дисципліни.

15. Підставою для переоформлення свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби або служби медицини катастроф є зміна найменування або місцезнаходження аварійно-рятувальної служби, служби медицини катастроф.

16. Підставою для переоформлення посвідчення, книжки та жетона рятувальника є зміна ним місця роботи або прізвища, імені та по батькові.

17. Підставою для видачі дубліката свідоцтва про атестацію аварійно-рятувальної служби або служби медицини катастроф є його втрата або пошкодження.

18. Підставою для видачі дубліката посвідчення, книжки та жетона рятувальника є їх втрата або пошкодження.

19. Відмова у видачі або анулювання уповноваженим органом свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника не позбавляє суб'єкта атестування права подати документи для його одержання після усунення виявлених недоліків і порушень.

20. Рішення про відмову у видачі або анулювання свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника може бути оскаржено в порядку, визначеному законом.

21. Порядок атестації аварійно-рятувальних служб, рятувальників, видачі свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника, перелік документів, які необхідно подати для одержання свідоцтва про атестацію, посвідчення, книжки та жетона рятувальника, визначаються Кабінетом Міністрів України.

22. Неатестовані аварійно-рятувальні служби, рятувальники до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж не допускаються.

23. Атестовані аварійно-рятувальні служби та рятувальники, а також служби медицини катастроф вносяться до відповідних реєстрів аварійно-рятувальних служб. Ведення реєстру аварійно-рятувальних служб здійснюється в порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 49. Страхування

1. Метою страхування у сфері цивільного захисту є:

1) страховий захист майнових інтересів суб'єктів господарювання і громадян від шкоди, яка може бути заподіяна внаслідок надзвичайних ситуацій, небезпечних подій або проведення робіт із запобігання чи ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

2) страхове відшкодування суб'єктами господарювання, у користуванні яких є об'єкти підвищеної небезпеки, шкоди, яка може бути заподіяна третім особам або їхньому майну, а також іншим юридичним особам унаслідок надзвичайної ситуації, що може виникнути на такому об'єкті.

2. Страховий захист населення від надзвичайних ситуацій забезпечується добровільним страхуванням відповідно до закону.

Глава 12. Забезпечення техногенної безпеки

Стаття 50. Джерела небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру

1. Джерелами небезпеки виникнення надзвичайних ситуацій техногенного характеру є:

- 1) потенційно небезпечні об'єкти та об'єкти підвищеної небезпеки;
- 2) будівлі та споруди з порушенням умов експлуатації;
- 3) суб'єкти господарювання з критичним станом виробничих фондів та порушенням умов експлуатації;
- 4) ядерні установки з порушенням умов експлуатації;
- 5) наслідки терористичної діяльності;
- 6) гідротехнічні споруди;
- 7) неконтрольоване ввезення, зберігання і використання на території України техногенно небезпечних технологій, речовин, матеріалів;
- 8) надмірне та неврегульоване накопичення побутових і промислових відходів, непридатних для використання засобів захисту рослин;
- 9) наслідки військової та іншої екологічно небезпечної діяльності;
- 10) суб'єкти господарювання, на об'єктах яких здійснюються виробництво, зберігання та утилізація вибухонебезпечних предметів;
- 11) об'єкти життєзабезпечення населення з порушенням умов експлуатації;
- 12) інші об'єкти, що можуть створити загрозу виникнення аварії.

Стаття 51. Забезпечення техногенної безпеки органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання

1. Діяльність із забезпечення техногенної безпеки є складовою виробничої, експлуатаційної та іншої діяльності відповідних посадових осіб і працівників підприємств, установ, організацій. Ця вимога відображається у відповідних статутах або положеннях.

2. Забезпечення техногенної безпеки суб'єкта господарювання покладається на його керівника.

3. Забезпечення техногенної безпеки під час проектування, будівництва об'єктів, будівель і споруд покладається на орган архітектури, замовників, забудовників, проектні та будівельні організації.

4. Забезпечення техногенної безпеки в жилих приміщеннях державного, комунального, приватного житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів покладається на житлово-експлуатаційні організації, квартиронаймачів та власників квартир, а в жилих будинках приватного житлового фонду – на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму.

Стаття 52. Вимоги щодо дотримання техногенної безпеки

1. Вимоги щодо дотримання техногенної безпеки повинні відповідати нормам захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя, охорони навколишнього природного середовища, екологічної, пожежної та промислової безпеки, охорони праці, будівництва, а також вимогам національних стандартів.

2. Вимоги щодо дотримання техногенної безпеки розробляються центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, суб'єктами господарювання відповідно до їх компетенції на підставі цього Кодексу та інших законів.

Стаття 53. Автоматизована система раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення

1. На об'єктах підвищеної небезпеки з метою своєчасного виявлення на них загрози виникнення надзвичайних ситуацій та здійснення оповіщення персоналу та населення, яке потрапляє в зону можливого ураження, створюються та функціонують автоматизовані системи раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення (далі – автоматизовані системи).

2. На гідротехнічних спорудах Дніпровського та Дністровського каскадів та в зонах їх можливого катастрофічного затоплення, на атомних електростанціях, магістральних аміакопроводах, нафто- та газопроводах створюються і функціонують автоматизовані системи раннього виявлення надзвичайних ситуацій та спеціальні системи оповіщення.

3. На об'єктах з масовим перебуванням людей створюються та функціонують об'єктові системи оповіщення.

4. Вимоги до автоматизованих систем раннього виявлення надзвичайних ситуацій та систем оповіщення, а також їх улаштування, експлуатації і технічного обслуговування визначаються правилами, що затверджуються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 54. Віднесення міст та суб'єктів господарювання до відповідних груп і категорій цивільного захисту

1. Міста, на території яких розміщені суб'єкти господарювання, що мають важливе економічне і стратегічне значення для економіки і безпеки держави та становлять небезпеку для населення і територій у зв'язку з можливістю радіоактивного, хімічного забруднення чи катастрофічного затоплення, відносяться до відповідних груп цивільного захисту – особливої, першої, другої чи третьої.

2. Суб'єкти господарювання, що мають важливе значення для національної економіки і оборони держави, відносяться до відповідних категорій цивільного захисту – особливої важливості, першої чи другої.

Глава 13. Забезпечення пожежної безпеки

Стаття 55. Заходи щодо забезпечення пожежної безпеки

1. Забезпечення пожежної безпеки на території України, регулювання відносин у цій сфері органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання і громадян здійснюються відповідно до цього Кодексу, законів та інших нормативно-правових актів.

2. Діяльність із забезпечення пожежної безпеки є складовою виробничої та іншої діяльності посадових осіб і працівників підприємств, установ та організацій. Зазначена вимога відображається у трудових договорах (контрактах), статутах та положеннях.

3. Забезпечення пожежної безпеки суб'єкта господарювання покладається на власників та керівників таких суб'єктів господарювання.

4. Повноваження у сфері пожежної безпеки асоціацій, корпорацій, концернів, інших господарських об'єднань визначаються їхніми статутами або договорами між суб'єктами господарювання, що утворили об'єднання. Для виконання делегованих об'єднанню функцій у його апараті створюється служба пожежної безпеки.

5. Обов'язок із забезпечення пожежної безпеки під час проектування та забудови населених пунктів, будівництва будівель і споруд покладається на органи архітектури, замовників, забудовників, проектні та будівельні організації.

6. Обов'язок із забезпечення пожежної безпеки в жилих приміщеннях державного, комунального, громадського житлового фонду, фонду житлово-будівельних кооперативів покладається на квартиронаймачів і власників квартир, а в жилих приміщеннях приватного житлового фонду та інших спорудах, приватних житлових будинках садибного типу, дачних і садових будинках з господарськими спорудами та будівлями - на їх власників або наймачів, якщо це обумовлено договором найму.

Стаття 56. Погодження нормативних та нормативно-технічних документів

1. Нормативні документи (проекти стандартів, норм і правил, технічних умов на виготовлення продукції та виконання робіт), які встановлюють вимоги до пожежонебезпечних технологічних процесів та продукції, повинні включати вимоги пожежної безпеки і погоджуватися з центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки.

2. Вимоги пожежної безпеки, що містяться у відомчих нормативних актах, не повинні суперечити національним стандартам, нормам і правилам.

Стаття 57. Дотримання вимог пожежної безпеки під час проектування, будівництва та реконструкції об'єктів виробничого та іншого призначення

1. Виробничі, жилі, інші будівлі та споруди, обладнання, транспортні засоби, що вводяться в дію чи експлуатацію після завершення будівництва, реконструкції або технічного переоснащення, а також технологічні процеси та продукція повинні відповідати вимогам нормативно-правових актів з пожежної безпеки.

2. Початок роботи новоутворених підприємств, початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості (будівель, споруд, приміщень або їх частин) здійснюється суб'єктом господарювання на підставі поданої декларації відповідності матеріально-технічної бази

суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки (далі – декларація), а для суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику – також за наявності позитивного висновку за результатами оцінки (експертизи) протипожежного стану підприємства, об'єкта чи приміщення (далі – оцінка протипожежного стану).

Оцінка протипожежного стану проводиться суб'єктом господарювання, який одержав відповідну ліцензію.

Висновок за результатами оцінки протипожежного стану оформляється та надається суб'єктом господарювання, який проводив оцінку протипожежного стану.

Позитивний висновок за результатами оцінки протипожежного стану надається до початку роботи новоутворених підприємств, до початку використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості, за відсутності фактів порушення правил пожежної безпеки та діє до реєстрації декларації.

3. Перелік суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику визначається центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну регуляторну політику, у сфері дозвільної системи і ліцензування господарської діяльності.

Критерій віднесення суб'єкта господарювання до високого, середнього та незначного ступеня ризику визначається Кабінетом Міністрів України.

4. Декларація подається суб'єктом господарювання до державного адміністратора або центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки (дозвільного органу).

Декларація реєструється дозвільним органом на безоплатній основі протягом десяти робочих днів з дня її надходження.

{Абзац другий частини четвертої статті 57 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

Датою надходження декларації вважається дата її реєстрації як вхідної кореспонденції державним адміністратором або дозвільним органом, а в разі надсилання рекомендованим листом – дата, зазначена на поштовому штампелі підприємства зв'язку.

Державний адміністратор протягом одного робочого дня після надходження декларації передає її дозвільному органу.

Якщо декларацію подано чи оформлено з порушенням установлених вимог, дозвільний орган відмовляє в реєстрації декларації та повертає її суб'єкту господарювання для доопрацювання.

У разі якщо дозвільним органом не зареєстровано декларацію і не відмовлено в її реєстрації в установлений абзацом другим цієї частини строк, право на вчинення дій щодо провадження господарської діяльності, передбачених частиною другою цієї статті, виникає наступного дня після

завершення строку, встановленого для реєстрації декларації. У такому разі декларація вважається зареєстрованою.

{Абзац шостий частини четвертої статті 57 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

Декларація не подається:

- 1) на використання торговельних місць, кіосків та контейнерів, якщо їх розміщено на ринку відповідно до схеми, погодженої з органом державного пожежного нагляду;
- 2) орендарем об'єкта нерухомості (особою, яка використовує об'єкт нерухомості за цивільно-правовим договором, що не передбачає перехід права власності на цей об'єкт) за умови, що декларацію на об'єкт нерухомості зареєстровано власником;
- 3) на використання об'єктів, що в установленому законодавством порядку приймаються в експлуатацію після завершення будівництва, реконструкції, реставрації, капітального ремонту.

{Частину четверту статті 57 доповнено пунктом 3 згідно із Законом № 353-VII від 20.06.2013}

5. Суб'єкт господарювання набуває право вчиняти дії щодо провадження господарської діяльності, передбачені частиною другою цієї статті, з дня реєстрації декларації відповідним дозвоільним органом.

Форма декларації, порядок її подання та реєстрації визначаються Кабінетом Міністрів України.

Особи, які подали декларацію, несуть передбачену законом відповідальність за достовірність даних, зазначених у поданій декларації.

Стаття 58. Призначення і завдання пожежної охорони

1. Пожежна охорона створюється з метою захисту життя і здоров'я громадян, приватної, колективної та державної власності від пожеж, підтримання належного рівня пожежної безпеки на підприємствах, установах, організаціях і в населених пунктах.

2. Основними завданнями пожежної охорони є:

- 1) забезпечення пожежної безпеки;
- 2) запобігання виникненню пожеж та нещасним випадкам під час пожеж;
- 3) гасіння пожеж, рятування населення, а також надання допомоги у ліквідації наслідків інших надзвичайних ситуацій.

Стаття 59. Види пожежної охорони

1. Пожежна охорона поділяється на державну, відомчу, місцеву та добровільну.

Стаття 60. Державна пожежна охорона

1. Забезпечення державної пожежної охорони відповідно до повноважень покладається на:

- 1) органи та підрозділи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;
- 2) державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини) Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту;

- 3) допоміжні служби, призначені для забезпечення пожежної безпеки;
 - 4) навчальні заклади цивільного захисту, науково-дослідні установи, об'єкти центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;
 - 5) Державний центр сертифікації центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
2. Порядок здійснення державної пожежної охорони визначається Положенням про державну пожежну охорону, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 61. Відомча пожежна охорона

1. У суб'єктів господарювання, віднесених до сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади, утворюються державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини) для забезпечення відомчої пожежної охорони.
2. Перелік суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона, визначається Кабінетом Міністрів України.
3. Порядок забезпечення відомчої пожежної охорони, права та обов'язки її працівників визначаються положеннями про них, які затверджуються відповідними міністерствами на підставі Типового положення про відомчу пожежну охорону. Типове положення про відомчу пожежну охорону затверджується Кабінетом Міністрів України.
4. Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону та мають виїзну пожежну техніку, залучаються до гасіння пожеж у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
5. Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону, щодо підготовки рятувальників та організації гасіння пожеж керуються актами центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також актами інших міністерств, до сфери управління яких віднесені підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону.
6. Нормативно-правові акти міністерств з питань підготовки рятувальників пожежно-рятувальних підрозділів, що забезпечують відомчу пожежну охорону, та організації гасіння пожеж погоджуються з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
7. Служби пожежної безпеки, створені для забезпечення пожежної безпеки на об'єктах Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та

реалізує державну політику у сферах організації спеціального зв'язку та захисту інформації, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує реалізацію державної політики у сфері організації примусового виконання рішень судів та інших органів, Державної спеціальної служби транспорту центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері транспорту та інфраструктури, здійснюють контроль за виконанням правил пожежної безпеки на цих об'єктах.

Стаття 62. Місцева пожежна охорона

1. У селах, селищах, де немає пожежно-рятувальних підрозділів, сільські та селищні ради за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, утворюють пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони.

2. Фінансування та матеріально-технічне забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони здійснюються за рахунок коштів місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

3. У разі якщо в населеному пункті, розташованому на відповідній території та з'єднаному з іншими населеними пунктами під'їзними шляхами загального користування, утворено пожежно-рятувальний підрозділ для забезпечення місцевої пожежної охорони, який здатний виконувати завдання за призначенням на території населених пунктів, де немає таких підрозділів, у відповідних місцевих бюджетах можуть передбачатися видатки на матеріально-технічне забезпечення таких підрозділів.

4. Порядок забезпечення місцевої пожежної охорони, права та обов'язки працівників пожежно-рятувальних підрозділів визначаються положенням про місцеву пожежну охорону, яке затверджується органом, що її утворив, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 63. Добровільна пожежна охорона

1. У суб'єктів господарювання, населених пунктах для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж та організації їх гасіння органи місцевого самоврядування за рішенням територіальних громад, а також керівники суб'єктів господарювання можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони.

2. Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони суб'єктів господарювання утворюються з числа їх працівників, а населених пунктів – з числа громадян, які постійно проживають у зазначеному населеному пункті.

3. Порядок забезпечення добровільної пожежної охорони, права та обов'язки осіб, які є членами добровільної пожежної охорони, визначаються положенням про добровільну пожежну охорону, яке затверджується керівником суб'єкта господарювання чи органом місцевого самоврядування, що її утворив, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.
4. Порядок функціонування добровільної пожежної охорони визначається Кабінетом Міністрів України.
5. З метою забезпечення добровільної пожежної охорони Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування і суб'єкти господарювання можуть надавати пожежно-рятувальним підрозділам у користування будинки, споруди, спеціальні службові приміщення, засоби зв'язку, пожежну техніку та інше необхідне майно, яке перебуває у комунальній власності, власності громадян – жителів цих населених пунктів (за їх згодою) та суб'єктів господарювання.
6. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення добровільної пожежної охорони може здійснюватися також за рахунок членських внесків, дотацій, прибутку від власної господарської діяльності, прибутку від майна добровільної пожежної охорони, дивідендів, надходжень від страхових компаній, пожертвувань громадян і юридичних осіб, інших джерел, не заборонених законодавством.

Глава 14. Державний нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки

Стаття 64. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки

1. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, уповноважений організувати та здійснювати державний нагляд (контроль) щодо виконання вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту і діяльності аварійно-рятувальних служб.
2. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізує повноваження безпосередньо і через свої територіальні органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення.
{Частина друга статті 64 із змінами, внесеними згідно із Законом № 353-VII від 20.06.2013}
3. До складу центрального органу виконавчої влади, який здійснює нагляд (контроль) у сфері техногенної та пожежної безпеки, і його територіальних органів входять:

- 1) органи державного нагляду у сфері пожежного нагляду;
- 2) органи державного нагляду у сфері цивільного захисту і техногенної безпеки;
- 3) підрозділи забезпечення та інші структурні підрозділи.

Стаття 65. Державні органи та суб'єкти господарювання, аварійно-рятувальні служби, щодо яких здійснюються заходи державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту

1. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, здійснює державний нагляд (контроль) з питань, які визначені частиною першою статті 64 цього Кодексу щодо:

- 1) центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, інших державних органів та органів місцевого самоврядування;
- 2) суб'єктів господарювання;
- 3) аварійно-рятувальних служб.

2. У суб'єктів господарювання приватної форми власності органи державного нагляду у сфері цивільного захисту контролюють виконання заходів щодо захисту населення та працівників на випадок надзвичайної ситуації, а також вирішення питань техногенної та пожежної безпеки, що стосуються прав та інтересів інших юридичних осіб і громадян.

Стаття 66. Способи здійснення державного нагляду (контролю)

1. Центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, здійснює державний нагляд (контроль) шляхом проведення планових та позапланових перевірок відповідно до закону.

Стаття 67. Повноваження центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки

1. До повноважень центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, належить:

1) здійснення державного нагляду (контролю) у сфері техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту щодо виявлення та запобігання порушенням вимог законодавства органами та суб'єктами господарювання, аварійно-рятувальними службами, зазначеними у статті 65 цього Кодексу;

2) здійснення контролю за додержанням вимог техногенної та пожежної безпеки під час проведення робіт із будівництва будівель та споруд, крім об'єктів будівництва I та II категорій складності, площа яких не перевищує 300 квадратних метрів (за винятком об'єктів, вбудованих у будівлі), а також крім індивідуальних (садибних) житлових будинків, садових, дачних будинків, господарських (присадибних) будівель і споруд, індивідуальних гаражів;

{Пункт 2 частини першої статті 67 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}

- 3) участь у розробленні державних правил з питань техногенної та пожежної безпеки;
- 4) погодження у порядку, визначеному законодавством, проектів національних і галузевих стандартів, норм, правил, технічних умов і регламентів та інших нормативно-технічних документів щодо забезпечення техногенної та пожежної безпеки;
{Пункт 5 частини першої статті 67 виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}
- б) участь у розробленні положень, інструкцій та інших нормативних актів, що розробляються суб'єктами господарювання у сфері техногенної та пожежної безпеки;
- 7) здійснення відповідно до закону ліцензування господарської діяльності з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення;
{Пункт 7 частини першої статті 67 в редакції Закону № 353-VII від 20.06.2013}
- 8) проведення перевірки за повідомленнями та заявами про злочини, пов'язані з пожежами та порушенням правил пожежної безпеки;
- 9) участь у розслідуванні причин виникнення надзвичайних ситуацій та невиконання запобіжних заходів;
- 10) забезпечення контролю за створенням, збереженням і цільовим використанням матеріальних ресурсів, призначених для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання;
- 11) складення актів перевірок, приписів про усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки у разі виявлення таких порушень;
- 12) звернення до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення до повного усунення порушень вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, дільниць, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, зупинення проведення робіт, у тому числі будівельно-монтажних, випуску і реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту, надання послуг, якщо ці порушення створюють загрозу життю та/або здоров'ю людей;
- 13) реєстрація декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єктів господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки;
- 14) складення протоколів про притягнення до адміністративної відповідальності та притягнення до адміністративної відповідальності посадових осіб і громадян, винних у порушенні законів та інших нормативно-правових актів у сфері пожежної, техногенної безпеки та цивільного захисту;

- 15) перевірка стану планування та готовності до здійснення заходів з організованої евакуації населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;
- 16) подання Раді міністрів Автономної Республіки Крим, центральним органам виконавчої влади, місцевим державним адміністраціям та органам місцевого самоврядування інформації про юридичних та фізичних осіб, винних у порушенні законодавства у сфері цивільного захисту;
- 17) розроблення нормативно-правових та інших нормативних актів відповідно до компетенції та забезпечення їх прийняття в установленому законом порядку;
- 18) застосування адміністративно-господарських санкцій за порушення вимог законодавства з питань цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки;
- 19) розгляд відповідно до закону справ про адміністративні правопорушення, пов'язаних з порушенням установлених законодавством вимог пожежної безпеки, невиконанням приписів та постанов центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, і накладення адміністративних стягнень;
- 20) проведення технічного розслідування обставин і причин виникнення надзвичайних ситуацій, загибелі і травмування людей, знищення і пошкодження майна;
- 21) проведення перевірки наявності документів, що дають право на виконання вибухопожежонебезпечних робіт;
- 22) здійснення звукозапису, фото- і відеозйомки як допоміжних засобів документування правопорушень у сфері техногенної та пожежної безпеки, підготовка пропозицій щодо запобігання виникненню надзвичайних ситуацій;
- 23) скликання в установленому порядку та проведення нарад з питань, що належать до їх компетенції;
- 24) отримання в установленому порядку від центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання інформації, необхідної для виконання поставлених завдань;
- 25) залучення до комплексних перевірок представників центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, фахівців науково-дослідних та проектних установ, інших органів державного нагляду за погодженням з їх керівниками, якщо їх повноваження на здійснення чи участь у комплексних заходах передбачені законом;
- 26) здійснення інших повноважень, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

Стаття 68. Санкції за порушення вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки

1. Посадові особи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, у разі

порушення вимог законодавства з питань техногенної та пожежної безпеки, у тому числі невиконання їх законних вимог, зобов'язані застосовувати санкції, визначені законом.

2. У разі встановлення порушення вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, що створює загрозу життю та здоров'ю людей, посадові особи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, звертаються до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих ділянок, агрегатів, експлуатації будівель, споруд, окремих приміщень, випуску та реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту у порядку, встановленому законом.

3. Приписи, постанови, розпорядження центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, щодо усунення порушень встановлених законодавством вимог з питань техногенної та пожежної безпеки можуть бути оскаржені до суду в установленій законом строк.

4. За шкоду, заподіяну юридичним та фізичним особам внаслідок правомірного застосування санкцій, центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, та його посадові особи відповідальності не несуть.

Стаття 69. Підстави для видачі центральним органом виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, приписів, постанов і розпоряджень

1. Посадові особи центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, у межах своїх повноважень видають відповідно приписи, розпорядження чи постанови:

1) з питань пожежної безпеки у разі:

а) недотримання вимог пожежної безпеки, визначених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами;

б) порушення вимог пожежної безпеки, передбачених стандартами, нормами і правилами, під час будівництва приміщень, будівель та споруд виробничого призначення;

в) випуску і реалізації вибухопожежонебезпечної продукції та продукції протипожежного призначення з відхиленням від стандартів чи технічних умов або без даних щодо відповідності такої продукції вимогам пожежної безпеки;

2) з питань техногенної безпеки у разі:

а) невиконання вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів з питань техногенної безпеки;

б) відсутності організаційно-розпорядчих документів щодо здійснення заходів з питань техногенної безпеки, які передбачені для суб'єкта господарювання;

- в) не проведення в установленому порядку навчання персоналу суб'єкта господарювання діям у разі виникнення аварійних ситуацій та аварій;
- г) нездійснення заходів щодо захисту персоналу від шкідливого впливу надзвичайних ситуацій;
- г) не проведення ідентифікації та паспортизації потенційно небезпечного об'єкта;
- д) відсутності декларації безпеки об'єкта підвищеної небезпеки;
- е) відсутності на виробництвах, на яких застосовуються небезпечні речовини, паспортів (формулярів) на обладнання та апаратуру або систем із забезпечення їх безперебійної (безаварійної) роботи;
- є) невідповідності кількості промислових засобів індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин нормам забезпечення ними працівників суб'єкта господарювання, їх непридатності або відсутності, а також у разі порушення порядку зберігання таких засобів;
- ж) порушення правил поводження з небезпечними речовинами;
- з) відсутності плану локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єкті підвищеної небезпеки, а також відсутності розроблених відповідно до цього плану спеціальних заходів протиаварійного захисту;
- и) відсутності об'єктових матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або невідповідності їх затвердженим номенклатурам та обсягам;
- і) відсутності або непридатності до використання засобів індивідуального захисту в осіб, які здійснюють обслуговування потенційно небезпечних об'єктів або об'єктів підвищеної небезпеки, а також в осіб, участь яких у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації передбачена планом локалізації і ліквідації наслідків аварій;
- ї) відсутності або несправності на об'єкті підвищеної небезпеки автоматизованої системи раннього виявлення надзвичайних ситуацій та оповіщення;
- й) відсутності на об'єкті підвищеної небезпеки диспетчерської служби або її неготовності до виконання покладених на неї завдань через відсутність відповідних документів, приладів, обладнання або засобів індивідуального захисту;
- к) неготовності до використання за призначенням аварійно-рятувальної техніки, а також обладнання, призначеного для забезпечення безпеки суб'єктів господарювання;
- л) неготовності осіб, які обслуговують потенційно небезпечні об'єкти та об'єкти підвищеної небезпеки, а також осіб, участь яких у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації передбачена планом локалізації та ліквідації наслідків аварій до дій із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- м) відсутності на об'єкті підвищеної небезпеки угоди про страхування цивільної відповідальності суб'єктів господарювання за шкоду, яку може бути заподіяно третім особам та їхньому майну, іншим юридичним особам

унаслідок надзвичайної ситуації, що спричинена пожежею, аварією, катастрофою або небезпечною подією;

н) порушення правил транспортування небезпечних речовин трубопровідним транспортом та порядку їх перевезення транспортними засобами;

о) проведення робіт з будівництва будинків та споруд, розміщення інших небезпечних об'єктів, інженерних і транспортних комунікацій, які порушують встановлений законодавством з питань техногенної безпеки порядок їх проведення або проведення яких створює загрозу безпеці населення, суб'єктам господарювання, обладнанню та майну, що в них перебувають.

Стаття 70. Підстави для зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів

1. Підставою для звернення центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів є:

1) недотримання вимог пожежної безпеки, визначених цим Кодексом, іншими нормативно-правовими актами, стандартами, нормами і правилами;

2) порушення вимог пожежної безпеки, передбачених стандартами, нормами і правилами, під час будівництва приміщень, будівель та споруд виробничого призначення;

3) випуск і реалізація вибухопожежонебезпечної продукції та продукції протипожежного призначення з відхиленням від стандартів чи технічних умов або без даних щодо відповідності такої продукції вимогам пожежної безпеки;

4) нездійснення заходів щодо захисту персоналу від шкідливого впливу ймовірних надзвичайних ситуацій;

5) відсутність на виробництвах, на яких застосовуються небезпечні речовини, паспортів (формулярів) на обладнання та апаратуру або систем із забезпечення їх безперебійної (безаварійної) роботи;

б) невідповідність кількості засобів індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин нормам забезпечення ними працівників суб'єкта господарювання, їх непридатність або відсутність;

7) порушення правил поводження з небезпечними речовинами;

8) відсутність або непридатність до використання засобів індивідуального захисту в осіб, які здійснюють обслуговування потенційно небезпечних об'єктів або об'єктів підвищеної небезпеки, а також в осіб, участь яких у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації передбачена планом локалізації і ліквідації наслідків аварій;

9) відсутність на об'єкті підвищеної небезпеки диспетчерської служби або її неготовність до виконання покладених на неї завдань, у тому числі через відсутність відповідних документів, приладів, обладнання або засобів індивідуального захисту;

10) неготовність до використання за призначенням аварійно-рятувальної техніки, засобів цивільного захисту, а також обладнання, призначеного для забезпечення безпеки суб'єктів господарювання;

11) проведення робіт з будівництва будинків та споруд, розміщення інших небезпечних об'єктів, інженерних і транспортних комунікацій, які порушують встановлений законодавством з питань техногенної безпеки порядок їх проведення або проведення яких створює загрозу безпеці населення, суб'єктам господарювання, обладнанню та майну, що в них перебувають.

2. Повне або часткове зупинення роботи підприємств, об'єктів, окремих виробництв, цехів, дільниць, експлуатації машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, виконання робіт, надання послуг здійснюється виключно за рішенням адміністративного суду.

Розділ VI

РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ ТА ЛІКВІДАЦІЯ ЇХ НАСЛІДКІВ

Глава 15. Організація робіт з реагування на надзвичайні ситуації

Стаття 71. Організація робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Для координації дій органів державної влади та органів місцевого самоврядування, органів управління та сил цивільного захисту, а також організованого та планового виконання комплексу заходів та робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій:

1) використовуються пункти управління та центри управління в надзвичайних ситуаціях;

2) утворюються спеціальні комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

3) призначаються керівники робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

4) утворюються штаби з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

5) визначається потреба у силах цивільного захисту;

6) залучаються сили цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

2. До утворення спеціальної комісії з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій або призначення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій організацію заходів з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюють відповідні комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій.

3. Загальне керівництво організацією та проведенням заходів і робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, відновлювальних робіт здійснює залежно від рівня та характеру походження надзвичайної ситуації Кабінет Міністрів України, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, центральні органи виконавчої влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, на адміністративній території або території яких сталася надзвичайна ситуація.

Стаття 72. Пункти управління

1. Для забезпечення сталого управління суб'єктами забезпечення цивільного захисту та реалізації функцій, передбачених на особливий період, органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання використовується державна система пунктів управління.

2. Перелік органів державної влади, які створюють пункти управління державної системи, та вимоги до них визначаються Кабінетом Міністрів України.

3. Перелік та кількість засобів управління, якими обладнуються пункти управління, порядок їх використання визначаються органами державної влади та органами місцевого самоврядування, яким вони належать, залежно від завдань, що вирішуються на такому пункті управління.

Стаття 73. Центри управління в надзвичайних ситуаціях

1. Для управління у режимі повсякденного функціонування суб'єктами забезпечення цивільного захисту, координації дій органів управління та сил цивільного захисту, здійснення цілодобового чергування та забезпечення функціонування системи збору, оброблення, узагальнення та аналізу інформації про обстановку в районах надзвичайних ситуацій у системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонує державний центр управління в надзвичайних ситуаціях.

2. На регіональному рівні у системі центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, функціонують центри управління в надзвичайних ситуаціях.

3. У разі виникнення надзвичайних ситуацій відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють із штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у разі його утворення і забезпечують його роботу. Розпорядження і вказівки керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації для персоналу таких центрів управління в надзвичайних ситуаціях обов'язкові для виконання.

4. У разі виникнення надзвичайних ситуацій до роботи центрів управління в надзвичайних ситуаціях залучаються представники заінтересованих органів державної влади.

5. Порядок діяльності центрів управління в надзвичайних ситуаціях визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 74. Система екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112

1. Правові та організаційні засади функціонування системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112 визначаються законодавством.

Стаття 75. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

1. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається для безпосереднього управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами під час виникнення будь-якої надзвичайної ситуації.

2. Залежно від рівня надзвичайної ситуації керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації призначається:

1) Кабінетом Міністрів України у разі виникнення надзвичайної ситуації державного рівня – Перший віце-прем'єр-міністр, віце-прем'єр-міністр чи керівник одного з центральних органів виконавчої влади або його перший заступник (заступник);

2) Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласною, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями у разі виникнення надзвичайної ситуації регіонального рівня - перший заступник або один із заступників Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, голови обласної, Київської чи Севастопольської міських державних адміністрацій;

3) районною державною адміністрацією у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня – один із заступників голови районної державної адміністрації;

4) виконавчим органом міської ради у разі виникнення надзвичайної ситуації місцевого рівня – один із заступників міського голови;

5) сільською, селищною радою у разі виникнення надзвичайної ситуації об'єктового рівня – сільський, селищний голова;

6) керівником суб'єкта господарювання у разі виникнення надзвичайної ситуації відповідного об'єктового рівня – керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків.

3. До прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник центру управління в надзвичайних ситуаціях), який прибув до зони надзвичайної ситуації першим. Якщо надзвичайна ситуація трапилася на потенційно небезпечному об'єкті або об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

4. У разі ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, яка за характером та наслідками не потребує спеціального призначення керівника робіт з

ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, обов'язки такого керівника забезпечує керівник аварійно-рятувальної служби, що виконує ліквідацію наслідків цієї надзвичайної ситуації.

5. На час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у підпорядкування керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації переходять усі аварійно-рятувальні служби, що залучаються до ліквідації таких наслідків.

6. Ніхто не має права втручатися в діяльність керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

7. Залежно від обставин, що склалися у зоні надзвичайної ситуації, керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації самостійно приймає рішення щодо:

1) здійснення заходів з евакуації;

2) зупинення діяльності суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, та обмеження доступу населення до такої зони;

3) залучення в установленому порядку до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт необхідних транспортних засобів, іншого майна суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, аварійно-рятувальних служб, а також громадян за їх згодою;

4) зупинення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, якщо виникла підвищена загроза життю або здоров'ю рятувальників та інших осіб, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

5) інші рішення, необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та забезпечення безпеки постраждалих.

8. Рішення керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації оформляється розпорядженням. Підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців здійснюється штабом з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Розпорядження керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації є обов'язковими для виконання всіма суб'єктами, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а також громадянами і суб'єктами господарювання, розташованими у зоні надзвичайної ситуації.

9. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, керівники аварійно-рятувальних служб мають право на повну та достовірну інформацію про надзвичайну ситуацію для організації робіт з ліквідації її наслідків і зобов'язані інформувати відповідні органи державної влади, органи місцевого самоврядування про вжиті ними заходи.

10. Після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації подає органіві, що його призначив, звіт про прийняті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

11. Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації несе персональну відповідальність за управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Стаття 76. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації

1. Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
2. Рішення про утворення та ліквідацію штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
3. Керівництво роботою штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснює його начальник, який призначається керівником робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.
4. До складу штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації входять працівники центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, керівники аварійно-рятувальних служб, що беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, представники або експерти відповідних центральних органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками).
5. Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації розгортається і працює, як правило, у районі виникнення надзвичайної ситуації.
6. На період функціонування штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідні центри управління в надзвичайних ситуаціях безпосередньо взаємодіють з ним і забезпечують його роботу.
7. Під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації ведеться оперативно-технічна документація, пов'язана з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, та складається звіт про роботу залучених аварійно-рятувальних служб, який є складовою матеріалів з розслідування цієї надзвичайної ситуації.
8. Завдання, функції та порядок діяльності штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, види та зразки оперативно-технічної і звітної документації встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за погодженням із заінтересованими центральними органами виконавчої влади.

Стаття 77. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії.
2. Рішення про залучення сил цивільного захисту приймають органи управління, яким підпорядковані такі сили, на підставі звернень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів

господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація, або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідно до її рівня.

3. У надзвичайних ситуаціях сили і засоби функціональних підсистем підпорядковуються органам управління відповідних територіальних підсистем.

Глава 16. Ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій

Стаття 78. Режими підвищеної готовності та надзвичайної ситуації

1. У разі загрози виникнення надзвичайної ситуації залежно від прогнозованих наслідків та можливого рівня надзвичайної ситуації за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або у межах конкретної її території тимчасово вводиться режим підвищеної готовності.

2. У разі виникнення надзвичайної ситуації з тяжкими наслідками за рішенням Кабінету Міністрів України, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування в Україні або у межах конкретної її території тимчасово вводиться режим надзвичайної ситуації.

3. Умови і порядок введення режимів підвищеної готовності та надзвичайної ситуації, завдання та порядок взаємодії суб'єктів забезпечення цивільного захисту щодо запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у зазначених режимах визначаються Положенням про єдину державну систему цивільного захисту, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

Стаття 79. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт

1. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється безоплатно.

2. Проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій у мирний час та в особливий період включає:

- 1) організацію та управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами;
- 2) розвідку районів, зон, ділянок, об'єктів проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 3) визначення та локалізацію зони надзвичайної ситуації;
- 4) виявлення та позначення районів, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження (крім районів бойових дій);
- 5) прогнозування зони можливого поширення надзвичайної ситуації та масштабів можливих наслідків;
- 6) ліквідацію або мінімізацію впливу небезпечних чинників, які виникли внаслідок надзвичайної ситуації;

- 7) пошук та рятування постраждалих, надання їм екстреної медичної допомоги і транспортування до закладів охорони здоров'я;
- 8) евакуацію або відселення постраждалих;
- 9) виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів;
- 10) санітарну обробку населення та спеціальну обробку одягу, техніки, обладнання, засобів захисту, будівель, споруд і територій, які зазнали радіоактивного, хімічного забруднення чи біологічного зараження;
- 11) надання медичної допомоги постраждалим, здійснення санітарно-протиепідемічних заходів, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення в районі виникнення надзвичайної ситуації та місцях тимчасового розміщення постраждалих;
- 12) запровадження обмежувальних заходів, обсервації та карантину;
- 13) надання психологічної та матеріальної допомоги постраждалим, проведення їх медико-психологічної реабілітації;
- 14) забезпечення громадського порядку в зоні надзвичайної ситуації;
- 15) проведення першочергового ремонту та відновлення роботи пошкоджених об'єктів життєзабезпечення населення, транспорту і зв'язку;
- 16) здійснення заходів соціального захисту постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій;
- 17) проведення інших робіт та заходів залежно від характеру та виду надзвичайної ситуації.

3. Авіаційний пошук і рятування постраждалих внаслідок аварії (катастрофи) повітряного судна здійснюється суб'єктами забезпечення цивільного захисту відповідно до компетенції. Організація пошуку та рятування таких постраждалих покладається на центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

4. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи проводяться відповідно до порядку, що визначається інструкціями, правилами, статутами, іншими нормативними документами щодо дій у надзвичайних ситуаціях, які затверджуються відповідними центральними органами виконавчої влади.

5. Аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, гасіння пожеж проводяться в максимально стислі строки, безперервно до їх повного завершення, з найбільш повним використанням можливостей сил і засобів, неухильним дотриманням вимог встановлених режимів робіт та правил безпеки.

6. В окремих випадках з урахуванням вимог статті 103 цього Кодексу для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій можуть залучатися особи, які навчаються у навчальних закладах цивільного захисту.

7. Матеріальні збитки, завдані внаслідок пошкодження майна під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, органами управління та силами цивільного захисту не відшкодовуються.

8. Відшкодування шкоди, заподіяної під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, здійснюється відповідно до глави 17 цього Кодексу.

9. Витрати на проведення окремих аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, здійснені силами цивільного захисту, можуть бути повністю або частково відшкодовані відповідно до закону.

10. Транспортні засоби аварійно-рятувальних служб, які мають кольорово-графічні позначення встановленого зразка, спеціальні звукові та світлові сигнали, під час прямування до зони надзвичайної ситуації мають право безперешкодного проїзду, позачергового придбання пального та мастильних матеріалів.

11. Пересування автомобільними дорогами великогабаритних та великовагових транспортних засобів до місця проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та у зворотному напрямку здійснюється на підставі дозволу відповідного підрозділу Міністерства внутрішніх справ України, що видається невідкладно, протягом однієї години, згідно з поданою заявкою, без проведення додаткових процедур погодження.

Стаття 80. Гасіння пожеж

1. Гасіння пожеж здійснюється безоплатно.

2. У пожежно-рятувальних частинах і підрозділах встановлюється цілодобове чергування у порядку, визначеному центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Пожежно-рятувальні підрозділи виїжджають для гасіння будь-яких пожеж, за винятком пожеж на підземних спорудах (крім діючих станцій метрополітену).

4. Організацію гасіння пожежі та керівництво силами, які залучаються для цього, здійснює керівник гасіння пожежі. Керівництво гасінням пожежі здійснює старша за посадою особа центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, яка прибула до місця пожежі. Усі пожежно-рятувальні підрозділи і частини, що залучаються до гасіння пожежі, підпорядковуються керівникові гасіння пожежі.

5. Організація гасіння пожеж на підземних спорудах здійснюється у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а на територіях державного лісового фонду – центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері лісового та мисливського господарства.

6. Під час гасіння пожежі працівник пожежно-рятувального підрозділу має право на безперешкодний доступ до всіх житлових, виробничих та інших приміщень, а також на застосування будь-яких заходів, спрямованих на рятування населення, запобігання поширенню вогню та ліквідацію пожежі.

7. Для гасіння пожежі Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування і суб'єкти господарювання на вимогу керівника гасіння пожежі зобов'язані надавати безоплатно в його розпорядження вогнегасні речовини, техніку, пально-мастильні матеріали, обладнання, засоби зв'язку, а під час пожежі, що триває понад три години, – харчування, приміщення для відпочинку і реабілітації осіб, залучених до гасіння пожежі.

8. Матеріальні збитки, пов'язані з пошкодженням майна під час гасіння пожежі, пожежно-рятувальні підрозділи не відшкодовують. Відшкодування матеріальних збитків, завданих під час гасіння пожеж, здійснюється відповідно до глави 17 цього Кодексу.

9. Організація та порядок гасіння пожежі, обов'язки і права осіб, які виконують завдання щодо гасіння пожежі, встановлюються Статутом дій у надзвичайних ситуаціях щодо гасіння пожеж, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 81. Життєзабезпечення постраждалих

1. Заходи життєзабезпечення постраждалих здійснюються під час надзвичайних ситуацій, а також під час ведення воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій.

2. Життєзабезпечення постраждалих полягає у створенні і підтриманні умов, мінімально необхідних для збереження життя і здоров'я населення в зонах надзвичайних ситуацій, на маршрутах евакуації і в місцях розміщення евакуйованого населення, за встановленими нормами і нормативами та включає забезпечення населення водою, продуктами харчування, предметами першої необхідності, місцем для тимчасового проживання, виробами медичного призначення, лікарськими засобами та комунально-побутовими послугами, а також транспортне та інформаційне забезпечення.

3. Види та норми майна, а також види та обсяги послуг щодо життєзабезпечення постраждалих встановлюються Кабінетом Міністрів України.

4. Організація життєзабезпечення постраждалих покладається:

1) в Автономній Республіці Крим – на Раду міністрів Автономної Республіки Крим;

2) в областях, містах Києві та Севастополі – на обласні, Київську та Севастопольську міські державні адміністрації;

3) у районах – на районні державні адміністрації;

4) у містах (крім міст Києва та Севастополя), селищах та селах – на органи місцевого самоврядування.

5. Безпосереднє життєзабезпечення постраждалих здійснюється силами і засобами відповідних спеціалізованих служб цивільного захисту Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва та Севастополя, районів, міст обласного значення. До здійснення заходів щодо

життєзабезпечення постраждалих залучаються сили та засоби центральних органів виконавчої влади, аварійно-рятувальні служби.

Стаття 82. Проведення відновлювальних робіт

1. Організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт за наслідками надзвичайних ситуацій покладаються на відповідні центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, керівників суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація.

2. До проведення відновлювальних робіт за рішеннями органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування залучаються підпорядковані їм сили цивільного захисту, місцеве населення.

3. Відновлювальні роботи проводяться за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання, інших джерел. Рішення про виділення коштів з резервного фонду бюджету приймаються Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими державними адміністраціями, виконавчими органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання відповідно до рівня надзвичайної ситуації.

4. Загальні обсяги фінансування, що виділяються для проведення відновлювальних робіт, визначаються відповідно до проектно-кошторисної документації або зведених кошторисних розрахунків на проведення таких робіт, які готуються в установленому порядку.

Стаття 83. Цільова мобілізація

1. З метою ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків може проводитися цільова мобілізація у порядку, визначеному Законом України "Про правовий режим надзвичайного стану" та іншими нормативно-правовими актами.

2. Організаційні, фінансові, правові та інші заходи, необхідні для забезпечення функціонування сил цивільного захисту в період цільової мобілізації, здійснюються на основі плану проведення цільової мобілізації та відповідно до Закону України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" з урахуванням особливостей, визначених цим Кодексом.

Глава 17. Відшкодування матеріальних збитків та надання допомоги постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації

Стаття 84. Соціальний захист постраждалих

1. Постраждалий внаслідок надзвичайної ситуації – це особа, якій заподіяно моральну, фізичну або матеріальну шкоду внаслідок надзвичайної ситуації або проведення робіт з ліквідації її наслідків.

2. Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації включають:

- 1) надання (виплату) матеріальної допомоги (компенсації);
- 2) забезпечення житлом;

- 3) надання медичної та психологічної допомоги;
 - 4) надання гуманітарної допомоги;
 - 5) надання інших видів допомоги.
3. Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим здійснюються за рахунок:
- 1) коштів державного та місцевих бюджетів;
 - 2) коштів суб'єктів господарювання або фізичних осіб, винних у виникненні надзвичайних ситуацій;
 - 3) коштів за договорами добровільного страхування, укладеними відповідно до законодавства про страхування;
 - 4) добровільних пожертвувань фізичних та юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян;
 - 5) інших не заборонених законодавством джерел.

4. Надання невідкладної допомоги постраждалим може здійснюватися за рахунок коштів резервних фондів державного та місцевих бюджетів відповідно до рівня надзвичайної ситуації, а також матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Стаття 85. Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій

1. Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом.

Стаття 86. Забезпечення житлом постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій

1. Забезпечення житлом постраждалих, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання шляхом:

- 1) надання житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання;
- 2) позачергового надання житла, збудованого за замовленням місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання;
- 3) будівництва житлових будинків для постраждалих;
- 4) закупівлі квартир або житлових будинків.

2. Будівництво або закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих, які проживали в будинках державного або комунального житлового фонду, здійснюється за рахунок державних коштів, виділених на зазначені цілі, з урахуванням площі жилих (нежилих) приміщень та кількості кімнат, якими володів постраждалий.

3. Будівництво або закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих, які проживали у приватному житловому фонді, здійснюється за рахунок державних коштів, які виділяються на зазначені цілі, за вирахуванням коштів, отриманих постраждалим за страхування будинку, якщо будинок був застрахований.

4. Постраждали, які проживали у приватному житловому фонді, мають право на власне будівництво житлового будинку на умовах фінансування, зазначених у частині третій цієї статті, з одержанням для цього земельних ділянок.
5. Придбання шляхом централізованої закупівлі житлового будинку чи квартири для постраждалого здійснюється за бажанням одержувача.
6. Закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих може здійснюватися у населеному пункті, де він проживав, або за їх згодою у будь-якому населеному пункті України.
7. Якщо будівництво або закупівля квартири (житлового будинку) для постраждалих здійснюється місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, грошова компенсація за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) не виплачується.
8. Постраждалі, яким виплачено грошову компенсацію за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок), житлом за рахунок держави не забезпечуються.
9. Забезпечення житлом постраждалого або виплата грошової компенсації за рахунок держави здійснюється за умови добровільної передачі постраждалим зруйнованого або пошкодженого внаслідок надзвичайної ситуації житла місцевим державним адміністраціям або органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання.
10. Розмір грошової компенсації за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) визначається за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна.

Стаття 87. Надання медичної та психологічної допомоги

1. Постраждалі під час надзвичайних ситуацій мають право на надання їм безоплатної медичної допомоги.
2. Постраждалі, а також особи, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, за висновками медико-соціальних експертних комісій забезпечуються психологічною реабілітацією.
3. Неповнолітні особи, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, забезпечуються психологічною реабілітацією у санаторно-курортних закладах, при яких утворено центри медико-психологічної реабілітації.
4. Постраждалі, а також особи, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, мають право на отримання безоплатної психологічної допомоги.

Стаття 88. Гуманітарна допомога

1. Одержання Україною міжнародної гуманітарної допомоги для постраждалих внаслідок надзвичайної ситуації, її розподіл та видача здійснюються у порядку, встановленому законодавством.

Стаття 89. Надання інших видів допомоги

1. Громадяни України, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій за межами території України, мають право на відшкодування завданої їм шкоди відповідно до угод про співробітництво і взаємну допомогу у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, укладених між Кабінетом Міністрів України та урядами інших держав.

2. Постраждалим, які евакуюються, відселяються на нове місце проживання у зв'язку з надзвичайними ситуаціями, надаються такі компенсації та пільги:

1) оплата вартості проїзду, витрат на перевезення майна залізничним, водним або автомобільним видами транспорту (крім випадків, коли транспортні засоби надаються безоплатно);

2) одержання безвідсоткової позики на господарське обзаведення у порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.

3. Постраждалим, які залишилися на попередньому місці проживання, надається грошова допомога у порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.

4. За постраждалими (якщо з часу встановлення інвалідності, визначення моральної шкоди минуло не більше одного року) зберігається середньомісячний заробіток протягом строку, визначеного програмою реабілітації. У цей час відшкодування шкоди здійснюється на загальних підставах. Індексація суми відшкодування шкоди здійснюється у порядку, встановленому законодавством.

Розділ VII

НАВЧАННЯ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА РЯТУВАЛЬНИКІВ, КЕРІВНОГО СКЛАДУ, ФАХІВЦІВ, ДІЯЛЬНІСТЬ ЯКИХ ПОВ'ЯЗАНА З ОРГАНІЗАЦІЄЮ І ЗДІЙСНЕННЯМ ЗАХОДІВ З ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПІДГОТОВКА ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 18. Підготовка фахівців з питань цивільного захисту

Стаття 90. Організація підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників професійних аварійно-рятувальних служб

1. Підготовка, перепідготовка та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за відповідними професіями, спеціальностями (спеціалізаціями), освітніми та освітньо-кваліфікаційними рівнями здійснюються навчальними закладами цивільного захисту, що утворюються відповідно до законодавства та є закладами державної форми власності.

2. Особи, які приймаються на службу цивільного захисту та призначаються на посади рядового і молодшого начальницького складу служби

цивільного захисту, проходять первинну професійну підготовку, а на посади середнього та старшого начальницького складу служби цивільного захисту – перепідготовку або спеціалізацію у відповідних навчальних закладах цивільного захисту.

3. Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки.

4. Рівень фахової підготовки осіб рядового і молодшого начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб визначається стандартами професійно-технічної освіти. Рівень підготовки осіб середнього і старшого начальницького складу служби цивільного захисту, а також керівного складу професійних аварійно-рятувальних служб визначається стандартами вищої освіти.

5. Особі, яка успішно пройшла державну кваліфікаційну атестацію, видається документ про присвоєння або підвищення робітничої кваліфікації, зразок якого затверджується в установленому порядку, а після проходження атестації – посвідчення, книжка та жетон рятувальника.

6. Підвищення рівня знань, умінь, навичок та професійних якостей осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту з метою забезпечення успішного виконання завдань за призначенням проводиться під час службової підготовки у робочий час. Порядок організації службової підготовки визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

7. Підвищення рівня теоретичних знань, практичних навичок і майстерності рятувальників, інших основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб проводиться під час професійної підготовки за рахунок робочого часу, яка організовується керівником служби відповідно до її профілю.

8. У професійних аварійно-рятувальних службах запроваджуються спеціальні фізична, медична та психологічна підготовка рятувальників.

9. Підвищення кваліфікації рятувальників проводиться у відповідних навчальних закладах.

10. Порядок організації та проведення професійної підготовки, підвищення кваліфікації основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб визначається Кабінетом Міністрів України.

11. Перепідготовка та підвищення кваліфікації медичних працівників з числа осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та працівників професійних аварійно-рятувальних служб проводиться відповідно до законодавства у сфері охорони здоров'я.

12. Залежно від рівня фахової підготовки особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальникам професійних аварійно-рятувальних служб присвоюється відповідна класна кваліфікація, а медичним працівникам – кваліфікаційна категорія.

13. Порядок та умови присвоєння класної кваліфікації та кваліфікаційної категорії встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

14. Результати підвищення кваліфікації враховуються під час проведення атестації, просування по службі, присвоєння спеціальних звань.

Стаття 91. Навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту

1. Для навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, спільно з місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування утворюються навчально-методичні центри сфери цивільного захисту.

2. Особи керівного складу та фахівці органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, у перший рік призначення на посаду і періодично один раз на три – п'ять років зобов'язані проходити навчання з питань цивільного захисту у відповідних навчально-методичних центрах сфери цивільного захисту.

3. Навчання проводиться відповідно до державного замовлення за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених для фінансування центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також за контрактом за рахунок коштів фізичних та юридичних осіб. Відповідні записи про навчання заносяться у трудову книжку.

4. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування визначають щорічну потребу в навчанні керівного складу та фахівців, забезпечують періодичність його проведення та закріплюють на правах оперативного управління або передають у власність навчально-методичним центрам сфери цивільного захисту підприємства, установи та організації, приміщення, споруди та інше майно, необхідне для забезпечення їх діяльності.

5. Центральний орган виконавчої влади, що здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, здійснює державний нагляд (контроль) за дотриманням періодичності навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, та вживає заходів для усунення виявлених недоліків.

6. Порядок здійснення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, перелік осіб, які його проходять, та план комплектування з навчання зазначених осіб затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Глава 19. Підготовка до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту

Стаття 92. Підготовка до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту

1. Підготовка до дій за призначенням органів управління цивільного захисту здійснюється під час проведення командно-штабних (штабних) та інших навчань і тренувань.
2. Підготовка до дій за призначенням сил цивільного захисту здійснюється під час проведення спеціальних, показових, експериментальних навчань і тренувань з питань цивільного захисту.
3. Порядок підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту визначається Кабінетом Міністрів України.
4. Організація підготовки до дій за призначенням сил цивільного захисту покладається на центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, до сфери управління яких належать відповідні сили цивільного захисту, та на органи місцевого самоврядування, в управлінні яких перебувають сили цивільного захисту. Безпосередню підготовку до дій за призначенням відповідних сил цивільного захисту здійснюють їх керівники, які несуть за це персональну відповідальність.

Розділ VIII

ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 20. Фінансове забезпечення

Стаття 93. Фінансування заходів у сфері цивільного захисту

1. Фінансування заходів у сфері цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.
2. Обсяг фінансування, що виділяється потенційно небезпечними об'єктами та об'єктами підвищеної небезпеки для проведення необхідних заходів цивільного захисту, має становити не менше ніж 0,5 відсотка обсягу валового доходу такого об'єкта.

Стаття 94. Фінансове забезпечення органів управління та сил цивільного захисту

1. Фінансове забезпечення діяльності центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, інших центральних органів виконавчої влади, що

здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту, що функціонують у складі центральних органів виконавчої влади, здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

3. Фінансове забезпечення діяльності підрозділів з питань цивільного захисту суб'єктів господарювання здійснюється за рахунок коштів таких суб'єктів господарювання.

4. Фінансове забезпечення діяльності сил цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших не заборонених законодавством джерел.

Стаття 95. Фінансування медико-психологічної реабілітації

1. Фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України.

2. Обсяги фінансування медико-психологічної реабілітації рятувальників органів та підрозділів цивільного захисту визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Медико-психологічна реабілітація рятувальників інших аварійно-рятувальних служб, медичних працівників служби медицини катастроф здійснюється відповідно за рахунок коштів, які виділяються на утримання таких служб з державного або місцевих бюджетів чи за рахунок коштів суб'єктів господарювання.

4. Фінансування медико-психологічної реабілітації постраждалих, а також громадян, які залучалися до проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, здійснюється за рахунок коштів, що виділяються на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій з Державного бюджету України, в обсязі, що визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

5. Фінансування заходів медико-психологічної реабілітації неповнолітніх осіб, постраждалих у надзвичайній ситуації місцевого або об'єктового рівня, а також у яких внаслідок надзвичайної ситуації загинув один із батьків або обоє батьків, здійснюється за рахунок коштів державного або місцевих бюджетів, коштів суб'єктів господарювання, інших джерел. Для ефективного планування та забезпечення медико-психологічної реабілітації зазначених неповнолітніх осіб Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації щороку розробляють і забезпечують затвердження та виконання відповідних регіональних програм.

Стаття 96. Фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Фінансування робіт із запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

Глава 21. Матеріально-технічне забезпечення

Стаття 97. Матеріально-технічне забезпечення

1. Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання забезпечують підпорядковані їм підрозділи з питань цивільного захисту, сили цивільного захисту та інші організації, діяльність яких спрямована на виконання завдань і заходів з питань цивільного захисту, засобами цивільного захисту, іншим майном, службовими, навчальними, господарськими та підсобними приміщеннями, іншими об'єктами та спорудами (пожежними депо, сховищами для техніки, тренувальними залами, спортивними майданчиками), складськими площами в обсягах, необхідних для їх діяльності, а також надають у встановленому порядку земельні ділянки для їх розташування.

2. Земля, вода, інші природні ресурси, а також майно, що належать центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центральним органам виконавчої влади, що здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, є державною власністю та закріплюється за їх силами цивільного захисту, навчальними закладами та науковими установами, іншими підрозділами та об'єктами, що належать до сфери їх управління, на праві оперативного управління.

Стаття 98. Створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються з метою їх використання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій.

2. Матеріальні резерви для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій створюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту (оперативний матеріальний резерв), іншими центральними органами виконавчої влади (відомчий матеріальний резерв), місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування (регіональний та місцевий матеріальні резерви) та суб'єктами господарювання (об'єктовий матеріальний резерв).

3. Порядок створення та використання матеріальних резервів для запобігання і ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій визначається Кабінетом Міністрів України.

Розділ ІХ
КОМПЛЕКТУВАННЯ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ
ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ,
ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 22. Комплектування органів управління
та сил цивільного захисту

Стаття 99. Порядок комплектування органів управління та сил цивільного захисту

1. До персоналу (кадрів) органів управління та сил цивільного захисту належать особи рядового і начальницького складу, які проходять службу цивільного захисту за контрактом, державні службовці та інші працівники, з якими укладається трудовий договір.

2. Перелік посад, що підлягають заміщенню особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, та перелік посад для їх призначення затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Перелік посад, що підлягають заміщенню особами вищого начальницького складу служби цивільного захисту, та граничних спеціальних звань за цими посадами затверджується Президентом України.

4. Для доукомплектування сил цивільного захисту на час мобілізації центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, створюється у порядку, передбаченому статтею 107 цього Кодексу, резерв служби цивільного захисту.

5. Трудові відносини працівників органів управління та сил цивільного захисту регулюються законодавством про працю, державну службу та укладеними трудовими договорами (контрактами).

Стаття 100. Чисельність працівників та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту

1. Чисельність працівників та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту встановлюється Кабінетом Міністрів України.

Глава 23. Проходження служби цивільного захисту

Стаття 101. Порядок проходження служби цивільного захисту

1. Служба цивільного захисту – це державна служба особливого характеру, покликана забезпечувати пожежну охорону, захист населення і територій від негативного впливу надзвичайних ситуацій, запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, ліквідацію їх наслідків у мирний час та в особливий період.

2. Порядок проходження громадянами України служби цивільного захисту визначається цим Кодексом та положенням про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

3. На рядовий і начальницький склад служби цивільного захисту поширюється дія Дисциплінарного статуту, затвердженого законом.

4. Час проходження особами рядового і начальницького складу служби цивільного захисту зараховується до їхнього страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби відповідно до закону.

5. На осіб начальницького складу служби цивільного захисту поширюються вимоги та обмеження, передбачені Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції".

{Частина п'ята статті 101 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013}

Стаття 102. Прийняття на службу цивільного захисту та умови її проходження

1. На службу цивільного захисту приймаються на конкурсній та контрактній основі громадяни України з повною загальною середньою освітою, які відповідають кваліфікаційним вимогам і здатні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем, станом здоров'я виконувати свій службовий обов'язок.

2. Кваліфікаційні вимоги до осіб, які приймаються на службу цивільного захисту, визначаються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

3. Особи, зараховані на перший курс навчання навчальних закладів цивільного захисту, віком від 17 років, у тому числі ті, яким 17 років виповнюється в рік зарахування на навчання, для цілей цього Кодексу прирівнюються до осіб, прийнятих на службу цивільного захисту.

4. Не може бути прийнята на службу цивільного захисту особа, яка була засуджена за вчинення злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку, або на яку протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення.

Стаття 103. Контракт щодо проходження служби цивільного захисту

1. Щодо проходження служби цивільного захисту може бути укладено:

1) контракт про проходження служби цивільного захисту – з особою, яка призначається на посаду рядового або начальницького складу служби цивільного захисту;

2) контракт про навчання (проходження служби цивільного захисту) – з особою, зарахованою до навчального закладу цивільного захисту;

3) контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту – з особою, зарахованою до резерву служби цивільного захисту в порядку, передбаченому цим Кодексом.

2. Обов'язковою умовою контракту про навчання (проходження служби цивільного захисту) є заборона залучати відповідну особу до виконання робіт, пов'язаних з ризиком для життя і здоров'я.

3. Контракт щодо проходження служби цивільного захисту укладається на строк:

1) від трьох до п'яти років – з особами, які приймаються на службу за контрактом на посади, що заміщуються особами рядового і молодшого начальницького складу;

2) від трьох до десяти років – з особами, які приймаються на службу за контрактом на посади, що заміщуються особами середнього, старшого і вищого начальницького складу;

3) навчання – з особами, зарахованими до вищих навчальних закладів цивільного захисту;

4) п'ять років – з особами, які зараховуються до резерву служби цивільного захисту.

4. Форма, порядок і правила укладення контракту, припинення (розірвання) контракту та наслідки припинення (розірвання) контракту визначаються положенням про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу.

Стаття 104. Спеціальні звання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту

1. Особам, які проходять службу цивільного захисту, присвоюються такі спеціальні звання:

1) рядовий склад – рядовий служби цивільного захисту;

2) молодший начальницький склад – молодший сержант служби цивільного захисту, сержант служби цивільного захисту, старший сержант служби цивільного захисту, старшина служби цивільного захисту, прапорщик служби цивільного захисту, старший прапорщик служби цивільного захисту;

3) середній начальницький склад – молодший лейтенант служби цивільного захисту, лейтенант служби цивільного захисту, старший лейтенант служби цивільного захисту, капітан служби цивільного захисту;

4) старший начальницький склад – майор служби цивільного захисту, підполковник служби цивільного захисту, полковник служби цивільного захисту;

5) вищий начальницький склад – генерал-майор служби цивільного захисту, генерал-лейтенант служби цивільного захисту, генерал-полковник служби цивільного захисту, генерал служби цивільного захисту.

2. Порядок присвоєння та позбавлення спеціальних звань служби цивільного захисту, пониження та поновлення у спеціальних званнях служби цивільного захисту, а також присвоєння спеціальних звань служби цивільного захисту особам, які проходили відповідну службу в інших органах державної влади, у разі зарахування їх на службу цивільного захисту встановлюється положенням про порядок проходження служби цивільного захисту особами рядового і начальницького складу.

Стаття 105. Граничний вік перебування на службі цивільного захисту

1. Граничний вік перебування на службі цивільного захисту встановлюється:

1) для осіб рядового, молодшого і середнього начальницького складу – до 50 років;

2) для осіб старшого начальницького складу – до 55 років;

3) для осіб вищого начальницького складу – до 60 років.

2. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які мають високу професійну підготовку, досвід практичної роботи на займаній посаді, визнані придатними за станом здоров'я для проходження служби, можуть бути залишені за рішенням керівника центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, на їх прохання на службі понад граничний вік до п'яти років.

3. У виняткових випадках, перелік яких встановлюється центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за рішенням його керівника строк служби може бути продовжено повторно до п'яти років, а особам начальницького складу, які проходять службу в навчальних закладах та наукових установах і мають науковий ступінь або вчене звання, – до десяти років.

Стаття 106. Звільнення із служби цивільного захисту

1. Звільнення осіб рядового і начальницького складу із служби цивільного захисту проводиться:

1) у запас Збройних Сил України (з постановкою на військовий облік), якщо звільнені особи не досягли граничного віку перебування в запасі, встановленого Законом України "Про військовий обов'язок і військову службу", і за станом здоров'я придатні до військової служби;

2) у відставку, якщо звільнені особи досягли граничного віку перебування в запасі, встановленого Законом України "Про військовий обов'язок і військову службу", або визнані військово-лікарськими комісіями непридатними за станом здоров'я до військової служби із зняттям з військового обліку.

2. Контракт припиняється (розривається), а особи рядового і начальницького складу звільняються із служби цивільного захисту:

1) у зв'язку із закінченням строку контракту;

2) за віком – у разі досягнення граничного віку перебування на службі;

3) за станом здоров'я – на підставі висновку (постанови) центральної лікарсько-експертної комісії центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, про непридатність або обмежену придатність до служби;

4) у зв'язку із скороченням штатів – у разі неможливості використання на службі у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

5) відповідно до заяви особи, яка звільняється у зв'язку із сімейними обставинами або з інших поважних причин, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України;

б) у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту особою рядового чи начальницького складу;

- 7) у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту керівництвом органу управління, формування чи підрозділу, навчального закладу, наукової установи, іншої організації центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки;
 - 8) у зв'язку з набранням законної сили обвинувальним вироком суду;
- Пункт 8 частини другої статті 106 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013}
- 9) у зв'язку з призовом на строкову військову службу на підставі рішення районної (міської) призовної комісії;
 - 10) у разі неможливості переведення на іншу посаду у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі;
 - 11) у зв'язку з набуттям громадянства іншої держави;
 - 12) в інших випадках, передбачених законом.

3. Контракт припиняється (розривається), а особи начальницького складу звільняються із служби цивільного захисту також у зв'язку з набранням законної сили судовим рішенням, відповідно до якого особу притягнуто до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції".

{Частина третя статті 106 в редакції Закону № 224-VII від 14.05.2013}

4. У випадках, передбачених пунктом 8 частини другої та частиною третьою цієї статті, відповідні особи підлягають звільненню з посад у триденний строк з дня отримання відповідним органом або підрозділом цивільного захисту копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили.

Статтю 106 доповнено частиною четвертою згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013}

Стаття 107. Резерв служби цивільного захисту

1. Контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту укладається на добровільній основі з громадянином України, який отримав освіту у навчальному закладі цивільного захисту або звільнився із служби цивільного захисту чи з військової служби в запас, здатний за станом здоров'я проходити службу цивільного захисту та не досяг граничного віку перебування на службі цивільного захисту.

2. Особа, яка уклала контракт про перебування у резерві служби цивільного захисту:

- 1) зараховується до резерву служби цивільного захисту і вважається такою, що перебуває на спеціальному обліку, – протягом строку дії контракту;
- 2) приймається на час мобілізації на умовах, визначених цим контрактом, на службу цивільного захисту для виконання обов'язків за посадою, передбаченою відповідним штатним розписом.

3. За особою, прийнятою на службу цивільного захисту на основі контракту про перебування у резерві служби цивільного захисту, під час цільової мобілізації зберігаються місце роботи, а також займана посада та середня заробітна плата на підприємстві, в установі, організації незалежно від підпорядкування і форми власності.

4. Стосовно осіб, які зараховуються до резерву служби цивільного захисту, і за умовами, визначеними контрактом, прийматимуться на час мобілізації на службу цивільного захисту для виконання обов'язків осіб начальницького складу, за їх письмовою згодою проводиться спеціальна перевірка в порядку, встановленому Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції".

{Частина четверта статті 107 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013}

5. Порядок та обсяги підготовки осіб, які уклали контракти про перебування у резерві служби цивільного захисту, час та строки проведення зборів (навчальних або перевірочних) визначаються Кабінетом Міністрів України.

6. Порядок виплати і розміри грошового забезпечення осіб, які перебувають у резерві служби цивільного захисту, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

7. Збільшення граничної штатної чисельності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту на період цільової мобілізації здійснюється у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

8. Звільнення із служби цивільного захисту осіб, прийнятих на таку службу на основі контрактів про перебування у резерві служби цивільного захисту, здійснюється на підставі рішення, прийнятого у порядку, передбаченому законами України "Про правовий режим надзвичайного стану" та "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію".

Стаття 108. Присяга служби цивільного захисту

1. Громадяни України, які вперше приймаються на службу цивільного захисту, особисто складають та скріплюють власноручним підписом Присягу такого змісту:

"Я, громадянин України (прізвище, ім'я та по батькові), вступаючи на службу цивільного захисту, складаю Присягу та урочисто клянуся завжди залишатися відданим Українському народові, неухильно дотримуватися Конституції та законів України, бути чесним, сумлінним і дисциплінованим.

Присягаю з високою відповідальністю виконувати свій службовий обов'язок, вимоги статутів і наказів, постійно вдосконалювати професійну майстерність та всіляко сприяти зміцненню авторитету служби цивільного захисту.

Клянуся мужньо і рішуче захищати життя та здоров'я громадян, майно України, її навколишнє природне середовище від надзвичайних ситуацій.

Якщо я порушу цю Присягу, готовий нести відповідальність згідно із законами України".

Стаття 109. Статус рятувальника

1. Рятувальник – це особа, атестована на здатність до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж і яка безпосередньо бере в них участь, має відповідну спеціальну, фізичну, психологічну та медичну підготовку.

2. Громадяни України отримують статус рятувальника на підставі рішення відповідних атестаційних органів за результатами атестації.

Стаття 110. Права та обов'язки рятувальника

1. Рятувальник під час виконання покладених на нього обов'язків керується цим Кодексом, а також нормативно-правовими та іншими актами у сфері цивільного захисту та рятувальній та/або пожежній справі. Під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж рятувальник підпорядковується своїм безпосереднім і прямим начальникам. Ніхто інший, крім уповноважених на це посадових осіб, не має права втручатися в діяльність рятувальника під час проведення ним аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж.

2. Рятувальники мають право на:

- 1) отримання безоплатної екстреної медичної допомоги від медичних працівників служби медицини катастроф та у відповідних закладах охорони здоров'я, віднесених до складу служби медицини катастроф;
- 2) безоплатне проходження медико-психологічної реабілітації у закладах охорони здоров'я та реабілітаційних центрах у порядку, встановленому цим Кодексом;
- 3) вдосконалення своїх теоретичних знань та професійної майстерності в робочий час у встановленому порядку;
- 4) позачергове придбання квитків на всі види транспорту для проїзду до місця проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;
- 5) утворення в установленому порядку своїх професійних спілок (крім рятувальників – осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту).

3. Під час проведення робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій рятувальники мають право на:

- 1) повну та достовірну інформацію, у тому числі про суб'єктів господарювання і території, на яких проводяться аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи та/або гасіння пожежі, необхідну для виконання ними своїх службових обов'язків;
- 2) безперешкодний доступ на територію суб'єктів господарювання, що постраждали внаслідок надзвичайної ситуації;
- 3) вимогу від усіх осіб, які перебувають у зоні надзвичайної ситуації, дотримання встановлених норм безпеки;
- 4) екіпіровку та оснащення засобами цивільного захисту згідно з технологією проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт та/або гасіння пожеж;
- 5) безоплатне харчування.

4. Рятувальники зобов'язані:

- 1) бути ініціативними, самовідданими та наполегливими під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 2) активно проводити аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи, гасіння пожеж та вживати всіх необхідних заходів для рятування населення, надання йому домедичної та іншої допомоги, не допускати невиправданого ризику;
- 3) дотримуватися технології проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 4) у разі виявлення у позаслужбовий час пожежі або іншої надзвичайної ситуації повідомити про неї аварійно-рятувальному (пожежно-рятувальному) підрозділу і до його прибуття взяти на себе рятування населення, керівництво аварійно-рятувальними роботами або гасінням пожежі та організувати надання домедичної допомоги постраждалим;
- 5) проходити періодичну підготовку з питань надання домедичної допомоги постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій;
- 6) виконувати вимоги відповідних статутів, положень, правил з питань проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж;
- 7) удосконалювати свої професійні здібності, постійно підтримувати свій фізичний стан на належному рівні;
- 8) утримувати в готовності до використання засоби цивільного захисту;
- 9) роз'яснювати громадянам правила безпечної поведінки з метою недопущення надзвичайних ситуацій і порядок дій у разі їх виникнення;
- 10) зберігати в таємниці державну, службову та конфіденційну інформацію, що стала їм відомою у зв'язку з виконанням службових обов'язків.

5. Інші обов'язки рятувальників визначаються відповідними статутами, посадовими інструкціями (обов'язками) та контрактами, які укладаються з ними під час їх прийому на службу або роботу.

6. За неналежне виконання покладених обов'язків рятувальники несуть відповідальність відповідно до закону.

Стаття 111. Формений одяг і знаки розрізнення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників державних аварійно-рятувальних служб

1. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту забезпечуються форменим одягом і відповідними знаками розрізнення за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, іншому центральному органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки.

2. Опис та зразки форменого одягу і відповідних знаків розрізнення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та норми

забезпечення форменим одягом затверджуються Кабінетом Міністрів України.

3. Використання форменого одягу і знаків розрізнення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту сторонніми особами тягне за собою відповідальність відповідно до закону.

4. У державних аварійно-рятувальних службах форменим одягом забезпечуються основні працівники за рахунок коштів, передбачених на утримання таких державних аварійно-рятувальних служб, за нормами та зразками, затвердженими Кабінетом Міністрів України.

Стаття 112. Забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників аварійно-рятувальних служб спеціальним одягом, спорядженням і засобами індивідуального захисту

1. Для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та гасіння пожеж спеціальним одягом, спорядженням і засобами індивідуального захисту забезпечуються:

1) особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту – за рахунок коштів Державного бюджету України, що виділяються центральному органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, іншому центральному органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки;

2) працівники підрозділів відомчої, місцевої та добровільної пожежної охорони – за рахунок коштів місцевого бюджету та коштів суб'єктів господарювання, що утримують такі підрозділи пожежної охорони;

3) основні працівники аварійно-рятувальних служб – за рахунок коштів, передбачених на утримання таких аварійно-рятувальних служб;

4) працівники формувань цивільного захисту – за рахунок коштів суб'єктів господарювання, що утворюють такі формування.

Стаття 113. Забезпечення харчуванням осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників аварійно-рятувальних служб

1. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, та основні працівники аварійно-рятувальних служб, служби медицини катастроф забезпечуються безоплатним харчуванням:

1) під час проходження служби цивільного захисту – відповідно до норм і категорій професій, встановлених Кабінетом Міністрів України;

2) під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій – за рахунок коштів місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, коштів суб'єктів господарювання, на території яких сталася надзвичайна ситуація;

3) під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій на території інших держав, а також під час висування до цих держав та повернення до місця постійного розташування – за рахунок коштів, які виділяються для

забезпечення надання іноземним державам допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Стаття 114. Службові посвідчення

Особам та працівникам, які проходять службу цивільного захисту або працюють в органах управління і силах цивільного захисту, що віднесені до сфери управління центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, служби медицини катастроф, інших центральних органів виконавчої влади, які здійснюють державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сферах промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення, видаються службові посвідчення.

Зразки службових посвідчень, порядок їх видачі, вилучення та заміни встановлюються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, відповідно до їх повноважень.

На особливий період особам, які проходять службу цивільного захисту або працюють в органах управління та силах цивільного захисту, видаються посвідчення особи для персоналу цивільної оборони (цивільного захисту) міжнародного зразка, встановленого згідно з Додатковим протоколом до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосуються захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I від 8 червня 1977 року).

Розділ X

СОЦІАЛЬНИЙ ТА ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ ОСІБ РЯДОВОГО І НАЧАЛЬНИЦЬКОГО СКЛАДУ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ТА СИЛ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ І ОСІБ, ЗВІЛЬНЕНИХ ІЗ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Глава 24. Соціальний та правовий захист

Стаття 115. Соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту

1. Держава забезпечує соціальний та правовий захист осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників органів управління та сил цивільного захисту і членів їхніх сімей відповідно до Конституції України, цього Кодексу та інших законодавчих актів.

Стаття 116. Забезпечення громадянських прав та свобод осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівників аварійно-рятувальних служб

1. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту мають право утворювати свої громадські об'єднання відповідно до законодавства. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту не можуть бути членами політичних партій, організацій чи рухів. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, працівникам професійних аварійно-рятувальних служб забороняється організовувати страйки або брати в них участь.

2. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту на період проходження такої служби зобов'язані зупинити членство у політичних партіях, організаціях чи рухах.

**Глава 25. Медичне забезпечення,
одноразова грошова допомога та страхування**

Стаття 117. Медичне та санаторно-курортне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, членів їхніх сімей та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб

1. Медичне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту організовується та здійснюється закладами охорони здоров'я центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

2. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту щороку проходять медичний огляд з подальшим проведенням лікувально-профілактичних заходів у разі потреби.

3. У разі відсутності за місцем служби чи проживання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту закладів охорони здоров'я центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а також у разі відсутності в таких закладах (підрозділах) необхідних відділень, фахівців, спеціального обладнання безоплатна медична допомога зазначеним особам надається в закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, інших державних або комунальних закладах охорони здоров'я за рахунок коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

4. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту мають право на санаторно-курортне лікування в санаторно-курортних закладах центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, а

також в інших санаторно-курортних закладах незалежно від форми власності та відомчої належності за рахунок коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Пільги, передбачені цією частиною, надаються за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

{Частина четверту статті 117 доповнено абзацом другим згідно із Законом № 1166-VII від 27.03.2014}

5. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які направляються після лікування в закладах охорони здоров'я до санаторію для продовження лікування, путівки надаються безоплатно.

6. Особи, звільнені із служби цивільного захисту, визнані інвалідами I та II групи внаслідок захворювання, травми або поранення, пов'язаних з проходженням служби, забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування незалежно від виду пенсії, яку вони отримують. Інваліди III групи, звільнені із служби за станом здоров'я, які отримують пенсію по інвалідності, забезпечуються путівками для санаторно-курортного лікування за наявності медичних показань.

7. Особи, звільнені із служби цивільного захисту, визнані інвалідами внаслідок захворювання, каліцтва, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, мають право на медичне та санаторно-курортне забезпечення за рахунок коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, інших центральних органів виконавчої влади, які здійснюють державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сфері промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення.

8. Порядок та умови надання медичної допомоги, забезпечення санаторно-курортним лікуванням осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членів їхніх сімей у закладах охорони здоров'я Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ України, центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, в інших державних або комунальних закладах охорони здоров'я, а також взаєморозрахунки між ними та центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, встановлюються Кабінетом Міністрів України.

9. Медичне забезпечення основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб здійснюється закладами охорони здоров'я, що входять до їх складу, та за договорами на медичне обслуговування в державних або

комунальних закладах охорони здоров'я за рахунок коштів, передбачених на утримання цих служб.

10. Основні працівники професійних аварійно-рятувальних служб повинні проходити періодичний медичний огляд, а також медичний огляд після проведення аварійно-рятувальних робіт. Періодичність медичних оглядів і порядок їх проведення встановлюються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

11. На прохання особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту, основного працівника професійних аварійно-рятувальних служб проводиться позачерговий медичний огляд, якщо така особа вважає, що погіршення стану її здоров'я пов'язано з виконанням нею професійних обов'язків або перешкоджає подальшому проходженню служби.

12. Позачерговий медичний огляд особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту, основного працівника професійних аварійно-рятувальних служб може проводитися за ініціативою роботодавця, якщо стан здоров'я такої особи перешкоджає подальшому проходженню служби або виконанню службових обов'язків за контрактом.

13. Порядок організації медичного забезпечення, тимчасового звільнення від виконання службових обов'язків осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту у разі захворювань, травм або поранень визначаються центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

14. Особи, які безпосередньо брали участь у проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт або залучалися до цілодобового чергування, пов'язаного з ліквідацією наслідків надзвичайної ситуації, мають право один раз на рік пройти безоплатно курс медико-психологічної реабілітації строком не менш як 14 днів, а ті з них, які отримали травми або брали участь у проведенні аварійно-рятувальних робіт, пов'язаних із загибеллю людей, зобов'язані пройти відповідне лікування та реабілітацію в центрах медико-психологічної реабілітації.

15. Висновок про необхідність направлення на медико-психологічну реабілітацію основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб та працівників цивільного захисту надають лікарсько-експертні комісії центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, або медико-соціальні експертні комісії центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за місцем роботи.

16. Висновок про необхідність направлення на медико-психологічну реабілітацію осіб рядового і начальницького складу служби цивільного

захисту надають лікарсько-експертні комісії центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

17. На час проходження медичного огляду та медико-психологічної реабілітації за основними працівниками професійних аварійно-рятувальних служб, працівниками цивільного захисту зберігається середній заробіток за місцем роботи.

18. Проїзд до місця лікування та проведення медико-психологічної реабілітації і назад осіб, які відповідно до цієї статті мають право на лікування та медико-психологічну реабілітацію, здійснюється за рахунок коштів, передбачених на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, професійних аварійно-рятувальних служб.

19. Порядок організації та проведення медико-психологічної реабілітації визначається спільним актом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

20. З метою недопущення виникнення та поширення інфекційних хвороб, отруєнь, радіаційних уражень серед осіб рядового і начальницького складу та працівників служби цивільного захисту медичними підрозділами центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, організовується і здійснюється санітарно-епідеміологічний нагляд в органах та підрозділах, віднесених до сфери їх управління.

Стаття 118. Виплата одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), травми або поранення, захворювання чи інвалідності осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту

1. У разі загибелі (смерті) особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків сім'ї загиблого (померлого), а в разі її відсутності – його батькам та утриманцям виплачується одноразова грошова допомога у розмірі десятирічного грошового забезпечення загиблого (померлого) за останньою посадою, яку він обіймав, у порядку та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України.

2. У разі травми або поранення, заподіяного особі рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків, а також інвалідності, що настала у період проходження служби або не пізніше ніж через три місяці після звільнення із служби, чи після закінчення цього строку, але внаслідок захворювання або нещасного випадку, що стався у період проходження служби, пов'язаного з виконанням службових обов'язків, залежно від ступеня

втрати працездатності такій особі виплачується одноразова грошова допомога у розмірі до п'ятирічного грошового забезпечення за останньою посадою у порядку та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України. Визначення ступеня втрати працездатності особою рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту у період проходження служби у кожному випадку ушкодження здоров'я здійснюється в індивідуальному порядку відповідно до законодавства.

3. У всіх випадках розмір одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті) особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту не може бути меншим за стократний розмір прожиткового мінімуму, встановленого законом для працездатних осіб на час виплати допомоги.

4. Якщо особа рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту або члени її сім'ї одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги з підстав, передбачених цією статтею, та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, встановленої іншими законами, виплата відповідних грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором особи, яка має право на отримання таких виплат.

Глава 26. Забезпечення житлом та оплата комунальних послуг

Стаття 119. Забезпечення житлом осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників

1. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та члени їхніх сімей забезпечуються жилими приміщеннями за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів.

2. Жила площа особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які потребують поліпшення житлових умов, надається державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування у першочерговому порядку.

3. До одержання жилого приміщення для постійного проживання особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту надаються службові жилі приміщення або жила площа в гуртожитку. У разі відсутності в органів чи підрозділів цивільного захисту такого житла відповідний орган чи підрозділ цивільного захисту тимчасово орендує житло для забезпечення ним осіб рядового і начальницького складу органів чи підрозділів цивільного захисту або за бажанням цих осіб виплачує їм грошову компенсацію за піднайом (найом, оренду) жилого приміщення в порядку, розмірі та на умовах, встановлених Кабінетом Міністрів України. За такими особами зберігається право на жилу площу, яку вони займали до вступу на службу цивільного захисту. Вони не можуть бути виключені із списків громадян, взятих на квартирний облік. У разі продовження служби понад п'ять років забезпечення зазначених осіб жилими приміщеннями за місцем служби проводиться на загальних підставах.

4. Особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту та членам їхніх сімей, які проживають разом з ними, надається жила приміщення, що має відповідати вимогам статті 50 Житлового кодексу Української РСР.

5. Особи рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, а також ті, хто перебував на службі не менш як 20 років, та прирівняні до них особи, звільнені із служби за станом здоров'я, віком або у зв'язку із скороченням чисельності або штату, забезпечуються жилими приміщеннями центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями в першочерговому порядку, але не пізніше ніж у тримісячний строк з дня прибуття такої особи до місця проживання, обраного з урахуванням встановленого порядку.

6. Особам рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, звільненим із служби у зв'язку з інвалідністю внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва) або захворювання, одержаних під час проходження служби, жилі приміщення за місцем проживання, обраним з урахуванням встановленого порядку, надаються в першочерговому порядку відповідно до законодавства.

7. Курсантам і слухачам вищих навчальних закладів центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, які мають сім'ю, надається жила площа в сімейних гуртожитках. У разі відсутності сімейних гуртожитків їм виплачується за місцем служби грошова компенсація за тимчасовий піднайом (найом, оренду) жилого приміщення в розмірах, визначених Кабінетом Міністрів України.

8. За особами рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які мають вислугу не менш як 20 років, у разі направлення їх для проходження служби за межі України або у разі переведення на службу в місцевість, що зазнала інтенсивного радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи, жила площа, яку вони та члени їхніх сімей займають, бронюється на весь час їх перебування за межами України чи в зазначеній місцевості.

9. Особи рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які мають загальний строк служби, у тому числі військової або внутрішньої служби, не менш як 17 років і потребують поліпшення житлових умов, мають право на безоплатне надання місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування земельної ділянки для будівництва та обслуговування жилого будинку, господарських будівель і споруд (присадибна ділянка), індивідуального дачного і гаражного будівництва, ведення особистого селянського господарства, садівництва, городництва в населених пунктах, обраних ними для проживання, в установленому порядку. Зазначені особи та члени їхніх сімей вносять плату за земельні ділянки в розмірі 50 відсотків установлених ставок.

10. Органи місцевого самоврядування в межах визначених законом повноважень виділяють земельні ділянки і можуть надавати допомогу в будівництві приватного житлового будинку та придбанні будівельних матеріалів особам рядового і начальницького складу цивільного захисту, батькам осіб рядового і начальницького складу цивільного захисту, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження служби, а також особам рядового і начальницького складу цивільного захисту, які стали інвалідами під час проходження служби, якщо вони виявили бажання побудувати приватний житловий будинок.

11. Особи рядового і начальницького складу цивільного захисту, які не мають жилого приміщення для постійного проживання, мають право на одержання на пільгових умовах кредиту банку на індивідуальне житлове будівництво або на придбання приватного житлового будинку (квартири) на строк до 20 років з погашенням за рахунок коштів, призначених у Державному бюджеті України на утримання центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центрального органу виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, для тих, хто має загальний строк служби, у тому числі військової або внутрішньої служби, більш як 15 років – 50 відсотків, більш як 20 років – 75 відсотків, більш як 25 років – 100 відсотків кредиту банку. Зазначений кредит надається особі рядового чи начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту тільки один раз протягом усього часу проходження нею служби у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України.

12. Особи рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які мають вислугу на службі не менш як 20 років, у разі звільнення із служби за станом здоров'я, віком, у зв'язку із скороченням чисельності або штату, а також особи, які стали інвалідами I чи II групи, члени сімей осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які загинули (померли) або пропали безвісти під час проходження служби, мають право на безоплатне одержання в приватну власність жилого приміщення, яке вони займають у будинках державного житлового фонду, відповідно до закону.

13. Сім'ї загиблих (померлих) під час проходження служби осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів цивільного захисту, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечуються протягом трьох місяців жилими приміщеннями для постійного проживання.

14. Сім'ї загиблих (померлих) під час виконання службових обов'язків працівників органів і підрозділів цивільного захисту, які потребують поліпшення житлових умов, забезпечуються житлом у першочерговому порядку.

15. За сім'ями рятувальників, загиблих (померлих) під час виконання ними службових обов'язків, зберігається право на одержання житла, у тому числі на умовах, передбачених укладеними з рятувальниками контрактами. Центральний орган виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, центральний орган виконавчої влади, який здійснює державний нагляд у сфері техногенної та пожежної безпеки, аварійно-рятувальна служба, в якій працював загиблий (померлий) рятувальник, повинні спільно з відповідною місцевою державною адміністрацією, органом місцевого самоврядування, громадською організацією протягом шести місяців з дня загибелі (смерті) рятувальника вирішити питання щодо забезпечення його сім'ї житлом.

16. Рятувальники професійних аварійно-рятувальних служб після виходу на пенсію за наявності загального стажу роботи в цих службах на посадах рятувальників понад 20 років, а також у разі каліцтва, що настало під час чи внаслідок виконання службових обов'язків, забезпечуються жилими приміщеннями за місцем проживання місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування у першочерговому порядку відповідно до законодавства.

Стаття 120. Оплата комунальних послуг

1. Знижка у розмірі 50 відсотків плати за користування житлом (квартирна плата) та комунальними послугами (водопостачання, газ, електрична, теплова енергія та інші послуги) у жилих будинках незалежно від форми власності у межах норм споживання, передбачених законодавством, та вартості палива, у тому числі рідкого, у межах встановлених норм для осіб, які проживають у будинках, що не мають централізованого опалення, надається:

- 1) особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членам їхніх сімей, які перебувають на їх утриманні;
- 2) батькам та членам сімей осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які загинули (померли) або зникли безвісти під час виконання службових обов'язків;
- 3) особам, звільненим із служби цивільного захисту за віком, через хворобу або за вислугою років, та які стали інвалідами під час виконання службових обов'язків, та членам їхніх сімей.

2. Пільги, передбачені частиною першою цієї статті, надаються особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та членам їхніх сімей, які перебувають на їх утриманні, за умови, якщо розмір середньомісячного сукупного доходу сім'ї в розрахунку на одну особу за попередні шість місяців не перевищує величини доходу, який дає право на податкову соціальну пільгу, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Частина друга статті 120 в редакції Закону № 1166-VII від 27.03.2014}

Глава 27. Додаткові гарантії соціального захисту

Стаття 121. Соціальний захист членів сімей осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб

1. Діти загиблих (померлих) під час виконання службових обов'язків осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та основних працівників професійних аварійно-рятувальних служб мають право вступу до навчальних закладів цивільного захисту поза конкурсом, а також до інших навчальних закладів відповідно до закону.

2. У разі загибелі (смерті) особи рядового чи начальницького складу служби цивільного захисту під час виконання службових обов'язків членам її сім'ї або особі, яка здійснила її поховання, виплачується допомога на поховання і компенсація матеріальних витрат на ритуальні послуги та спорудження надгробка у розмірі, встановленому Кабінетом Міністрів України.

3. За сім'єю загиблого (померлого) працівника, який забезпечував відомчу і місцеву пожежну охорону, та особи, яка забезпечувала добровільну пожежну охорону, зберігається право на пільги, якими вони користувалися за місцем роботи.

Стаття 122. Додаткові гарантії соціального захисту осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та працівників органів управління та сил цивільного захисту

1. Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації та органи місцевого самоврядування за рахунок місцевих бюджетів до встановлених цим Кодексом можуть встановлювати додаткові гарантії щодо соціального захисту осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та працівників органів управління та сил цивільного захисту.

Стаття 123. Проїзд осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальників

1. У разі службових відряджень особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту та рятувальники мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту незалежно від наявності вільних місць, а також розміщення у готелях.

2. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту у разі переїзду на нове місце служби виплачується підйомна допомога у розмірі та порядку, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Стаття 124. Ветерани служби цивільного захисту

1. Статус ветерана служби цивільного захисту та члена сім'ї ветерана служби цивільного захисту встановлюється законом.

Глава 28. Грошове та пенсійне забезпечення, оплата праці

Стаття 125. Грошове забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту

1. Держава гарантує достатнє грошове забезпечення особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту з метою створення умов для належного та сумлінного виконання ними службових обов'язків.

2. Порядок та умови грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту встановлюються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 126. Оплата праці працівників, які забезпечують відомчу та місцеву пожежну охорону і входять до складу формувань або спеціалізованих служб цивільного захисту

1. Оплата праці працівників, які забезпечують відомчу та місцеву пожежну охорону, здійснюється відповідно до законодавства.

2. Оплата праці працівників, які входять до складу формувань або спеціалізованих служб цивільного захисту, за час їх роботи з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснюється за основною посадою відповідно до законодавства.

3. Винагорода особам, які забезпечують добровільну пожежну охорону, за час їх участі у гасінні пожеж, здійсненні пожежно-профілактичних заходів та чергувань, громадянам, які залучалися в індивідуальному порядку до робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, здійснюється згідно з укладеними цивільно-правовими договорами між такими особами та Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою державною адміністрацією або органом місцевого самоврядування, суб'єктом господарювання, які залучали громадян до проведення зазначених робіт, за рахунок коштів, що виділяються для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, з розрахунку середньомісячного заробітку за місцем основної роботи, але не менше десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 127. Пенсійне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту

1. Пенсійне забезпечення осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту здійснюється у порядку та розмірах, встановлених Законом України "Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб".

Глава 29. Робочий час та відпустки

Стаття 128. Робочий час в органах та підрозділах цивільного захисту

1. Для осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту встановлюється 40-годинний робочий тиждень.

2. Із встановленням режимів підвищеної готовності, надзвичайної ситуації, а також у разі загрози виникнення окремих надзвичайних ситуацій або під час ліквідації їх наслідків особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту і працівники органів та підрозділів цивільного захисту несуть службу та працюють понад установлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні.

3. Працівникам органів та підрозділів цивільного захисту за роботу понад установлену тривалість робочого часу, а також у вихідні та святкові дні здійснюється оплата праці згідно з трудовим законодавством.

4. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту за службу і роботу у вихідні та святкові дні надаються інші дні відпочинку.

Стаття 129. Право осіб рядового і начальницького складу цивільного захисту на відпустки. Порядок надання особам рядового і начальницького складу цивільного захисту відпусток та відкликання з них

1. Особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту мають право на такі види відпусток:

- 1) щорічна основна відпустка;
- 2) додаткова відпустка у зв'язку з навчанням;
- 3) творча відпустка;
- 4) інші додаткові відпустки, передбачені законодавством;
- 5) соціальні відпустки:
 - а) у зв'язку з вагітністю та пологами;
 - б) по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку;
 - в) відпустка для лікування у зв'язку з хворобою;
 - г) відпустка за сімейними обставинами та з інших поважних причин.

2. Особам рядового і начальницького складу цивільного захисту надаються щорічні основні відпустки із збереженням грошового і матеріального забезпечення та наданням грошової допомоги на оздоровлення у розмірі місячного грошового забезпечення. Тривалість щорічної основної відпустки для осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які мають вислугу років (у календарному вимірі), обчислену в порядку, передбаченому для призначення пенсій особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту до 10 років, становить 30 календарних днів, від 10 до 15 років – 35 календарних днів, від 15 до 20 років – 40 календарних днів, 20 і більше років – 45 календарних днів.

3. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту – учасникам бойових дій та прирівняним до них особам надаються незалежно від вислуги років щорічні основні відпустки тривалістю 45 календарних днів у зручний для них час.

4. Тривалість відпусток обчислюється у календарних днях. Під час визначення тривалості щорічної основної відпустки, що надається особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, а також соціальних відпусток, що надаються особам, які мають дітей, святкові та неробочі дні не враховуються.

5. Під час визначення тривалості відпустки не враховується час, необхідний для проїзду у межах України до місця проведення відпустки і повернення назад. Не враховується зазначений час також у разі поділу відпустки на дві частини та відкликання працівника з відпустки.

6. Щорічна основна відпустка надається протягом календарного року. В особливих випадках з дозволу відповідного керівника щорічна основна відпустка може надаватися за минулий рік у I кварталі наступного року за умови, що раніше її не було надано через виняткові обставини.

7. Тривалість щорічної основної відпустки у році початку служби обчислюється з розрахунку $1/12$ тривалості відпустки, на яку мають право особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, за кожний повний місяць служби до кінця календарного року. При цьому особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які мають право на відпустку тривалістю 10 і більше календарних днів, надається додатково час, необхідний для проїзду до місця проведення відпустки і повернення назад. Відпустка тривалістю менш як 10 календарних днів може бути надана за бажанням особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту одночасно із щорічною основною відпусткою в наступному році. У такому самому порядку надається щорічна основна відпустка і особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які перебували у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку.

8. Щорічна основна відпустка тривалістю 40 і більше календарних днів на прохання особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту може бути поділена на дві частини за умови, що основна її частина становитиме 30 календарних днів.

9. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які захворіли під час щорічної основної відпустки або щорічної додаткової відпустки, зазначена відпустка продовжується після одужання керівником, який її надавав, на кількість невикористаних днів відпустки.

10. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, допущеним до складання вступних іспитів у навчальних закладах цивільного захисту та інших навчальних закладах, надаються відпустки на строк, зазначений у повідомленні навчального закладу про допуск до складання вступних іспитів, без урахування часу, необхідного для проїзду до місця розташування навчального закладу і повернення назад.

11. Курсантам (слухачам) навчальних закладів цивільного захисту, які навчаються за денною формою, надаються згідно з навчальними планами канікулярні відпустки тривалістю: зимова – до 14 календарних днів, літня – 30 календарних днів. Тривалість таких відпусток не залежить від вислуги років.

Літня канікулярна відпустка є основною, а зимова – додатковою. Час, необхідний для проїзду до місця проведення цих відпусток і повернення назад, не враховується.

У разі наявності навчальної заборгованості у курсантів навчальних закладів цивільного захисту відпустка надається їм після ліквідації заборгованості в межах строків, установлених графіком навчального процесу. При цьому тривалість літньої відпустки не може бути меншою за 15 календарних днів.

Курсантам (слухачам) навчальних закладів цивільного захисту, крім канікулярних відпусток, зазначених в абзаці першому цієї частини, можуть надаватися додаткові відпустки для лікування у зв'язку з хворобою або за сімейними обставинами в порядку, передбаченому частинами шістнадцятою та сімнадцятою цієї статті.

12. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, кандидатури яких затверджено для направлення на навчання чи виїзду у відрядження за межі України, щорічна основна відпустка надається з урахуванням повного використання її до початку навчання або виїзду за межі України.

13. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які закінчили навчальні заклади цивільного захисту і яким присвоєно перше спеціальне звання середнього начальницького складу, щорічна основна відпустка надається безпосередньо після закінчення цих навчальних закладів тривалістю 30 календарних днів, як правило, за місцем служби, куди їх направлено для подальшого проходження служби.

14. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які перебувають у відрядженні за межами України, дозволяється за їх бажанням об'єднати щорічну основну відпустку за два роки. Загальна тривалість об'єднаної відпустки не повинна перевищувати 90 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місця проведення відпустки і повернення назад.

15. У разі переміщення зазначених осіб по службі невикористана об'єднана відпустка (частина відпустки) за минулий та поточний роки надається за новим місцем служби чи посадою. У разі службової необхідності об'єднана відпустка може бути поділена на частини у межах загальної тривалості.

16. Особам рядового і начальницького складу додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки та соціальні відпустки надаються відповідно до Закону України "Про відпустки". Інші додаткові відпустки надаються їм на підставах та в порядку, встановлених законодавством.

17. Відпустка за сімейними обставинами із збереженням грошового та матеріального забезпечення надається особам рядового і начальницького складу цивільного захисту у разі:

- 1) укладення ними шлюбу – тривалістю до 10 календарних днів;
- 2) тяжкого стану здоров'я або смерті рідних по крові або по шлюбу:
 - а) дружини (чоловіка), батька (матері), вітчима (мачухи), сина (дочки), пасинка (падчерки), рідного брата (рідної сестри) особи рядового і начальницького складу цивільного захисту, батька (матері) подружжя або особи, на вихованні якої перебувала особа рядового і начальницького складу цивільного захисту, – тривалістю до семи календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місця проведення відпустки та назад;
 - б) інших рідних – тривалістю до трьох календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місця проведення відпустки та назад;
- 3) пожежі або іншого стихійного лиха, яке спіткало сім'ю особи рядового і начальницького складу цивільного захисту або осіб, зазначених у пункті 2 цієї частини, – тривалістю до 15 календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місця проведення відпустки та назад;

4) в інших виняткових випадках, коли присутність особи рядового і начальницького складу в сім'ї необхідна, за рішенням відповідного керівника (начальника) органу та підрозділу цивільного захисту – тривалістю до трьох календарних днів без урахування часу, необхідного для проїзду до місця проведення відпустки та назад.

18. Відпустка за сімейними обставинами надається у разі використання особою рядового і начальницького складу служби цивільного захисту щорічної основної та інших додаткових відпусток.

19. Відпустки для лікування у зв'язку з хворобою із збереженням грошового та матеріального забезпечення надаються на підставі висновку лікарсько-експертної комісії. Тривалість таких відпусток визначається характером захворювання на підставі висновку лікувального закладу. Загальний час безперервного перебування у звільненні від виконання службових обов'язків через тимчасову втрату працездатності у зв'язку з хворобою та у відпустці для лікування у зв'язку з хворобою не має перевищувати чотирьох місяців (крім випадків, коли законодавством передбачено більший строк перебування на лікуванні). Цей строк може бути продовжено рішенням прямих начальників на підставі висновку лікувального закладу.

20. Час перебування на лікуванні осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту у зв'язку з одержанням ними під час виконання службових обов'язків травм, професійних захворювань та інших ушкоджень здоров'я не обмежується. На огляд лікарсько-експертної комісії зазначені особи направляються після закінчення лікування.

21. Після видання наказу про звільнення особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту із служби відпустка для лікування у зв'язку з хворобою не надається.

22. Дружині (чоловіку) особи рядового і начальницького складу щорічна основна відпустка за її (його) бажанням надається у зручний для неї (нього) час одночасно із щорічною основною відпусткою особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту.

23. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які звільняються із служби, крім осіб, які звільняються за віком, станом здоров'я та у зв'язку із скороченням штатів, надається за їх бажанням щорічна основна відпустка з розрахунку 1/12 тривалості відпустки, на яку вони мають право згідно з цим Кодексом, за кожний повний місяць служби у році звільнення. При цьому у разі, якщо тривалість відпустки становить більш як 10 календарних днів, надається додатковий час, необхідний для проїзду до місця проведення відпустки і повернення назад.

24. Особам рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, які звільняються із служби за віком, станом здоров'я та у зв'язку із скороченням штатів, щорічна основна відпустка надається за їх бажанням у році звільнення тривалістю, встановленою цим Кодексом.

25. У рік звільнення зазначених у частинах двадцять третій, двадцять четвертій цієї статті осіб рядового та начальницького складу цивільного захисту із служби у разі невикористання ними щорічної основної або додаткової відпустки їм виплачується грошова компенсація за всі невикористані дні щорічної основної відпустки, а також дні додаткової відпустки.

26. У разі звільнення особи рядового і начальницького складу цивільного захисту до закінчення календарного року, за який він уже використав щорічну основну та щорічну додаткову відпустки, крім осіб, які звільняються із служби за віком, станом здоров'я, у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі або у зв'язку із скороченням штатів, або проведенням організаційних заходів, на підставі наказу керівника (начальника) органу та підрозділу цивільного захисту, керівника органу управління, навчального закладу, установи та організації проводиться відрахування із грошового забезпечення за дні відпустки, що були використані в рахунок тієї частини календарного року, яка залишилася після звільнення особи рядового і начальницького складу цивільного захисту.

27. У разі смерті особи рядового і начальницького складу цивільного захисту відрахування з його грошового забезпечення за використані дні відпустки не проводяться.

28. У разі звільнення особи рядового і начальницького складу цивільного захисту із служби (крім звільнення через службову невідповідність, у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набрав законної сили, яким призначено покарання у виді позбавлення волі, обмеження волі, позбавлення спеціального звання чи позбавлення права обіймати певні посади, у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених Законом України "Про засади запобігання і протидії корупції", у зв'язку з позбавленням спеціального звання в дисциплінарному порядку, а також у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту особою рядового і начальницького складу) та невикористання ними щорічної основної відпустки за їх бажанням надається невикористана відпустка з наступним звільненням їх із служби.

{Частина двадцять восьма статті 129 із змінами, внесеними згідно із Законом № 224-VII від 14.05.2013}

29. Датою звільнення особи рядового і начальницького складу цивільного захисту із служби у такому разі є останній день відпустки.

30. У разі звільнення особи рядового і начальницького складу цивільного захисту із служби у зв'язку із закінченням строку контракту невикористана ним щорічна основна відпустка за його бажанням може надаватися тоді, коли час цієї відпустки повністю або частково перевищує строк контракту. У такому разі дія такого контракту продовжується до закінчення відпустки.

31. Відкликання осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту із щорічної основної відпустки допускається лише у разі службової необхідності керівником, який її надав. Невикористана частина відпустки надається в порядку, передбаченому частиною шостою цієї статті. Якщо невикористана частина відпустки становить 10 і більше календарних днів, особі рядового і начальницького складу служби цивільного захисту надається додатково час, необхідний для проїзду до місця проведення відпустки і повернення назад, але не далі населеного пункту, з якого її було відкликано.

32. Працівникам органів управління та сил цивільного захисту відпустки надаються на підставах та в порядку, встановленому законодавством.

Розділ XI ЗАКЛЮЧНА ЧАСТИНА

Глава 30. Додаткові функції суб'єктів забезпечення цивільного захисту

Стаття 130. Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту

1. Для організації діяльності єдиної державної системи цивільного захисту Кабінетом Міністрів України, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, центральними органами виконавчої влади, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання розробляються та затверджуються:

1) план реагування на надзвичайні ситуації (розробляється у масштабі України, галузі, Автономної Республіки Крим, області, міста, району, району у місті, суб'єкта господарювання), а суб'єктами господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше розробляється та затверджується інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій;

2) план локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки;

3) план цивільного захисту на особливий період (розробляється у масштабі України, галузі, Автономної Республіки Крим, області, міста, району, району у місті, а також суб'єкта господарювання, який продовжує роботу у воєнний час та який віднесено до категорії цивільного захисту);

4) план основних заходів цивільного захисту України на рік;

5) план основних заходів цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем та їх ланок на рік;

6) план проведення цільової мобілізації для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного рівня у мирний час або відповідні заходи в мобілізаційних планах щодо проведення такої цільової мобілізації (розробляється на всіх рівнях).

2. Порядок розроблення планів визначається Кабінетом Міністрів України.

Стаття 131. Облік надзвичайних ситуацій

1. В Україні ведеться єдиний облік надзвичайних ситуацій, зокрема пожеж.
2. Облік надзвичайних ситуацій та пожеж ведеться у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.
3. Центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання зобов'язані вести облік надзвичайних ситуацій, зокрема пожеж, які виникають на їх територіях та об'єктах, подавати у встановленому порядку відповідну статистичну звітність, аналізувати причини виникнення надзвичайних ситуацій та пожеж і вживати заходів до їх недопущення.

Стаття 132. Наукове та науково-технічне забезпечення здійснення заходів цивільного захисту

1. З метою наукового та науково-технічного забезпечення виконання завдань і функцій цивільного захисту в системах центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, функціонують відомчі наукові установи та науково-виробничі об'єкти, які утворюються за рішенням Кабінету Міністрів України за поданням таких органів, погодженим з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки.
2. Необхідна кількість та спеціалізація відомчих наукових установ та науково-виробничих об'єктів визначається центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, та центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я, за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки.
3. Наукова та науково-технічна діяльність відомчих наукових установ та науково-виробничих об'єктів провадиться відповідно до законів України "Про наукову і науково-технічну діяльність", "Про наукову і науково-технічну експертизу", актів Кабінету Міністрів України та відповідних центральних органів виконавчої влади, до сфери управління яких вони належать.
4. Організація наукової та науково-технічної діяльності відомчих наукових установ та науково-виробничих об'єктів визначається відповідними центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких вони належать.

Стаття 133. Аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання і територій

1. Суб'єкти господарювання та окремі території, на яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, підлягають постійному та

обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі аварійно-рятувальними службами, які пройшли атестацію в установленому порядку.

{Частина перша статті 133 із змінами, внесеними згідно із Законом № 353-VII від 20.06.2013}

2. Аварійно-рятувальне обслуговування передбачає надання послуг з проведення відповідних робіт із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій (профілактики), локалізації і ліквідації наслідків аварій, інших послуг відповідно до укладеної угоди.

3. Суб'єкти господарювання, галузі та окремі території, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню, а також порядок такого обслуговування визначаються Кабінетом Міністрів України.

Стаття 134. Надання платних послуг аварійно-рятувальними службами

1. Державні, регіональні та комунальні аварійно-рятувальні служби можуть надавати платні послуги, що не суперечать та не перешкоджають їх основній діяльності.

{Абзац перший частини першої статті 134 із змінами, внесеними згідно із Законом № 353-VII від 20.06.2013}

Перелік платних послуг визначається Кабінетом Міністрів України.

2. Використання коштів, одержаних від наданих платних послуг, здійснюється відповідно до законодавства.

Глава 31. Міжнародне співробітництво у сфері цивільного захисту

Стаття 135. Надання допомоги іноземним державам у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Надання іноземним державам допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється на підставі запиту про допомогу у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації від уповноваженого на це органу іноземної держави, яка потерпає від надзвичайної ситуації.

2. Рішення про надання допомоги у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій іноземним державам, від яких надійшов запит про таку допомогу, зокрема про направлення аварійно-рятувальних підрозділів за межі території України, приймає Кабінет Міністрів України.

3. У разі надходження від адміністративно-територіальної одиниці суміжної іноземної держави запиту про допомогу у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації право прийняття рішення про направлення підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та спеціальної техніки для надання допомоги надається керівнику центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 136. Отримання Україною міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій

1. Отримання Україною міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації здійснюється на підставі запиту про отримання такої

допомоги або запропонованої допомоги з боку іноземних держав та міжнародних організацій.

2. Рішення про направлення запиту на отримання міжнародної допомоги для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації до міжнародних організацій або окремих іноземних держав приймає Кабінет Міністрів України.

3. У разі виникнення надзвичайної ситуації на території прикордонної області України, до ліквідації наслідків якої доцільне залучення аварійно-рятувальних сил суміжної адміністративно-територіальної одиниці іноземної держави, право на направлення запиту до уповноваженого органу адміністративно-територіальної одиниці суміжної іноземної держави на отримання допомоги для ліквідації наслідків такої надзвичайної ситуації надається керівнику центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Стаття 137. Представництво в міжнародних організаціях з питань цивільного захисту

1. Представництво України в міжнародних організаціях з питань цивільного захисту здійснюється центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, іншими центральними органами виконавчої влади, які здійснюють державний нагляд у сферах техногенної та пожежної безпеки, реалізацію державної політики у сферах промислової безпеки, охорони праці та державного гірничого нагляду, управління зоною відчуження і зоною безумовного (обов'язкового) відселення.

Глава 32. Контроль у сфері цивільного захисту

Стаття 138. Контроль за діяльністю органів управління та сил цивільного захисту

1. Контроль за діяльністю органів управління та сил цивільного захисту здійснюється у порядку, встановленому Конституцією і законами України.

Стаття 139. Громадський контроль за додержанням законодавства з питань цивільного захисту

1. Громадський контроль за додержанням законодавства та інших нормативно-правових актів з питань цивільного захисту здійснюється громадськими організаціями з питань цивільного захисту відповідно до їх статутів.

Глава 33. Відповідальність за порушення законодавства у сфері цивільного захисту

Стаття 140. Відповідальність за порушення законодавства у сфері цивільного захисту

1. Особи, винні у порушенні законодавства у сфері цивільного захисту, несуть відповідальність відповідно до закону.

Розділ XII ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Кодекс набирає чинності з дня, наступного за днем його опублікування, та вводиться в дію з 1 липня 2013 року.

2. Визнати такими, що втратили чинність, з дня введення цього Кодексу в дію:

1) Закон України "Про Цивільну оборону України" (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 14, ст. 124; 1999 р., № 19, ст. 171; 2001 р., № 32, ст. 172; 2004 р., № 19, ст. 259; 2007 р., № 33, ст. 442);

2) Постанову Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про Цивільну оборону України" (Відомості Верховної Ради України, 1993 р., № 14, ст. 125);

3) Закон України "Про пожежну безпеку" (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 5, ст. 21 із наступними змінами);

4) Постанову Верховної Ради України "Про порядок введення в дію Закону України "Про пожежну безпеку" (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 5, ст. 22);

5) Закон України "Про загальну структуру і чисельність військ Цивільної оборони" (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 5-6, ст. 40);

6) Закон України "Про війська Цивільної оборони України" (Відомості Верховної Ради України, 1999 р., № 19, ст. 172);

7) Закон України "Про аварійно-рятувальні служби" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 4, ст. 25; 2001 р., № 9, ст. 38; 2006 р., № 22, ст. 184; 2009 р., № 9, ст. 117; 2011 р., № 6, ст. 41; із змінами, внесеними Законом України від 5 липня 2012 року № 5081-VI);

8) Закон України "Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру" (Відомості Верховної Ради України, 2000 р., № 40, ст. 337; 2004 р., № 19, ст. 259; 2006 р., № 22, ст. 199; 2009 р., № 9, ст. 117);

9) Закон України "Про правові засади цивільного захисту" (Відомості Верховної Ради України, 2004 р., № 39, ст. 488; 2005 р., №№ 17-19, ст. 267; 2006 р., № 51, ст. 519; 2007 р., № 33, ст. 442; 2008 р., №№ 5-8, ст. 78; 2009 р., № 15, ст. 188; 2010 р., № 5, ст. 42; 2011 р., № 34, ст. 343; із змінами, внесеними Законом України від 5 липня 2012 року № 5081-VI).

{Пункт 3 розділу XII виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

4. Кабінету Міністрів України у шестимісячний строк з дня набрання чинності цим Кодексом:

{Абзац другий пункту 4 розділу XII виключено на підставі Закону № 353-VII від 20.06.2013}

забезпечити прийняття нормативно-правових актів, передбачених цим Кодексом;

привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Кодексом;
забезпечити приведення нормативно-правових актів міністерств та інших центральних органів виконавчої влади України у відповідність із цим Кодексом;
забезпечити перегляд критеріїв визначення суб'єктів господарювання з високим ступенем прийнятного ризику у сфері техногенної та пожежної безпеки.

Президент України
м. Київ
2 жовтня 2012 року
№ 5403-VI

В. ЯНУКОВИЧ

Методичне видання

Бондаренко Олена Миколаївна

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
"ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ
З БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ"
для студентів вищих навчальних закладів
всіх форм навчання**

Комп'ютерне верстання
Любченко Л. Г.

Підписано до друку __.12.2014. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 10,6. Тираж 50 пр. Зам. № 51__

Видавець і виготівник видавничий відділ
Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
Адреса: бульвар Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 18031
Тел. (0472) 37-13-16, факс (0472) 35-44-63,
e-mail: vydav@cdu.edu.ua, <http://www.cdu.edu.ua>
Свідоцтво про внесення до державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК №3427 від 17.03.2009 р.